

İbni Sina Anadolu Lisesi

KADIN

KALEMLER

Tematik TÜBİTAK Dergisi

İÇİNDEKİLER.....	1
ÖN SÖZ.....	2
DERGİNİN AMACI.....	3
TÜRK MODERNLEŞMESİNDE KADIN.....	4
OSMANLIDA KADIN DİRENİŞİ: BACİYÂN-I RÛM.....	7
OSMANLIDAKİ KADIN HAREKETLERİNİ DESTEKLEYEN DERGİLER: ÂLEM-İ NİSVÂN.....	14
FEMİNİZM VE ÇEŞİTLERİ TOPLUMUMUZDA FEMİNİZME KISA BİR BAKIŞ.....	16
KADIN HAREKETLERİNE DESTEK OLAN DERNEK, PARTİ ve YAYINLAR.....	19
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA KADIN ŞAİR VE YAZARLAR.....	23
CUMHURİYETE VE MODERNLEŞMEYE KÖPRÜ OLAN KADIN YAZAR VE ŞAİRLER.....	36
CUMHURİYETİN İLK OTUZ YILI SONRASINDA MODERNLEŞMEYİ SÜRDÜREN YAZARLARIMIZ.....	63
SON SÖZ.....	77

ÖN SÖZ

Her insanın söyleyecek bir sözü vardır. Anlatmak istediği bir derdi, sevinci, başarıları, başarısızlıkları. Adalet Ağaoğlu, bir görüşmede “Neden yazıyorsunuz?” sorusuna karşılık olarak “ Yazmadan duramadığım için.” cevabını vermiştir. Kimileri bir romanla, bir şiirle dile getirmiştir içinde beslediği derin duyguları; kimileri de tarihin gerçeklerini, bilimsel araştırmalarını, yazdığı inceleme kitaplarıyla anlatır. Amaç ne olursa olsun yazarlar, ülkelerinin tarihsel, sosyal, kültürel gelişimini aktaranlardır. Bazı yazarlar, topluma yön vermeyi görev edinmiştir kendine. Bu çaba karşılıksız kalmaz elbet, bir kesime sesini duyurmayı başarırlar bir gün.

Bu dergi, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşundan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk otuz yılına kadarki modernleşme hareketlerinde etkin görev alan kadın yazar ve şairlerimize adanmıştır. Bu yüzden dergimizin adını **KADIN KALEMLER** koyduk.

Dergimizde yüzyıllar boyu toplumda yer edinmeye, öğrenmeye, öğretmeye, gelişmeye, umut etmeye, umut olmaya çalışmış kadın şair ve yazarları tanıtmaya çalıştık.

Çok okunanlar arasında yer almayı başaran, ufuk açan, hem çağında hem de kendinden sonra gelenlere yol açmayı başarmış pek çok kadın yazarımız var. Çok tanınan kadın yazar ve şairlerimizin yanında tozlu sayfalar arasında kalıp hatırlanmayı bekleyenler de var.

Okumaya hevesli, yazmadan da edemeyen bu kadınları tanımak herkesin hakkıdır diye düşündük ve modernleşmeden bahsetmişken karekod ile anlatılanları dinleyebileceğiniz kısa videolara ulaşmanız kolaylığını da ihmâl etmedik.

Dergimizin hazırlayıcıları okulumuzun öğrencilerinden **Busenur Demirci, Cemile Yıldız, Güllünur Yeriçer, Nehir Baraklıoğlu, Nevin Özese, Sıla Kara, Selenay Metin ve Tuana Çürük.**

Bu genç hanımları eğitim dünyamızın bir üyesi, başarılı bir mühendis, hukukçu, hayatlarımızı ellerine bıraktığımız bir hekim veya bize tanıttıkları yazarlar gibi bir kalem ustası olarak göreceğimizden hiç şüpheleniz olmasın. Keyifli okumalar dilerim.

Hülya YAMEN

Proje Sorumlusu

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

DERGİNİN AMACI

Bu dergide Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk otuz yılına kadarki modernleşme hareketlerinde etkin görev alan kadın yazar ve şairlerimizle bu hareketin yayılmasına destek olan kadın kuruluşlarını, dernekleri, partileşme çalışmalarını ve dergileri tanıtmaya çalıştık. Çok tanınan kadın yazar ve şairlerimizin yanında tozlu sayfalar arasında kalıp hatırlanmayı bekleyenleri de hatırlatıp eserlerini ve çabalarını gündeme getirmeyi amaçladık. Modern zamanların getirilerinden biri de klasik dergi formatının dışına çıkma isteği. Bunun için de gençlerin okumak yerine seçtikleri dinleme ve izleme formatını sunduk. **Karekod** sistemiyle yazıya ulaşp dinleyebileceğiniz bir formatı dergimizde sunuyoruz. Böylelikle okumaya yeterince zaman ayıramasak da yaralı bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmayı da amaçladık.

TÜRK MODERNLEŞMESİNDE KADIN

Modernleşme, sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi, ticaretin yayılması aracılığıyla ekonomik bütünleşmenin oluşması, kırdan kente geçiş ile yaşanan zihinsel ve kültürel değişimi anlatan bir kavramdır. Ancak Türkiye’de “modern” sözcüğü yerine daha çok “batılılaşma” ve “çağdaşlaşma” kavramları kullanılmaktadır. Çağdaşlaşma ise geçmişteki geri kalmışlığın üstesinden gelmeye yönelik çabalar olarak ifade edilebilir.

Osmanlı’da Tanzimat Fermanı’yla kırılma noktasına gelen modernleşme çabalarının amacı, İmparatorluğu içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtarmaktır. Bu nedenle Tanzimat’tan itibaren modernleşme çabaları yeni bir medeniyet ve gelecek oluşturmaya çalışmıştır. Ancak Cumhuriyet ile birlikte modernleşme hareketleri farklı bir boyut kazanmış, bu dönemde “muasır medeniyetlere” ulaşma çabası öne çıkmıştır. Muasır medeniyet, Batı medeniyeti olduğu için Cumhuriyet dönemindeki modernleşme çabalarının “batılılaşma projesi”ne dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Türkiye’de modernleşme hareketlerine baktığımızda ise kadınların önemli bir yer teşkil ettiğini görüyoruz. Kadınlar, modernleşmenin kamusal hayattaki görünümü olduğu için, kadınların toplumsal hayattaki konumlarının simgesel bir niteliği bulunmaktaydı. Modernleşme süreci, kadınlar açısından önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kadınlara yönelik eğitim kurumlarının açılışı, kadınların çalışma yaşamına girmeye başlamaları ve kadınlara ait yayınların ortaya çıkışı Tanzimat sonrası döneme rastlamaktadır. Modernleşmeyle birlikte gerek toplumsal gerekse de feminist dönüşümü sağlayacak kadın tipi ortaya çıkmaya başlamıştır.

OSMANLI MODERNLEŞMESİNDE KADIN

Osmanlı’da kadın konusu ile ilgili yapılan araştırmalar daha çok Tanzimat ve sonrası dönemleri kapsamaktadır. Kadının özgürleşme hareketlerinin bu tarihlerde başlaması, çalışmaların bu dönemi kapsamalarının en önemli nedenidir. Ancak sadece 19. yüzyıl’daki Osmanlı kadınına incelemek, genel durumun ortaya koyulması, özellikle de Tanzimat dönemimdeki dönüşümlerin belirlenmesi için yetersizdir. O nedenle Osmanlı geleneksel dönemindeki kadının konumu da konumuz açısından önem taşımaktadır.

OSMANLI GELENEKSEL DÖNEMİNDE KADIN

Osmanlı toplumunda kadınların yaşamı sayısız sınırlamalarla kısıtlanmıştı. Ancak bu sınırlamalara dayalı olarak onların tamamen edilgen ve ızdırap çeken bir nüfusu oluşturduğu sonucuna da ulaşmak yanlış olmaktadır. Osmanlı’da kadınla ilgili düzenlemelerin önemli bir kısmında İslam geleneklerinin etkisi bulunmaktadır. Gerçekte İslam, dönemin koşulları açısından değerlendirildiğinde kadınlara radikal ve ileri düzeyde haklar getirmiştir. İslam’ın ilk dönemlerinde kadınların alanı ile erkeklerin alanı arasında bir ayırım yapılmamıştı. Osmanlı beyliğinin devlete dönüştüğü 16. yüzyıl’a kadar kadın, giyimde serbest olmakla beraber, erkeklerle savaşa katılıyor, ata biniyordu.

Osmanlı İmparatorluğu’nda kadının durumunun Orta Çağ Avrupasına göre daha iyi olduğunu da söyleyebiliriz. Anglosakson örf ve adet hukukunda evli kadının, mülkiyette, çocuklarının velayetinde, kendi öz kazancının kullanımında ya da konut seçiminde hiçbir hakkı yoktur. Bunun yanında evli bir kadın eşinin izni olmadıkça işe başvuramaz ve sözleşmeye taraf olamazdı.

TANZİMAT DÖNEMİ SONRASI KADIN

19. yüzyıl Osmanlı devletinin yüzünü Batı’ya çevirdiği yüzyıl olmuştur. Gerçi Osmanlı devlet adamları, uzun zamandan beri Batı’da yaşanan gelişmelere karşı Osmanlı’nın geri kaldığını fark etmişlerdi. Bu nedenle de özellikle savaşların kaybedilmesi sonucunda teknik anlamda bir arayışa girmişlerdir. Ancak sorunun bu kadar basit olmadığı kısa zaman içinde anlaşılmıştır (Budak, 2004: 41).

Osmanlı modernleşmesinin üç yönde geliştiğini ileri sürmektedir. Bunlar; anayasal hükümetin oluşturulması, yönetimde ağırlığını koyan yeni bürokratik elit grubunun ortaya çıkması ve kadınların eğitilmesi (Çaha, 1996: 86). 1808 Sened-i İttifak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, Tanzimat dönemi boyunca merkezi ve yerel birimlerle ilgili düzenlemeler, 1876 Kanun-i Esasi ve 1877 Osmanlı Parlamentosu, devletin hukuksal görünümünü modern hale dönüştürmeyi amaçlayan çalışmalardır (Çaha, 1996: 86).

Osmanlı Devleti, kadınları modern hayatın bir parçası haline getirmek için eğitime büyük önem vermiştir. Kadınlara eğitim verme yönündeki ilk çabalar 1842 yılında Avrupa'dan getirilen ebe kadınların Tıbbiye'de verdikleri kurslarla başlamıştır. Bunu daha sonra 1858'de ilk kız rüştiyelerinin, 1869'da ilk sanayi okullarının, 1860'larda ise kız öğretmen okullarının açılması takip etmiştir. Kız öğrencilerin sayısının artması ve 19. yüzyıl sonunda eğitim derecelerinin liseye kadar yükselmesi kadınların öğretmenlik mesleğine girmelerine neden olmuştur. Böylece kadınlar çalışma hayatına ilk olarak eğitim alanında girmişlerdir (Güzel, 1985: 858).

Tanzimat dönemi kadınların çalışma hayatına girmesi imkânını da sağlamıştır. 1873'de bir kadının ilk defa öğretmen olarak atanması, 1881'de okul töreninde bir kadının kamusal alanda konuşma yapması ve 1883'de okullara kadınların yönetici olarak atanmasıyla kadınlar kamusal kurumlarda görünmeye başlamışlardır. Bununla birlikte sanayide de çok sayıda kadın istihdam edilerek kamusal alanın kapıları kadınlara iyice açılmaya başlamıştır. 1897'de İstanbul Kibrit Fabrikası'nda çalışan işçilerin %50'sinden fazlasını kadınlar oluşturmaktaydı (Çaha, 1996: 90).

Bu dönemde dikkat çeken bir diğer gelişme de kadın hareketinin ortaya çıkmaya başlamasıdır. Osmanlı'daki kadın hareketlerinin temel taşıyıcıları ise kadın dergileri ve dernekleri olmuştur. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bu dergi ve derneklerin sayısında artış yaşanmıştır.

Bunun yanında söz konusu dönemde çıkartılan birçok dergi de kadınların toplum içindeki konumlarını sorgulamaktaydı. Bu dönemde çıkartılan dergilerden bazıları şunlardır: Terakki-i Muhadderat (1869), Mürebbi-i Muhadderet (1875), Ayine (1880), Aile (1880), İnsaniyet (1883), Hanımlar (1883), Şükufezar (1886), Mürüvvet (1888), Parça Bohçası (1889), Hanımlara Mahsus Gazete (1895), Alem-i Nisvan (1906), Demet (1908), Mehasin (1908), Kadın (1908), Kadınlar Dünyası (1913).

Bu dergilerin yayın sorumlularından bazıları kadındı. Söz konusu dergilerin çoğu kısa ömürlü olmuştur. Bu açıdan yukarıdaki yayınlardan en önemlilerinden biri Hanımlara Mahsus Gazete'dir. Bu yayın 1895–1908 yılları arasında tam 13 yıl, toplam 604 sayı olarak yayınlanarak en uzun süreli kadın dergisi olmuştur (Çakır, 1996: 27).

Bunların yanında gerçek anlamda kadın haklarını savunan denekler de bulunmaktaydı. Örneğin Kadın Haklarını Savunma Derneği (Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti) Bedriye Osman Hanım'ın Telefon şirketine memur olarak girmesi için mücadele etmiş ve başarılı olmuştur (Güzel, 1985: 861).

20. yüzyıl başlarında kadın konusu dönemin temel akımları çerçevesinde gündeme gelmiştir. Batıcı akımlar kadının özgürleşmesini eğitim düzenlemelerinin de ötesine götürmeye çalışırken (çok eşliliğin kaldırılması ve kadınlara oy hakkı verilmesi gibi), İslamcı akımlar kadınların bazı haklara kavuşmasını İslamcı ahlak ve etiği temelden sarsacağını belirterek, kadınların özel alanla sınırlandırılmasını savunmuştur. Türkçü akım ise, İslam öncesi geleneklere atıfta bulunarak, hem İslam hem de Batı karşısında İslam öncesi Türk kadınının ne denli aktif rol oynadığını vurgulamışlardır (Kadioğlu, 1999: 120).

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN

Cumhuriyet dönemi modernleşme çabaları ile Tanzimat dönemindeki modernleşme çabaları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Cumhuriyet dönemindeki elitler açık bir şekilde "medeniyet arzusunu" ön plana çıkarmışlardır. Daha açık bir ifadeyle devletin bütünlüğünü sağlamak için gerçekleştirilen modernleştirici düzenlemeler, Cumhuriyet döneminde bir projeye dönüşmüştür.

Cumhuriyet dönemiyle ortaya çıkan bu proje aslında bir Batılılaşma projesidir. Bu nedenle de kadınlar 1920'lerde başlatılan modernleşme projesinin temel taşıyıcıları olmuşlardır. Kadınların konumu ve kamusal

alandaki görünürlükleri bu projenin başarısını temsil etmekteydi. Kadınlar için düzenlenmiş giyim tarzı ve davranış kuralları Türk toplumunda modernleşmenin sembolünü oluşturmaktaydı (Çaha, 1996: 109).

“Mustafa Kemal ve onu destekleyenler için kadın hakları uygar dünya ile aynı düzeye gelmiş olmanın simgesiydi, savaşların yükünü çekmiş cefakar kadınlara ödenmesi gereken bir borçtu ama hepsinden daha önemlisi teokratik Osmanlı Devlet’ine geriye dönüşü olanaksız kılacak olan din hegemonyasını temelden yıkmaya yönelik en etkin politik ve ideolojik adımdı. Asıl amaç dinsel geleneğin kadın üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaktır” (Tekeli, 1982: 208–209).

Kadınların kamusal hayatta görünürlük kazanmaları medeniyet değişiminin bir simgesi olacaktı (Göle, 1998: 101).

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINLARA YÖNELİK YAPILAN REFORMLAR

Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte kadınlara iki önemli alanda haklar verilmiştir. Bunlardan birincisi Medeni Kanun ile birlikte gelen sosyal haklar, ikincisi ise seçme ve seçilme hakkını içeren siyasal haklardır.

Sosyal Haklar

Medeni Kanunu’nun Türk kadınına verdiği haklar şunlardı: çok evliliğin yasaklanması, kadına boşanma hakkının verilmesi, mirasta erkeklerle eşit kılınması, evlilik yaşının sınırlandırılması, mahkemelerde erkeklerle eşit haklara sahip olması ve son olarak da evliliğe bir memur tarafından resmi bir boyut kazandırılmasıdır (Çaha, 1996: 111).

Siyasal Haklar

Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen bir diğer önemli hak seçme ve seçilme hakkıdır. Kadınlara bu haklar 1930 yılında yerel düzeyde, 1934 yılında ise ulusal düzeyde tanınmış ve 1935 yılında 18 kadın parlamentoya girmiştir. Peki Cumhuriyet dönemindeki önemli reformlar (Tevhid-i Tedrisat, Medeni Kanun, Hilafetin kaldırılması gibi) 1923–1927 yılında gerçekleşmişken, kadınlara siyasal haklar 1930’lu yıllarda verilmiştir.

Osmanlı’daki feminist kadınlar Kurtuluş Savaşı’ndan sonra bir araya gelerek, Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce Kadınlar Halk Fırkasını (KHF) kurmuşlardır. Ancak parti tüzüğü resmi makamlarca çok sert bulunduğu için partinin kurulmasına izin verilmemiştir. Zihnioğlu, burada özellikle KHF’nin Nizamnamesindeki 2. maddede yer alan “siyasal haklarımızın alınması” ifadesinin, Fırka’nın kuruluşuna izin verilmemesinde baş etken olduğunu belirtmektedir (Zihnioğlu, 2003: 150).

Sonuç olarak Türk modernleşmesinde kadın haklarının “devlet merkezli” olarak geliştiğini ve “araçsal bir nitelik” taşıdığını söyleyebiliriz. 1980’lerden sonra yeni bir kadın hareketi ortaya çıkmaya başlasa da, kadınlara yönelik istatistikleri incelediğimizde bu çabaların henüz yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

BUDAK Ali (2004), “Osmanlı Modernleşmesi ve Kadın”, *Sivil Toplum Dergisi*, Ekim Aralık, s. 41–48. ÇAHA Ömer (1996), *Sivil Kadın*, Çev: Ertan Özensel, Vadi Yayınları, Ankara.

ÇAKIR Serpil (1996), *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul.

GÜZEL Şehmus (1985), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Toplumsal Değişim ve Kadın”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 3–4, İletişim Yayınları, İstanbul.

GÖLE Nilüfer (1998), *Modern Mahrem*, Metis Yayınları İstanbul.

KADIOĞLU Ayşe (1999), *Cumhuriyet İdaresi Demokrasi Muhasebesi*, Metis Yayınları, Ankara.

TEKELİ Şirin (1982), *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul.

ZİHNİOĞLU Yaprak (2003), *Kadınsız İnkılâp*, Metis Yayınları, İstanbul.

OSMANLIDA KADIN DİRENİŞİ: BACİYÂN-I RÛM

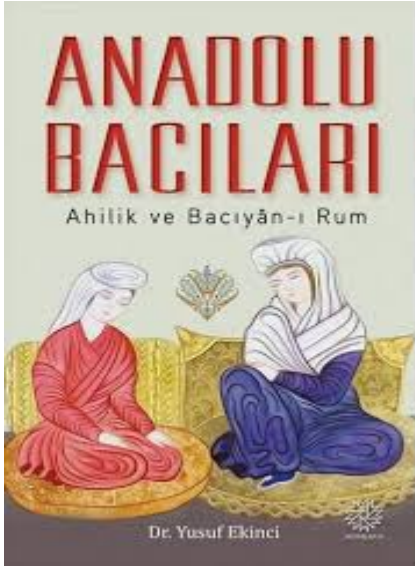
Dünya tarihinde ilk kadın örgütlenmesi olarak gösterilen Baciyân-ı Rûm adlı kadın teşkilatının

“Anadolu Kadınlar Birliği” adıyla anabileceğimiz Baciyân-ı Rum XIII. yüzyılda, Anadolu’da Ahilerin kadınlar kolu olarak, Türkmen kadınları tarafından kurulmuştur. Çok yönlü faaliyet alanlarına sahip olan bu teşkilat aynı zamanda dünyada kurulan ilk kadın örgütlenmesi olarak da anılır. Yapılan arkeolojik çalışmalarla elde edilen buluntulardan hareketle, Baciyân-ı Rum geleneğine kaynaklık eden kültürün izleri, milattan önceki yıllara kadar uzanır. İskitler döneminden itibaren günümüz Ukrayna’sından, Sibiryaya ve Orta Asya sahasına kadar olan bölgede, kadın savaşçılara ait pek çok kurgan-mezar yapısı bulunmuştur. Eskiden savaşçıların savaş aletleriyle birlikte gömüldüğü bilinmektedir. Buradan hareketle ok uçları, kılıçlar, hançerlerle birlikte gömülmüş kadınların birer savaşçı oldukları ileri sürülür. Öte yandan geçmişin tarihi kaynakları da savaşlarda sık sık kadın savaşçılardan söz eder. Tarihi metinlerde, seyyahların notlarında bu duruma dair pek çok kayıt vardır. Eski Türk destanlarında, Oğuznameler’de, Dede Korkut Hikâyelerinde savaşçı kadınlardan söz

edilir. Tarihi ve mitolojik kayıtlarda yer eden Amazonlar bilindiği gibi en ünlü kadın savaşçılar olmuştur. Tarihçi Aşık Paşazade, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip yerleşen Türkler tarafından kurulan dört önemli müessesese (Gâziyân-ı Rûm, Âhiyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm) arasında Bacıyân-ı Rûm'u da saymıştır . Âşık Paşazâde'nin zikrettiği bu zümre, ilk defa Alman müsteşrik Franz Taeschner'in dikkatini çekmiş, fakat o günün toplumunda kadınların bir teşkilat kurmuş olmalarını imkansız gördüğü için bunun bir istinsah hatası veya yanlış anlama sonucu Âşık Paşazâde tarafından ileri sürüldüğü iddia edilmiştir. Ona göre "Hâciyân-ı Rûm" (Anadolu Hacıları) veya "Bahşiyân-ı Rûm" (Anadolu Sihirbazları veya Ruhanîleri) tabirleri bir istinsah hatası sonucu "Bacıyân-ı Rûm" olarak yazılmış olabilir. Ancak tarihçi Fuad Köprülü, Âşık Paşazâde'nin zikrettiği zümre hakkında verdiği bilgileri Bektaşî rivayetler ve başka kaynaklarla da teyid ederek Franz Taeschner'in ileri sürdüğü iddiaların hiçbir suretle vârid olamayacağını, Anadolu Selçukluları devrinde ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Türkmen kadınlarının mensup oldukları bir teşkilatın mevcudiyetine dikkatleri çekmiştir. Teşkilatın liderliğini yapan Fatma Bacı, dönemin ünlü alimlerinden Şeyh Evhadüddin-i Hâmid el-Kirmanî'nin kızı, Ahi Evran Şeyh NâsirüddinMahmud b. Ahmed el-Hoyî'nin eşidir. Kaynaklarda kendisinden Fatma Ana, Kadıncık, Kadıncık Ana ve Hatun Ana olarak da bahsedilmektedir . Anadolu Selçukluları zamanında hanımlar arası kurulan bu teşkilat "Fakiregân" şeklinde anılırken, teşkilâta mensup genç kız ve kadınların birbirlerine "Bacı" şeklinde hitap etmeleri sebebiyle, zamanla teşkilatın yaygın olarak "Bacıyân" (Bacılar) adıyla anıldığı kaynaklarda zikredilir .

Anadolu Bacılarının Faaliyetleri

Geleneksel Türk kadın el sanatlarının ne kadar çeşitli, kaliteli ve yüksek değerde olduğu çok iyi bilinen bir husustur. Kuşkusuz bu Türk kadın el sanatları çok çeşitlidir. Çadircılık, keçecilik, boyacılık, halı ve kilimcilik, oya ve dantelcilik, dokuma ve örgücülük, nakışçılık ve çeşitli kumaşların imal edilmesi ve bunlardan giysi yapımı bütün bunlar kadınların meşgul oldukları sanat alanlarıdır. Bütün bu sanat kolları Türk kadınlarının uğraştığı iş alanları olmuş, asırlarca analardan kızlarına intikal etmiştir. Ahilikte olduğu gibi Bacılar da sanatlarını gelenek halinde sürdürmüşlerdir. Bu sanat geleneği hanımlar arasında kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Bacılık aynı zamanda bir eğitim ve öğretim ocağıdır. Bu durumda sadece sanatkâr yetiştirmek amacıyla eğitim ve öğretim sürdürülmez. Aynı zamanda mal üretmenin ve topluma hizmet sunmanın yöntemi ve erkânı da öğretilir. Bir Ahi işyerinde belirlenen kurallara uymalarını sağlamak için o işyerinde sanat öğrenmeye talip olan çırak, yamak ve kalfalar başlarındaki ustaya bir müridin şeyhe bağlanması gibi bağlanmak durumunda idiler. Anadolu Bacıları arasında da bu kuralın geçerli olduğu muhakkaktır.

Şimdilik Bacıların örgücülük ve dokumacılık dışındaki sanat kollarından hangileriyle uğraştıkları hakkında yeterli bilgimiz yoktur. Ahiler gibi Bacılar da Kayseri'deki iş yerlerinde toplu olarak çalıştıklarına göre, kadınlar arasında da çeşitli sanat kollarının bulunması olasılık dâhilindedir.

Bacıların Askeri Faaliyetleri

Bacıların diğeri bir hizmet ve faaliyet alanı ise askeridir. İslam öncesi dönemde Türk kadınlarının binicilik ve atıcılıkta usta oldukları savaflara erkeklerle birlikte katıldıkları iyi bilinen bir konudur. İslamiyete geçişin ardından da bu geleneğin sürdürüldüğü görülür. Ravendi, Harezmlilerle Iraklılar arasında gerçekleşen 594 (1197) yılındaki savaşı, “Harezmliler kadınlar zırhları giydi ve her kadın elli Iraklıyı önüne katıp sürüyordu” diye anlatırken bu Türk kadınlarından bahsetmektedir. İbni Battuta’da birçok Türk ilinde özellikle Özbekler arasında “Havatin” (Hatunlar) diye tanıttığı Türk kadınların çeşitli faaliyetlerine tanık olmuştur.

Moğolların 640 (1243) yılında Kayseri’yi kuşatması sırasında Bacı örgütüne mensup kadınların kentin savunmasına fiilen katıldıklarını ve kurum olarak savaştıklarını görüyoruz. Nitekim Kayseri düştükten sonra Anadolu Bacıları mensubu birçok kadın bu nedenle ya öldürülmüş ya da esir alınmıştır. Nitekim Anadolu Bacıları’nın kurucusu Fatma Bacı da esir alınmış ve bu esareten ancak 17 yıl sonra 1260’da kurtulabilmiştir. Dulkadiroğulları’nın otuz bin silahlı kadın askere sahip olduklarına ilişkin kayıtlarda abartı olsa bile bu beylik döneminde Bacıların ne denli faal olduklarını göstermesi bakımından önem taşır.

Misafir Ağırılama

Bacıların en iyi bilinen faaliyet alanlarından biri de Ahi tekke ve zaviyelerinde misafir edilen ve barındırılanların ağırılması ile ilgili hizmetlerdir. Ahi Teşkilâtının kuruluşunu hazırlayan sebeplerden biri de o dönemde kitleler halinde insanların yerlerinden yurtlarından kopup Anadolu’ya gelmelerinin yarattığı sorunlara çare arama gayretleri olmuştur. Bu göçler Anadolu’nun İslamlaşmasını hızlandırmaktaydı. Bu bakımdan Anadolu’ya yeni gelen bu insanların kısa bir süre de olsa barındırılmaları, ağırılmaları ve böylece yeni ortama uyumları sağlanmalıydı. İşte kuruluşundan itibaren Ahi tekke ve zaviyeleri böyle bir hizmeti ifa etmekteydi. Bacılar da bu tekke ve zaviyelerde konuk edilenlerin yemek vb. birçok gereksinimini karşılamaktaydı. Menâkıbname’sinde Hacı Bektaş, Anadolu’ya kadem bastığı zaman Fatma Bacı’nın henüz genç kız olduğu, erenlere yemek pişirmek ve sofraya düzmekle meşgul olduğunu, Hacı Bektaş’ın geldiğini erenler meclisine haber verdiği anlatılmaktadır. Bu haber hem Hacı Bektaş’ın Anadolu’ya geldiği zaman (625/1228) Bacıyan-ı Rum’un kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Seyyah İbni Battuta Anadolu’nun birçok yörelerinde Ahilerin misafirperverliğine tanık olduğu gibi bu misafirhanelerde Türkmen kadınların hizmet, izzet ve ikramlarından da övgü ve hayranlıkla bahsetmiştir. İbni Battuta’nın sözünü ettiği bu misafirhanelerde iâşe ve ibate işleri Bacı ülküsüne gönül vermiş Türkmen kadınlar tarafından yürütülmekte idi.

Anadolu Bacıları’nın Dini Faaliyetleri

Bacılar dini ve kültürel faaliyetlerini bir tarikat disiplini ve metodu içinde sürdürmüşlerdir. Bu bakımdan yoğun bir tarikat faaliyeti içinde oldukları görülmektedir. Fuat Köprülü de bunu fark etmiş ve Bacıyan-ı Rum’un kadınlara özgü bir tarikat adı olabileceği olasılığı üzerinde de durmuştur. Fakat yukarıda da ifade edildiği gibi Bacılık, Ahiliğin kadınlar koludur. Bu itibarla Bacıları Ahilerden ayrı düşünmek yanlış olacağından, kadınlara özgü bir tarikat olarak görmek de yanlış olacaktır. Bu bakımdan Bacıyan-ı Rum belli bir tarikatın kadın müritlerinin meydana getirdiği bir cemaattir demek daha doğru olur inancındayız. Bacılar genel olarak Evhâdiye tarikatına mensup idiler. Bunlara Evhâdiler denilmekteydi. Bu cemaatin haliyle kadın mürşideleri ve şeyhleri olacaktır. İşte Fatma Bacı ve kız kardeşi Âmine Hatun birer mürşide idiler. Babaları Şeyh Evhadü’-din-i Kirmani’nin tarikatını talim ediyorlardı.

Anadolu’da tarikat şeyhlerinin hanımlarına “**Ana-bacı**” denir. Sünni muhitlerde hanımların erkeklerle birlikte sohbet meclislerine katılmaları, zikir, sema ve diğeri tasavvufi ayinleri birlikte yürütmeleri caiz görülmediği için Ana-bacıları şeyh ile müritleri arasında vasita olmaktadır. Şeyhin talimat ve uygulamalarını Ana-bacılar, hanımlara aktarırlardı. Böylece hanımlar arasında dinî- tasavvufi eğitim ve öğretim sürdürülmekteydi. Selçuklular zamanında Bacıyan-ı Rum’un dinî- tasavvufî faaliyetleri, Osmanlılar zamanda Ana- bacılar tarafından devam ettirilmiştir.

Anadolu Bacıları üyeleri genç kızlar ve kadınların erkeklerle bir arada zikir, sema ve sohbet meclislerinde bulunuyorlardı. Bu yüzden o dönemde Türkmen şeyhler sürekli olarak bazı çevrelerin Türkmen Şeyhlere her kötülüğü mübah sayan anlamına “Mübahi” veya “İbahiyeci” diyorlardı. Bu yüzden Türkmenlerle mücadele halinde olan devlete de yardımcı oluyorlardı.

Şunu da belirtelim ki, kadın erkek bir arada sema ve zikir meclislerinde bulunma âdeti ilk olarak Anadolu Selçukluları zamanında görülen bir şey olmayıp çok eskiden beri mutasavvıflar arasında uygulanmakta idi. Anadolu Selçukluları zamanında bu geleneğin öncüsü Fatma Bacı'nın babası Evhadu'd-din-i Kirmani idi. Kirmani bu nedenle birçok kez eleştiriye maruz kalmış, muhalifleri ona Mubahi, Zerrak, Şahidbaz gibi lakaplar takmıştır. Ona muhalif olanların başında da Mevlana gelmektedir.

Kirmani'nin kadınların eğitim ve öğretimine büyük bir önem verdiği anlaşılmaktadır. Her iki kızının da düzenli eğitim almasını sağladığı gibi el sanatları öğrenmelerine de özel gayret sarf etmiştir. Aslında ona yönelen saldırılar onun bu anlayışına yöneliktir. Ahi Evren'in de şeyhinin yolunu izlediği gerek eserlerinden gerek uygulamalarından anlaşılmaktadır.

İşte Selçuklular zamanında Türkmen hatunlar da belli yerlere kadınlı-erkekli sohbet meclislerine giriyor ve kültürel faaliyetlerde bulunuyorlardı. Ahi Evren kendisine yöneltilen bütün eleştiri ve itirazlara karşın bu uygulamayı sürdürmüş, sık sık düzenlediği sema meclislerine Anadolu Bacıları da katılmıştır. Onun koyduğu bu adet ve uygulama bugün Anadolu'da kız ve erkek grupların birlikte oynadıkları “Çayda Çıra” olarak bilinen bir ulusal oyunda devam etmektedir. Bu geleneğin Bacılar'dan kalma olduğunu söylemek gerekir.

1. BACIYÂN-I RÛM'U ORTAYA ÇIKARAN ZEMİN

Âhiyân-ı Rûm ve kadın kolu olan Bacıyân-ı Rûm'un Kayseri'de ortaya çıkması tesadüf değildir. Anadolu Selçukluları döneminde Kayseri'nin haiz olduğu

coğrafi, ticarî ve ilmî önemden dolayı, bu iki önemli sosyal, kültürel, sınaî ve iktisadî kuruluş bu şehirde vücuda gelmiştir. Tarihçi Mikail Bayram'a göre bu iki teşkilat Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanatı yıllarında Selçuklu Devleti'ni yeniden yapılandırma çalışmalarının bir parçası olarak devletin destek ve himayesinde kuruldu. Bu Sultan Ahi ve Bacılar için Kayseri'de bir sanayi sitesi inşa ettirmişti. XIII. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve bu asır içinde bütün Anadolu'ya yayılan Ahiler ve Bacılar, özellikle Türkmenlerin Uluğ Sultan diye andıkları I. Alaeddin Keykubad zamanında bütün Anadolu'ya yayıldı ve devletin yapısı içinde yer aldı. O dönemde belediye ve emniyet hizmetleri bu iki kuruluşa gördürülmüştü. Diğer yandan mezkûr iki teşkilatın kurulması büyük bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Zira Ahi Evran 1205 yılında Kayseri'ye geldiğinde Ermeni, Rum, az sayıda Hıristiyan Türkten meydana gelen bir yerli halk ile buraya göç eden Müslüman Türkmenlerin oluşturduğu bir halkla karşılaşmıştı. Özellikle Müslüman esnaf ve sanatkârların yerli Ermeni ve Rum (Bizanslı) meslektaşları ile rekabet edebilmeleri, meslekte ve ticarete tutunabilmeleri için birlik ve dayanışmaya muhtaç idiler. Bu ihtiyacı çok iyi tespit eden Ahi Evran, Müslüman esnaf ve sanatkârları bir birlik

altında toplayarak, sanat ve ticaret ahlâkını, üretici ve tüketici çıkarlarını güven altına almak suretiyle, onların ekonomik durumunu iyileştirmek, bunun için de herkesi bir sanat ve meslek sahibi yapmak istemişti. Genç kız ve kadınların böylesi bir organizasyona imza atmalarının ardındaki bir diğer faktör, gerek Fatma Bacı'nın babası Şeyh Kirmanî'nin gerekse eşi Ahi Evran'ın kızların ve kadınların eğitimi konusundaki yaklaşımlarıydı. Şeyh Kirmanî her iki kızına da düzenli ilim tahsili yaptırmış, el sanatları öğrenmelerine de özel gayret sarfetmişti. Talebesi ve Fatma Bacı'nın eşi Ahi Evran da aynı yolu takip ettiği görülmektedir . Önceleri, Kayseri'de, Debbağların Piri ve 32 çeşit esnaf ve sanatkârlar zümresinin lideri olarak bilinen Ahi Evran tarafından kurulan sanayi sitesinde işlenen derilerin artık yünlerini değerlendirmek için bir araya gelen, bu yünleri halı-kilim dokumanın yanında giysi üretiminde de kullanan kadınlar, Ahilerle birlikte eğitim görmüş, pek çok alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Dolayısıyla Bacı Teşkilatı (Bacıyân-ı Rûm) ilk olarak Ahi Teşkilatı (Âhiyân-ı Rûm) ile aynı zaman dilimi ve çevrede kurulmuş olmaktadır. Kayseri'de faaliyet gösteren bu sanayi sitesinde hanım el sanatlarının icra edildiği işyerleri faaliyetlerini sürdürmüş, zamanla buradan başta Konya, Kırşehir ve Ankara olmak üzere, Anadolu'nun diğer şehir ve kasabalarına bilgi, beceri ve birikimlerini yaymışlardır. Bacıların dikkat çeken, özellikle dönemin ve içinde bulunulan şartların etkisiyle öne çıkan faaliyet alanlarından biri de, Ahi tekke ve zaviyelerine misafir edilen ve barındırılanların ağırlanmasıyla ilgili hizmetlerdi. Zira gerek Âhiyân gerekse Bacıyân teşkilatının kurulduğu dönemde kitleler halinde insanlar yerlerinden-yurtlarından kopup Anadolu'ya gelmekteydiler. Bu göçler bir yandan Anadolu'nun İslamlaşmasını hızlandırırken diğer yandan da barınma, kısa süreli de olsa konaklama ve ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu doğuyordu. Kuruluşundan itibaren Ahi tekke ve zaviyeleri bu misyonu başarıyla yerine getirirken, Bacılar da bu mekânlarda misafir edilenlerin iâşe ve ibâtelерinde önemli bir görevi yerine getirmekteydiler.

2. ANADOLU'DA BACIYÂN-I RÛM'UN BIRAKTIĞI İZLER

Kayseri'de kurulan Bacıyân-ı Rum'un, Moğol istilasının ardından Anadolu'nun pek çok yerine dağıldığı kayıtlarda yer alır. Böylece gittikleri her bölge ve beldede sanatlarını devam ettiren Bacılar hem üretim faaliyetleriyle ekonomik hayata katılımlarını devam ettirmişler, hem de buldukları mahallerdeki kadınlara bu sanatları öğretmeleri onların iktisadi hayata katkı sağlar hale gelmelerini sağlamışlardır. Bu kadınlara yeni iş sahaları oluşturmanın yanı sıra, girişimci kadınların önünü açan bir görev üstlenmişlerdir. Bu görev aynı zamanda, halı ve kilim dokumacılığı başta olmak üzere Anadolu Selçuklu dönemine ait el sanatlarının günümüze kadar geliştirilerek ulaştırılmasına da önemli bir katkı sağlamıştır. Ahilerin "Uc" bölgelere göç ettikten sonra, Bacıların da bu bölgelerde yoğun faaliyetlerde bulduklarına dair kaynaklarda pek çok örneğe rastlamaktayız. Örneğin, Ankara'da Türkmenlerin meskûn olduğu "Bacı" adlı bir kazâ (şimdiki Polatlı), kaynaklarda geçen bu kazâyâ bağlı Fatma Bacı Karyesi ve Bacı Zaviyesi Bacıyân-ı Rûm teşkilatının bakiyesi olarak gösterilir. Selçuklu Devleti'nin 1330 tarihinde Ankara'daki hâkimiyetini kaybettiğini, Osmanlılar'ın bu şehri fetih tarihi olan 1361'e kadar Ankara'da Ahilerin hükmettiğini, şehrin asayişini sağladıklarını, hem beledi hizmetleri yerine getirdiklerini hem de ticaret yaptıklarını dikkate alırsak, bu ve benzeri örneklere fazlasıyla rastlayabileceğimizi söyleyebiliriz.

3. BACIYÂN-I RÛM'UN EKONOMİK MİSYONU

Bacıyân-ı Rûm'un özellikle ortaya çıkmasında debbağlık sanatının etkili olduğunu görüyoruz. Âhiyân'ın ağırlıklı olarak dericilikle uğraşmaları, Fatma Bacı öncülüğünde sanat icra etmek üzere bir araya gelen kadınlar için önemli bir vesile olmuştur. Deri atölyelerinde deriler debbağlanırken yan ürün olarak ortaya çıkan yünlerin değerlendirilmesi ve işlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Böylece Türkmen kız ve kadınları örgücülük ve dokumacılık yaparak hem bir sanat icra etmişler, hem de ekonomik bir gelir kaynağına kavuşmuşlardır. Kaynaklarda geçen Kayseri'deki Debbağlar Mahallesi'nin hemen yanında Külahdüzlar yani Örgücüler Mahallesi'nin bulunması tesadüf değildir. Bu demektir ki, Debbağlar Mahallesinde işlenen derilerin yünleri Örgücüler Mahallesi'nde intikal ettirilmekte ve burada Bacılar tarafından işlenmekteydi. Bu ikili örgütlenme modeli kısa bir süre içinde Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar, diğer iktisadî faaliyetleri de kapsayacak şekilde yayılmış, böylece Anadolu'da, tarihinde görülmemiş bir kalkınma ve gelişme hamlesi başlamıştır. Ve maalesef bu ekonomik kalkınma hamlesi XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Moğol istilasıyla durmuş ve hattâ gerilemiştir. Bu dönemde Moğollara karşı örgütlenerek silahlı mücadeleye başlayan Ahiler ve onların yan kolu olan Bacılar teşkilatı büyük kayıplara uğradılar. Malları ve işyerleri talan edildi, büyük bir kısmı da öldürüldü. Ahilikte olduğu gibi Bacılar da sanatlarını gelenek halinde sürdürüyorlardı. Bir tür usta-çırak ilişkisi söz konusuydu. Bu açıdan Bacılık aynı zamanda bir eğitim ve öğretim ocağı mahiyetindeydi. Sadece sanatkâr yetiştirmek değil, mal üretmenin, topluma hizmet sunmanın usul ve erkânı da talim edilmekteydi. Ahiler arasında geçerli olduğu gibi, Bacılar arasında da, bir işyerinde belirlenen kaidelere riayetinin sağlanması için o işyerinde sanat öğrenmeye talip olan çırak, yamak ve kalfalar başlarındaki ustaya bir müridin şeyhe intisap etmesi gibi bağlanmak durumundaydılar. Bu durum Bacıların aldıkları tasavvufî eğitim sayesinde işlerini gönülden yapmalarını, çalışkan ve üretken olmalarını sağlamıştır. Bacıların iktisadî alandaki faaliyetlerin başında örgücülük, dokumacılık ve el sanatları geliyordu. Geleneksel Türk kadın el sanatlarındaki çeşitlilik, kalite ve değer iyi bilinen bir husustur. Çadırıcılık, keçecilik, boyacılık, halı ve kilimcilik, dokuma ve örgücülük, nakışçılık ve çeşitli kumaşların imal edilmesi bunlardan giysi yapılması Bacıların başlıca meşguliyet alanı olmuştu.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki ilk piyade üniforması Bacılar tarafından üretilmişti. Yeniçerilerin kullandığı "bükme elif tac" adı verilen akbörkler de yine Bacılar tarafından imal edilmişti. XIV. yüzyıl ortalarında Ankara'da ve köylerinde yaşayan ve Bacı teşkilatına bağlı olan kadınlar tarafından tiftik eğrilerek elde edilen ipler belli pazarlarda satılmaktaydı. Ahilikte erkeklere "Eline-Beline-Diline sahip ol" öğüdü verilirken, BacıyânıRûm Teşkilâtı da kadınlara "Aşına-İşine-Eşine sahip ol" öğüdü verilmiştir. Böylece Anadolu'da aile temeline dayalı, ekonomik açıdan da güçlü ve müreffeh bir toplum hayatının kurulduğu söylenebilir. Bacılar aynı zamanda yetim, kimsesiz genç kızları himayesine almış, onların eğitimlerinde, ev bark sahibi olmalarından, sorumlu olmuşlardı. Bunun dışında kimsesi kalmayan ihtiyar kadınların bakımı, genç kızların evlendirilmesi gibi birtakım sosyal hizmetlerde bulunmuşlar, maddî sıkıntıda olanlara yardım etmişlerdi.

SONUÇ

XIII. yüzyılda, Anadolu'da Ahilerin kadınlar kolu olarak, Türkmen kadınları tarafından kurulan Bacıyân-ı Rum, Anadolu Selçukluları devrinin en önemli ve ilgi çekici kültür ve medeniyet olaylarından birisi olarak gösterilir. Bu teşkilat aynı zamanda dünyada kurulan ilk kadın örgütlenmesi olarak da anılır. Teşkilatın liderliğini yapan Fatma Bacı, dönemin ünlü âlimlerinden Şeyh Evhadüddin-i Hâmid el-Kirmanî'nin kızı, Ahi Evran Şeyh NâsirüddinMahmud b. Ahmed el-Hoyî'nin eşidir. Bu yönden bakıldığında Selçuklu ulemasının gerek aile hayatında, gerekse sosyal hayatta kadına nasıl bir değer verdiklerine, onlara çok yönlü bir misyon yüklediklerine dair fikir edinebiliriz. Ahilik teşkilatının çıkış noktası olan Âhiyân-ı Rûm'un kadın kolu olma özelliğini de taşıyan Bacıyân-ı Rûm'un Kayseri'de ortaya çıkması Anadolu Selçukluları döneminde bu şehrin haiz olduğu coğrafî, ticarî ve ilmî önemin de bir göstergesidir. Aynı zamanda bu iki teşkilatın Selçuklu Sultanı I. GıyaseddinKeyhüsrev'in ikinci saltanatı yıllarında Selçuklu Devleti'ni yeniden yapılandırma çalışmalarının bir parçası olarak devletin destek ve himayesinde kurulduğunu dikkate alırsak, hem mezkûr iki teşkilâtın, hem de Kayseri ilinin o dönemde nasıl bir misyon üstlendiği hakkında fikir sahibi olabiliriz. Kayseri'de kurulan Bacıyân-ı Rum'un, Moğol istilasının ardından Anadolu'nun pek çok yerine dağılması da ayrı bir öneme sahiptir. Zira gittikleri her bölge ve beldede sanatlarını devam ettiren Bacılar hem üretim faaliyetleriyle ekonomik hayata katılımlarını devam ettirmişler, hem de buldukları mahallerdeki kadınlara bu sanatları öğretmeleri onların

iktisadi hayata katkı sağlar hale gelmelerini sağlamışlardır. Böylece Anadolu'da aile temeline dayalı, ekonomik açıdan da güçlü ve müreffeh bir toplum hayatının kurulduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akman, M. (2006). Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Altun, E. (2020, 12 May). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Sosyal Yaşamda Kadın. Retrieved from www.akademiktarihtr.com
- Bayram, M. (2008). Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum, Nüve Kültür Merkezi Yay., İstanbul
- Çağatay, N. (1986). Ahilik ve Esnaf. İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Dernekleri Federasyonu Yay.
- Çubukçu, H. (2015). Bâciyân-ı Rûm ve Anadolu Tasavvufundaki Yeri. FSM İlimi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 0 (5), 217-231. DOI: 10.16947/fsmiad.88751
- Gökbel, A. (2019). Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları). T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayını, Ahiname, (6), s. 40-44
- Kalıcı, Y. (2016). Bacıyân-ı Rûm'dan Günümüze Anadolu Kadınının İktisadi, Sosyal ve Kültürel Alandaki Yeri. Esnaf ve Sanatkârlar Derneği adına Tebliğ. Ankara
- Köken, A, & Örnek Büken, N. (2018). XIII. Yüzyılda Güçlü Bir Toplumun Gelişmesine Katkı Sunan Fatma Bacı ve Dünyanın İlk Kadın Örgütlerinden: Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacılar Teşkilatı). Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 8 (2), 113-119. DOI: 10.31020/mutfd.418492
- Köprülü, M. Fuad (1981). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, s.159-160
- Sırım, V. (2015). Osmanlı Kadınının Ekonomik Hayata Etki Katılımı: Bacıyân-ı Rûm Örneği. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 4 (8), 118-125. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hakisderg/issue/7582/99535>
- Soykurt, R. (1971). Orta Yol Ahilik. Ankara: Güneş Matbaacılık
- Tatlılıoğlu, K. (2012). Socio-Psychological Approach on Anatolian Turkish Woman's Entrepreneurship in Akhism Constitution. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2/ Cilt: 2/ Sayı: 4/ Güz, s. 69-93
- Türk Tarih Kurumu Resmi Web Sitesi: www.ttk.gov.tr
- Varinli, I, & Akgül, D. (2012). Günümüzde Uygulanan Kadınlar Yönelik İstihdam Projeleri ve Bacıyân-ı Rûmda Kadın. II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, s.75-86

ÂLEM-i NİSVAN

Âlem-i Nisvan, dünyadaki ilk Türk-Müslüman kadın dergisidir. "**Kadınlar Dünyası**" anlamına gelir. Arap alfabesini kullanarak Kırım Tatar dilinde 1906-1912 arasında Kırım'da basılmıştır. Baş editörlüğünü, Şefika Gaspıralı (Gasprinskaya) (1886-1973) yapmıştır.

Bir kadın Müslüman dergisinin yayınlanma fikri, 19 ve 20. yüzyılın önemli Kırım Tatar yayıncısı ve fikir insanı İsmail Gasprinski'nin (İsmail Gaspıralı) eşi Zehra Akçura-Gasprinski'nin önerisiyle ortaya çıkmıştır. Kadınların bu konudaki istekleri, Gasprinski tarafından eşinin yayınlamakta olduğu *Tercüman* ana gazetesinin sayfalarında periyodik olarak gündeme getirildi ve sonuç olarak ayrı bir yayın talep edildi. Akçurin(a)-Gasprinskaya, 1887 yılında "Terbiye" adlı bir kadın dergisi çıkartma girişiminde bulundu, daha sonra 1891 yılında Gasprinski, "Kadın" gazetesine iki ayda bir ek düzenleme izni istedi. Ancak talepler Rus İmparatorluğu yetkililerinden destek görmedi. Nihayet 1905 yılındaki devrimden sonra mevzuatın serbestleştirilmesinden sonra yeni bir dergi çıkartılabildi.

Derginin öncelikli amacı Müslüman kadınları eğitmekti; okuma yazma bilmeyenlerin kalmaması, kültürel seviyenin yükseltilmesi ve şeriat hukukunun öğrenilmesi hedefleniyordu. Yeni baskının editörlüğü için Gasprinski, kızı Şefika'yı seçti ve editör-yayıncı görevini verdi.

Slogan olarak "Müslimelere mahsus edebî ve tedrîsî haftalık mecmuadır" ibaresi kullanılıyordu.

Tercüman gazetesinde yayınlanan bir ilanda da belirtildiği üzere, derginin şariat hukukunda kadınların haklarına ilişkin dini metinlerin yanı sıra hijyen, ev işleri ve iğne işi gibi laik konularda da yayınlar yapmaya başladı. Bilim ve edebiyat üzerine birer bölüm de bulunuyordu. Tamamen eğlence ve boş zaman değerlendirecek sayfalar bulunmasa da, eğlenceli bir okuma için Müslüman kadınlara, ünlü kadınların biyografileri, diğer ülkelerle ilgili hikâyeler, bilim sayfaları ve mektuplar sunuluyordu.

Dergi, Tercüman gazetesine haftalık ücretsiz bir ek olarak yayımlanmaya başlamıştı. İlk sayı 3 Mart 1906 tarihinde Bahçesaray şehrinde yayımlandı. 1908-1909 arasındaki kesintiden önce dergi bağımsız bir yayındı. Yayının 1910'dan itibaren tekrar başlamasından sonra, metinleri Tercüman gazetesinin sayfalarına yerleştirildi.

Alem-i Nisvan'ın ilk sayısının hemen ardından, yine İsmail Gaspiralı'nın öncülüğünde, Rusya'daki Türklerin ilk çocuk dergisi olan *Alem-i Sıbyan* ve bir ay sonra da yalnız beş sayı yayınlanabilen mizah dergisi *Ha Ha Ha* çıkarıldı.

Derginin son sayısı 1911'de yayınlandı.

Türkiye'de Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'ndeki 4. sayısı dışında hiçbir kütüphanede derginin herhangi bir nüshası bulunmamaktadır. 1906 yılına ait 15, 35 ve 36. sayıları Paris'teki École des hautes études en sciences Sociales (Sosyal Bilimler Yüksek Tahsil Okulu)'nun arşivinde bulunmaktadır. Alem-i Nisvan, bir dönem ilavesi olarak içinde yer aldığı Tercüman gazetesi gibi, Çarlık Rusyası egemenliği altında yaşayan bütün Türk ve Müslüman eyaletlerle beraber Osmanlı topraklarına, Mısır, Çin Türkistanı, Hindistan ve Japonya'ya kadar yayılmıştı.

2011 yılında, Kırım Mühendislik ve Eğitim Üniversitesi'nde derginin çıkarılışının 105. yıldönümüne adanmış bilimsel bir konferans düzenlendi. Modern Kırım kadın dergisi Arzy (Türkçe: Düş)[2] kendisini derginin halefi olarak görmektedir.

Kaynakça

1 - Ebüzziya, Ziyad (1989). "ÂLEM-i NİSVÂN". İslam Ansiklopedisi. 2. Ss. 362-363. 13 Haziran 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 13 Mayıs 2019.

2 - Koşenko, Yuri. ""Alem-i Nisvan" Dünyadaki Türk-Müslüman Kadınların İlk Dergisidir" (Rusça). Ukrayna'da İslam. 10 Mayıs 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 21 Mart 2017.

3 - Çubukçieva, Lenara. ""Alemi Nisvan" Dergisinin Sayfalarındaki Kadın Konuları / Gasyrlar Avaza / Echo of the Centuries" (Rusça). 7 Mayıs 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 21 Mart 2017.

4- Kırımlı, Hakan (1996). "GASPIRALI, İsmâil Bey". İslam Ansiklopedisi. 13. Türkiye Diyanet Vakfı. Ss. 392-395. 7 Haziran 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 19 Mayıs 2019.

FEMİNİZM VE ÇEŞİTLERİ, TOPLUMUMUZDA FEMİNİZME KISA BİR BAKIŞ

Tüm dünyayı saran ve toplumların harekete geçmesini sağlayan bir düşünce akımıdır feminizm. Burada bu akımın tarihçesine kısa bir bakış atıp geçeceğiz çünkü feminizmi ayrıntılı incelemeye ciltlerce kitap yetmez.

Bu düşünce akımına dergimizin öğreticiliği kapsamında kısaca değineceğiz. Temel sorulara kısa yanıtlarla inceleyelim:

Feminizm nasıl ortaya çıktı?

18. Yüzyıl aydınlanma dönemi ile birlikte kadınlar birçok sosyal alanda kendi haklarını aramak adına bazı toplumsal ve siyasi hareketler başlatmışlardır. Bu dönemde başlayan hareketler, içerisine kadın-erkek eşitliğini de katarak, yeni bir dinamizm olan "feminizm" kavramına dönüşmüştür.

Feminizm amacı ne?

Feminizm kadınlar için özgürlük ve eşitlik isteyen bir fikir akımı, düşünce ve eylem biçimi. Kadınlar, tarih boyunca, özgürlük ve hakları için mücadele verdi. Ancak bir akım olarak feminizm, 19. Yüzyılda Batı ülkelerinde ortaya çıkmış ve dünyanın her yerinde etkili olmuştur.

Kaç çeşit feminizm var?

Geleneksel olarak feminizm, bazen feminist düşüncenin "Üç Büyük" okulu olarak bilinen üç ana geleneğe ayrılır: liberal/ ana akım feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizm. 20. yüzyılın sonlarından bu yana, çoğu üç ana geleneğin dalları olarak görülen çok çeşitli yeni feminizm biçimleri de ortaya çıktı.

Feminizm içindeki temel gelenekler nelerdir?

Feminizmin temel amaçları; eğitim, iş, çocuk bakımı gibi konularda eşit haklara sahip olmaktan, yasal kürtaj hakkından, kadın sağlığı konusunda ilerlemelere, tacizin ve tecavüzün engellenmesinden lezbiyen haklarına kadar uzanır. Kadınların hakları ve ilgi alanlarını konu alan ayrışık anlayışın belirleyicisi kadındır.

Kaç dalga feminizm var?

Feminizmin tarihsel süreci, 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadarki dönemi kapsamakta ve üç dalgaya ayrılmaktadır. Bu feminist dalgalarda kadınlar, evrensel ve bireysel olarak meşru haklarını elde etmek için mücadeleye etmişlerdir.

Türkiye’de Feminizm nasıl ortaya çıktı?

Çok geniş bir konu olmakla beraber kısaca şöyle ele alabiliriz:

Türkiye’de feminizm kavramının literatüre girişi, Türk milliyetçiliğinin ve Türkçülüğün düşünce babalarından Gökâl’ın "Türkçülüğün Esasları" adlı kitabının "Türk Feminizmi" adlı bölümünde "feminizm" kavramına övücü bir dille değinmesiyle oldu.^[1] Jön Türkler ve İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde oldukça yetkili olan; Ziya Gökâl, Ahmet Rıza, İbrahim Hilmi ve Enver Beylerin başını çektiği Türk milliyetçisi kanat^[2] kadınların özgürleşmesinin milletin bir bütün olarak özgürleşmesindeki önemine dikkat çekerek kadınların eğitime yönelik oldukça yoğun çabalar harcadılar.^{[3][4]} Bu çabalar sonucunda kadınlar için İnas Sanâyi-i Neffise Mektebi ve İnas Darülfünunu gibi üniversite düzeyinde eğitim veren kurumlar yanında İstanbul’da ve Anadolu’da kız liseleri açılmasını sağladılar.^[5] Ayrıca yine bu milliyetçi kanat Türkiye tarihindeki ilk feminist kadın derneği olan Teali-i Nisvan Cemiyeti ile dönemi için oldukça sert taleplerde bulunan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti’nin ve kadınların iş gücüne katılımı için mücadele yürüten Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti’nin kuruluşuna önyak oldular.^{[6][7]} Ek olarak günlük yaşamda kadınları rahatlatmak için kadınlara uygulanan tek başına faytona binmemek^[8] ve giyim-kuşam kısıtlamaları^[9] gibi bazı yasakları da kaldırdılar.

Türkiye’de feminizmin toplumsal ve hukuki yönden asıl atılımı ise Ziya Gökâl’den ve onun batıcı-milliyetçi görüşlerinden yoğun bir biçimde etkilenen^[10] Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk Devrimi sonucunda kadınlara eşit vatandaşlık haklarını sağlamasıyla oldu.^[11] Bu dönemin ardından Türkiye’de uzun bir süre etkinliğini kaybeden feminist hareket 12 Eylül Darbesi’nden sonra dernekler ve sayısız yayın aracılığıyla yeniden kendini gösterdi ve o dönemden beri kadına yönelik şiddet, bireylerin hakları gibi konularda yoğun bir mücadele yürütmeye başladı.

Osmanlı dönemi Türkiye’sinde kadınlara dair ilk kazanımlar 19.yy ortalarında kadınların da eğitim alabildiği ilk ve ortaokul düzeyinde eğitim veren kurumların kurulmasıyla başladı. 1870 yılında bu okullarda ders verecek kadın öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla daha yüksek düzeyde eğitim veren Dârümuallimât adlı bir öğretmen okulu kuruldu.^[3] 19.yy sonlarında özellikle Dârümuallimât çevresinde küçük de olsa okumuş ve aydın bir kadın topluluğu oluştu. Bu topluluk içinden üç kadın, Türk ve Müslüman dünyasındaki yayın kadrosu, bütün yazarları ve sahibi kadınlardan oluşan " ilk kadın dergisi olan Şükûfezâr" adlı dergiyi çıkarmıştır. Kısa bir yayın ömrü olan dergi, kendisinden sonraki onlarca yıl boyunca çıkacak kadın dergilerinden farklı olarak kadınlara; ev işleri, çocuk büyüme ve temel genel kültür eğitimi vermeye odaklanmamış; her sayısında şu önsöze yer vermişti: "*Biz ki saçı uzun akı kısı diye erkeklerin hande-i istihzasına (alaycı gülüşüne) hedef olmuş bir taifeyiz. Bunun aksini ispat etmeye çalışacağız.*"^[12]

2.Meşrutiyet döneminde Jön Türkler ve İttihat & Terakki’nin yoğun çabalarıyla Cumhuriyet dönemine kadar Türkiye’de kadınların eğitim durumu, örgütlenmeleri ve sosyal yaşamda uğradıkları kısıtlamalarda ciddi iyileşmeler yaşandı. Yine bu dönemde 30’a yakın kadın derneği kurulurken 40’tan fazla kadın dergisi ve gazetesi çıkarıldı.^[13]

Cumhuriyet dönemi Türkiye’sindeki ilk feminist örgüt ise Nezihe Muhiddin Hanım başkanlığında kurulan Kadınlar Halk Fırkası idi. Cumhuriyet Halk Fırkası’ndan bile önce kurulan parti, "*Seçim kanununa göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı*" gerekçesiyle seçime sokulmadı. Parti bunun üzerine "Türk Kadınlar Birliği" adını alarak dernekleşti.^[14] Derneğin yayın organı olan "Türk Kadın Yolu" Dergisi’nde yayınlanan yazılardan derneğin açıkça milliyetçi bir tutuma sahip olduğu görülür.^[15]

Atatürk döneminde feminizm Türkiye’de, Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ve Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile tarihindeki en büyük ve eşsiz kazanımları elde etti.^[11]

Türkiye’ye Türk milliyetçilerince getirilip Atatürk’ün ölümüne kadar yine ağırlıklı olarak milliyetçilerce yürütülen feminist mücadele,^[6] 1940’lı yıllardan itibaren etkinliğini yitirdi ve yeniden gündeme gelmesi 12 Eylül Darbesi’nden sonra etkileri Türkiye’de daha geç hissedilen "ikinci dalga feminizm" ile oldu. İkinci dalga

feminizm ile birlikte Türkiye'de feminist mücadelenin bayrağı milliyetçilerin elinden çıkarak sosyalist-sosyal demokrat grupların eline geçti. 12 Eylül Darbesi'nden sonraki ilk feminist örgütlenme 1984 yılında kurulan Kadın Çevresi adında feminist bir yayıneviydi.^[16] Ancak bu yapı bir yayınevi olarak kalmadı. Daha sonra Kadın Çevresi Yayınevi etrafında toplanan kadınların örgütlenmesiyle "Mor Çatı"ya dönüştü.^[17] İlerleyen yıllarda Türkiye'de çeşitli alanlara yoğunlaşmış çok sayıda feminist örgüt kuruldu.

28 Şubat Süreci'nde başörtüsü yasağı ile başlayan protestolarda bazı feminist örgütler mağdur kadınların yanında durdular. Bu protestolar feminist kadınlarla muhafazakâr - Müslüman kadınların ilk kitlesel teması sayılabilir.

Kaynakça:

1. Ziya Gökalp (1923). "İkinci kısım, üçüncü bölüm, dördüncü madde, beşinci başlık". *Türkçülüğün Esasları. Kapı Yayınları. s. 218.*
2. "Osmanlı Devletinde Kadının Eğitimi, Statüsü ve Çalışma Hayatı (1839-1918)" (PDF). Sibel Dulum - Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2006. 21 Ocak 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
3. "Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı". dhgm.meb.gov.tr. 5 Şubat 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
4. "Osmanlı döneminde kadınlar, sadece sıbyan mekteplerinden yararlanabilmekte, daha fazla bir eğitime ihtiyaç duyulmamaktaydı". dhgm.meb.gov.tr. 11 Şubat 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
5. "Kız Liseleri" (PDF). Mübeccel İzmirli. 1977.
6. "Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Modernleşme Eksenleri Üzerinden Türk Kadın Hareketine Tarihsel Bir Bakış". Elif Gözdaşoğlu Küçükalioglu. 2020. 15 Nisan 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.
7. "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti - İnceleme". Sinem Göçmener. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. 30 Ağustos 2016. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
8. "Tarih Boyunca İstanbul Faytonları". Zergisi İstanbul. 15 Mayıs 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
9. "OSMANLI İSTANBUL'UNDA GİYİM KUŞAM | Büyük İstanbul Tarihi". istanbultarihi.ist. 5 Kasım 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
10. "Ziya Gökalp ve Atatürk". Atatürk Ansiklopedisi. 3 Mart 2021. 27 Mart 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
11. "Atatürk'ün Kadın Devrimi ve 80 Yıl Sonrası" (PDF). Müzeyyen Güler. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
12. "Feminist Odalar (VIII): Osmanlı'da İlk Kadın Dergisi, Şükûfezâr (I) - Onur Bütün". birikimdergisi.com. 9 Aralık 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
13. Baran Dural, Uğur Eyidiker (4 Aralık 2020). Osmanlı'dan Erken Cumhuriyete Türkiye'de Feminizmin Tarihsel Kökenleri. Berikan Yayınevi. ss. ss. 231-248.
14. Yacan, Caner. "Kadınlar Halk Fırkası". academia.edu. 1 Kasım 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
15. "Türk Kadın Yolu Dergisi'nde Siyasi Söylem". Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı. Duygu Koç. 12 Şubat 2020. 10 Nisan 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
16. Karakuş, Filiz (26 Mart 2022). "27 Mart 1984: İkinci dalga Türkiye'de - Kadın Çevresi". Çatlak Zemin. 28 Mart 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.
17. "Mor Çatı". 24 Ağustos 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Nisan 2022.

KADIN HAREKETLERİNE DESTEK OLAN DERNEK, PARTİ ve YAYINLAR

ŞÜKÛFEZÂR

Şükûfezar, İstanbul'da 1884 veya 1886 yılında çıkarılan bir kadın dergisi.^[not 1]

Osmanlı Devleti'nde çıkarılan sahibi ve tüm yazarları kadın olan ilk Müslüman kadın dergisi olarak bilinir.^[2]

Kadın dergisi olarak yayınlanan önceki yayınlardan farklı olarak herhangi bir gazetenin ya da yayının eki değil, kadınlar için kadınlar tarafından çıkarılan başlı başına bir dergi idi ve bu özelliği nedeniyle Osmanlı topraklarında çıkan "ilk Müslüman kadın dergisi" olarak kabul edilmiştir.^[1]

Kadınları ilme, eğitime teşvik çabası, onları bir nevi uyandırma, harekete geçirme endişesi ile çıkarılmıştır. Derginin imtiyaz sahibi, dönemin Maarif Nazırı Münif Mehmed Paşa'nın kızı Ârife Hanım, diğer yazarları ise Fatma Nevber ve Münire'dir.

Günümüze beş sayısı ulaşan dergide Arife, Fatma Nevber ve Münire Hanımların farklı türlerdeki eserleri ve okuyucu mektupları yayımlanmıştır. Yazar kadrosu üç kişi ile sınırlı dergi, okur mektupları ve bunlara verilen cevaplar ile şekil almıştır.^[1] Okur mektupları çoğunlukla dönemin öğretmen okulu olan Dar'ül-Muallimat mezunlarından.^[3] Edebiyat dergisi olmamasına rağmen dergide edebi eserlere yer verilmiştir. Dördüncü sayıda Fatma Nigar'ın bir şiiri yayımlanmıştır.^[4]

Her bir sayısı 16'şar sayfadır ve günümüze ulaşan sayıların toplamı seksen sayfadır.^[3] Sadece yıl olarak tarih verildiğinden ne sıklıkla yayımlandığı bilinmez ancak ilk sayısında 15 günde bir yayımlanacağı duyurulmuştur. Günümüze ulaşan beş sayının tamamı Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne ait kütüphanede Özege Koleksiyonu'nda bulunur.^[3]

İlk sayıda belirtildiğinde göre, "çiçek bahçesi" anlamına gelen Şükûfezâr ismini şair Abdülkerim Sabit Bey vermiştir.^[1] Her sayının kapağında Şeyh Vasfi'ye ait şu dörtlük yer almaktadır:^[1]

“ Ey talibe-i safa-yı mana
İman ile bak şükûfezara
Ezhar-ı edeb şemimi solmaz
Tercih eder ehl-i dil bahar^[not 2] ”

Derginin her sayısında önsöz olarak şu ifade derginin misyonunu açıklar:

“ Bize “saçı uzun akli kısa” diye erkeklerin hande -i istihzâsına hedef olmuş bir taifeyiz. Bunun aksini isbat etmeğe çalışacağız. Erkekliği kadınlığa kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek şâhrâh-ı sa’y u ilmde mümkün olduğu kadar pay- endâz-ı sebât olacağız.^[not 3] ”

1. ^ Araştırmacı Fatma Tunç Yaşar'ın belirlemesine göre derginin tarihlendirmesinde bazı karışıklıklar vardır. İlk sayının ilk sayfası Rumi 1301, dış kapağı 1303 tarihlidir. O nedenle çıkış yılı kimi kaynaklarda 1884, kimi kaynaklarda 1886 olarak belirtilir.^[1]
2. ^ Ey gerçek mananın talebesi
Çiçek bahçesine (şükufezara) iman ile bak
Edeb çiçeklerinin kokusu solmaz
Gönül ehli edebi, bahara tercih ede
3. ^ "Biz; saçlı uzun, akli kısa denilerek erkeklerin alaycı gülüşlerine hedef olan bir tayfayız. Erkekliği kadınlığa, kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek bunun aksini ispat etmeye çalışacağız!"

Kaynakça:

1. Tunç Yaşar, Fatma. "Şükûfezar: Kadınlar Tarafından Kadınlar İçin İlk Süreli Yayın". Dem Dergi, Yıl 1, Sayı 4. 3 Mart 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Eylül 2023.
2. Dicle, Esra (10 Ocak 2023). "Tiyatroda kadın yazarlığının yüz yılı aşan tarihi". Gazete Duvar. 12 Ekim 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Ekim 2023.
3. Derya, Ciran (17 Ocak 2016). "Şükûfezar; Osmanlı'da İlk Müslüman Kadın Dergisi". Dunyalılar.com. 6 Aralık 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Eylül 2023.
4. Çavuş, Burak (Aralık 2021). "Osmanlı Kadın Yazınında Şükûfezâr Dergisi ve Derginin Tam Çevirisi". Edebi Eleştiri Dergisi "Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat" Özel Sayısı. 1 Şubat 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Eylül 2023.

TÜRK KADIN YOLU

Türk Kadın Yolu, 1925-1927 yılları arasında yayımlanan ve Türk Kadınlar Birliği'nin yayın organı olan haftalık kadın dergisidir. 30 sayı çıkan dergide yeni kurulan cumhuriyet rejiminin sağladıkları ile Mustafa Kemal övgüsü hâkim söylemdi.

Nezihe Muhiddin öncülüğünde bir araya gelen kadın çevreleri kadınların oy hakkı için mücadele edecek bir bileşim için Haziran 1923'te harekete geçmişti. Yeni tesis edilen Cumhuriyet rejiminin sınıfsız halk politikası nedeniyle Kadınlar Halk Fırkası oluşumuna müsaade edilmezken Türk Kadınlar Birliği adı uygun görülmüş ve Türk Kadın Yolu dergisi bunun bir tezahürü olarak zuhur etmişti. 16 Temmuz 1925-1 Ağustos 1927 tarihleri arasında 30 sayı olarak yayınlanan dergi iki yıl boyunca hükûmetten de 300 lira yardım aldı. 16 Eylül 1925'te ise derginin basımında kullanılacak Avrupa menşeli 30 bin kiloluk kâğıdın ülkeye girişinde gümrük resmî muafiyeti tanınmıştı.[1]

Nezihe Muhiddin'in genel yönetmenlik görevini yürüttüğü derginin ilk iki sayısı "Kadın Yolu" adıyla çıkmıştı ve derginin haftalık olarak çıkacağı duyurulmuştu.

Derginin genel muhtevası dünyadan kadın haberleri, edebiyatçılardan yazılar, mutfak kültürü, mülakatlar, karikatür, demokrasi ve feminizm gibi çeşitli alanlardayken dernekten de haberler veriliyordu. Hamid ve Mahdumları Matbaası'nda basılan derginin yazar kadrosunda ise Şükûfe Nihal, Efzayiş Yusuf, Yaşar Nezihe, Hüseyin Rahmi, Abdullah Cevdet, Kemalettin Şükrü, Mehmet Şevki gibi isimler ile daha genç yaşta olan Hatice Refik, Pakize Ahmed, Saadet Esad, Esmâ Zafir, Muhsine Salih, Enver Behnan, Yaşar Nabi, Fahrettin Kerim gibi isimler yer alıyordu.[1]

Söylem

Dergideki siyasi söylemde Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopma ve kimi zaman imparatorluk bakiyesini reddetme, kadim olanı eleştirme ve Mustafa Kemal'i bu geçiş döneminin halaskârı olarak görme hâkimdir. Dolayısıyla dönemin manzarası dergide fazlasıyla belirgindir. Cumhuriyet devrimi gerçek bir devrim olarak görülürken aynı nitelikte görülmeyen ilan-ı Meşrutiyet'le kıyaslanıyordu. Nezihe Muhiddin'e göre ilan-ı

Meşrutiyet kadınlara erkeklere olduğu gibi özgürlük sahası yaratmamıştı.[2] Yeni hâkim olan Türklük ideolojinin tezahürü de en çok Enver Behnan imzalı yazılarda görülmektedir. Kadınlar hakkındaki yazılarında ise, kadınlar üzerindeki tahakkümün şehirden kırsala gidildikçe azaldığı ve Türkmenler ve Yörükler'de kadın algısının daha değerli olduğu fikrinde olduğu görülmektedir.[3]

Dergiye göre Cumhuriyet kazanımları miras, şahitlik, aile hukuku, sosyal hayat ve evlilik gibi muhtelif alanlarda eşit konular sağlamıştı. Muhuddin'e göre Cumhuriyet devrimi "Türk'ün yüksek semasında ebediyet nuruyla parlayan necim ve hilalimize bir zamanlar musallat olan muzlim ve kesif bulutları yırtıp parçalayan" bir niteliğe haizdi. Onun yazılarında bu tonlama büyük bir yüceltmeyle sunulmaktayken[4] Pakize Ahmed de aynı konumdadır.[5] Yaşar Nabi ise geçmişe özlemlerle eski adetleri korumak isteyenler eğitim yoluyla yenilikleri anlayabilecek duruma getirilmeliydi. Batı medeniyet sahasını yanlış yorumlayan kitle de Nayır için tehlikelidir ve ona göre "asrilik doğru anlaşılmalı, medeniyet doğru yorumlanmalıdır." [6]

Kaynakça:

- Koç, Duygu (2020). "Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün Ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisinde Siyasal Söylem". Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD). **39** (67). s. 585-609. 10 Nisan 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Nisan 2020.

KADINLAR HALK FIRKASI

Kadınlar Halk Fırkası (KHF) ya da Türk Kadınlar Birliği, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan önce Nezihe Muhiddin öncülüğünde kurulan, Türkiye'deki ilk siyasal parti girişimlerinden biridir.

8 Aralık 1934 tarihli Akşam gazetesinde Türk Kadınlar Birliği'nin Beyazıt mitingi fotoğraflarından.

Hakkında

1923 yılında henüz cumhuriyetin ilan edilmediği dönemde Nezihe Muhiddin ve on üç kadın arkadaşı, kadın hakları için bir kadın komitesi toplamaya karar vermişlerdir.[1] Hazırlıkları Nezihe Muhiddin'in evinde süren komitenin ilk toplantısı, 15 Haziran 1923'te Darülfünun Konferans Salonu'nda gerçekleşti. Toplantıda "Kadınlar Halk Fırkası" adıyla siyasi bir parti kurma kararı alındı. Partinin programı o dönemki basında yer aldı. Nezihe Hanım'ın kuruluşuna önderlik ettiği parti, henüz Cumhuriyet Halk Fırkası bile kurulmadan kuruluş çalışmalarını tamamlayıp kuruluş dilekçesini sundu fakat kuruluş dilekçesine sekiz ay sonra ret yanıtı gelmiş, "1909 tarihli seçim kanununa göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı" gerekçesiyle parti kuruluşu için valilik tarafından faaliyet izni verilmemiştir. Bunun üzerine Kadınlar Halk Fırkası, Türk Kadınlar Birliği adında bir derneğe dönüşmüştür.

Cumhuriyet modernleşmesinin erken dönemlerinde yaşanan çok partili sisteme geçiş krizlerinde ve tek parti yönetiminin yerleşmesinde bu ideolojinin önemli bir payının olduğu söylenebilir. Yalnızca homojenleşmiş bir kamu vicdanının kurtuluşa ve gelişmeye yarar sağlayabileceğine inanılan, farklılıkların öteki sayılarak düşmanlaştırıldığı ve yok edildiği bir ortamda, ideolojik olarak aynı orta sınıfın "pozitivist, milliyetçi ve liberal hareketine" bağlı olduğu söylenen Kemalistler ile, Terakkiperler ve hatta "güdümlü bir demokrasi deneyi" olarak tanımlanan Serbest Cumhuriyet Fırkaları dahi birlikte var olamamıştır. Bunun yanında Türkiye Komünist Partisi'nin kurulması ya da bir dönem Turancı neşriyatın artmasında olduğu gibi, dış siyasetin farklı düşüncelerin var olmasını zorunlu kıldığı durumlarda da, ötekileştirilen düşünceler millî bütünlüğü bozmayacak bir şekilde devlet tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bir federasyon niteliğindeki Amele Teali Cemiyeti ile II. Meşrutiyet'ten beri varlığını koruyan Türk Ocakları'nın kapatılması ve masonluk çalışmalarının durdurulması da devletin bütünlüğünü koruma, millî birliği sağlama düşüncesinin bir sonucu olarak görülebilir. Böyle bir ortam içerisinde kadınların hak temelli bir mücadele alanı olarak Kadınlar Halk Fırkası ve devamında Türk Kadınlar Birliği'nin incelenmesi, Türkiye'deki feminist hareketin Cumhuriyet modernleşmesinin bütüncül ideolojisi karşısında karşı karşıya kaldığı sorunları ve mücadeleler sonucu elde edilen kazanımları ortaya koyması ve bunun yanında bugünkü kadın mücadelesine de ışık tutabilmesi açısından önemlidir.[1]

TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ

Amaç "Kadınlığı düşünsel ve sosyal alanlarda yükselterek modern ve olgun bir düzeye erdirmek" olan[2] Türk kadınlar Birliği'nin başkanlığını Nezihe Muhiddin üstlenmiştir. Ardından 1925'te kendi imkânlarıyla "Türk Kadın Yolu" dergisini kurmuş ve bu dergi 30 sayı çıkmıştır. Dergi genel olarak kadınların siyasal taleplerinin duyurulmasını kapsayan içeriği ile Cumhuriyetçi bir söylemle yayın yapmıştır.[3]

1925 yılında henüz kadınların siyasal haklarının tanınmamış olmasına rağmen Türk Kadınlar Birliği tarafından Nezihe Muhiddin, Halide Edip ile birlikte milletvekilliği için aday gösterilmiştir. Amaç, seçimler sırasında konuyu gündeme getirerek kamuoyunu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kadınlara oy verme hakkı için etkilemekti[4] fakat adaylıkları kanunlar gereği reddedildi.[5] Bazı kaynaklara göre o sırada devam eden Şeyh Said İsyanı kadınların siyasal taleplerini ertelemek için bir sebep olmuştur.[6]

Kaynakça:

1. "Bir Siyasal Mücadele Örneği: KADINLAR HALK FIRKASI". Caner Yacan. 1 Kasım 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi.
2. "Arşivlenmiş kopya". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2015.
3. Koç, Duygu (2020). "Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün Ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisinde Siyasî Söylem". *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*. **39** (67). s. 585-609. 10 Nisan 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Nisan 2020.
4. "Arşivlenmiş kopya" (PDF). 26 Haziran 2016 tarihinde kaynağından (PDF) arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2015.
5. "Arşivlenmiş kopya". 10 Haziran 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2015.
6. "Arşivlenmiş kopya". 22 Nisan 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Ağustos 2015.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA KADIN ŞAİR VE YAZARLAR

ZEYNEP HATUN

Asıl adı Zeynünnisa olan Zeynep Hatun bir kadı kızıdır ve kültürlü bir çevrede yetişir. Arapça ve şiir söyleyecek düzeyde farsça bilir. Zeynep Hanım, evlenmeden önce Fatih Sultan Mehmet adına Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşan bir divan hazırlayıp, sultana sunar. Kadı İshak Fehmi Çeşi tarafından şiir yazmasına ve şiir sohbetlerine katılmasına izin verilmez, şiiri bırakmak zorunda kalır. Şiirin yanı sıra beste çalışmaları da olan Zeynep Hatun, 1474 yılında Amasya'da ölür.

Zeynep Hanım, şiirlerindeki hayali sevgiliyi tıpkı erkekler gibi tasvir eder. Kadınları dedikoducu, tembel olarak betimlemesi, devrin erkekleri tarafından çok beğenilir. Bu tavrıyla edebiyat çevrelerinde "merdane" olarak adlandırılır. Bu tavrı muhtemeldir ki, erkekler dünyasına başka türlü kabul edilemeyeceğini bilmesindedir. Zira klasik türk şiirinde erkek şairlerin eliyle edebi metinlere yansıyan kadın betimlemelerinin çoğunluğunda son derece olumsuz bir yaklaşım gözlenir. Kadınları, yaradılıştan cahil, bön, akli kısa, güvenilmez, fattan, kurnaz, vefasız, sadakatsiz gösteren bir kabul içinde bu olumsuz bakışı sürekli yinelerler.

XVI.yüzyılda yaşamış olan Kınalızade Ali Çelebi, Zeynep Hatun için, "Erkekler kadar mükemmel şiirleri vardır, tek ayıbı kadın olmasıdır." şeklinde bir ifade kullanır. Mehmed Zihni ise şunları yazar: "Kendisi kadın idi ama söz ve şiirlerinde her bir çehrenin güzelliklerini belirtirdi. Bu davranışıyla erkekler kendisine hayrandı."

MİHRÎ HATUN

Kültür seviyesi yüksek bir aileye mensup olan Mihri Hatun, bazı kaynaklara göre

1460'lı yıllarda dünyaya gelir. Amasya'da yetişen şair, buradaki edebiyat meclislerine katılarak kendini geliştirir. Arapça ve Farsçayı öğrendiği, kendi şiiri ve kaynaklar ile sabittir. Mihri Hatun, bilgisi kültürü ve en önemlisi şairlik yönüyle, o yıllarda Amasya'da bulunan II. Bayezid'in Amasya'daki Şehzadelığının son yıllarına rastlar. Ardından Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed'in Amasya valiliği sırasında (1481 – 1512), bu çevre içerisinde olmaya devam eder. Güzelliği ile bilinen Mihri Hatun birçok talibi olmasına rağmen evlenmez.

Mihri Hatun'un şair tezkirelerine kadar giren gönül meseleleri içinde Fatih Sultan Mehmed'in veziri Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi'nin ve Hatemi mahlaslı Müeyyedzade Abdurrahman Çelebinin adı geçer. Mihri Hatun, bu kişilerle aynı edebi muhiti içinde tanışmıştır. Şiirlerinde onlara karşı ilgisini, aşkını kimi zaman açıkça, kimi zaman da dolaylı olarak ifade etmekten çekinmeyen Mihri Hatun, döneminde bir şair kadın için gerçek duygularını dışa vurmada ve aşkıdaki samimiyette oldukça cesur sayılabilir.

Mihri Hatun için edebi ortamda kabul görmek, erkek şairlerle boy ölçüşmek, onların şiirdeki başarısını yakalayabilmek en zoru olmuştur şüphesiz. Beyitleri arasında olgun kişilerin, işini bilen akıllı bir kadını, işinin ehli olmayan bin erkekten daha üstün tutması gerektiğini ileri sürdüğü düşünceleri, o dönemin toplumunda hakim olan değer yargılarına ciddi bir eleştiri olarak ele alınabilir. Mihri hayranı olduğu ve yaşadığı çağın en büyük şiir otoritesi diyebileceğimiz Necati'ye, onun kendisini hor görüp kınamasına rağmen nazire yazmayı sürdürür. Mihri'nin burada dönemin en büyük şairlerinden birine, şiirini onaylatma kaygısını taşıdığını söylemek mümkündür.

Osmanlı döneminin Divan'ı elimizde bulunan ilk kadın şairi de olan Mihri Hatun, Divan Edebiyatı geleneğine uygun erkekçe söyleyişlerin yanında, kadınsı duygularını dışa vurduğu şiirlerin de sahibidir. Bazı şiirlerinde, hemcinsine aşkını dile getirerek, döneminin tabularını zorlayan ve düşündüklerini cesurca söylemeyi başaran Mihri Hatun, bu nedenle Antik Yunan kadın filozofu ve şairi Sappho ile kıyaslanmıştır; Avusturyalı tarihçi Joseph Von Hammer, onu Türk Sappho'su olarak isimlendirmiştir. Ancak sevgili ve aşık tasvirleri divan şiirinde şaire göre değişmez., ortak benzetmelerle yapılır. Bu nedenle şiir içindeki sevgili, hükümdar, efendi veya ilahi aşk düzleminde Tanrı olarak yorumlanabilir.

Venüs yüzeyinde keşfedilen kraterlere dünya tarihindeki önemli kadınların isimleri verilmiştir. NASA 90'lı yıllarda keşfettiği kraterlerden birine Khatun, yani Hatun ismini verir. NASA'nın resmi kaynaklarına göre, Mihri Hatun anısına bu isim verilmiştir. Hollanda, Almanya ve Belçika'nın milli eğitim müfredatında bazı beyitleri yer alır. Mihri Hatun'un divanı ortaya çıkaran bir Rus Türkologtur. 1967 yılında ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Mihri Hatun'un ünlü divanını basar. 2005 yılında 9. İstanbul Bienali'nde İngiliz sanatçı Cerith Wyn Evans bir projektör aracılığı ile ışıktan harflerle gökyüzüne Mihri Hatun'un "Uykuda açtım gözümü" diye başlayan gazelini gönderir.

LEYLA SAZ (1850-1936)

Babası, II. Mahmut ve Abdülmecid dönemlerinde saray doktorluğu yaptığı için Leyla Saz, Abdülmecid, Abdülaziz, IV. Murad, II. Abdülhamid, V. Mehmed Reşad ve Vahdeddin dönemlerine yakından şahit olur. İmparatorluğun zor günlerine, Cumhuriyet'in kuruluş mücadelesine de olur.

Abdülmecid'in kızı Münire Sultan'ın nedimesidir, dolayısıyla onunla birlikte eğitim görür. Leyla Hanım, sarayda ilk piyano derslerini alanlar arasındadır. Fransızca, Rumca, Arapça ve Farsça öğrenir. Devrin çok ünlü bestekar ve hocalarından önce Batı musikisi, daha sonra da Türk musikisi dersleri alır.

Leyla Saz, 1921 yılında yetmişli yaşlarında iken haremdeki anılarını, Vakit ve İleri Gazetesi'nde yayımlar. Ancak anılarının, bestelerinin ve şiirlerinin çoğu Bostancı'daki köşkü yandığı zaman kaybolur. Yayımladığı anıları, yangından sonra tekrar yazdıklarıdır. Hatıratı, saray çevresive harem hayatı konularında gözleme dayanan çok önemli bir kaynaktır. Şiirleri, Solmuş Çiçekler adıyla yayımlanır. Leyla Hanım'ın dili sadedir. Divan edebiyatı kültürü ile yazdığı şiirlerinin yanı sıra, yaşadığı yakın çevre ve halk kültürünün izlerini taşıyan yapıtları da vardır.

ŞAİR NİGAR HANIM (1856-1918)

Nigar Hanım'ın şiirlerinde Abdülhak Hamid, Recaizade Ekrem, Tevfik Fikret'in etkiRecaizade Ekrem ile hepsinden daha yakındır; hatta aralarında duygusal bir yakınlığın olduğu bile söylenir. Şiirin yanında resim ve müzikle de ilgilenen Nigar Hanım, yanından ayırmadığı ve edebiyatımızda Batı tarzında yazılan ilk günlükler olma özelliği de gösteren güncesine "Alnımın Yazısı" adını verir. Hayatının son yıllarında maddi anlamda zorluklar yaşayan Nigar Hanım, günlüğüne "Ne olur bir gece hissetmeden sönüversem" diye yazdığı ölüme, 1918 yılının o soğuk kışında harp yıllarının hastalığı tifüse yenik düşerek kavuşur.

İlk şiirlerinde Uryan Kalp daha sonrakiler de ise Nigar Binti Osman imzasını kullanan Nigar Hanım'ın , Efsûs adlı şiir kitabındaki dizeleri Sultan Abdulhamid tarafından çok beğenilir ve Şevkat Nişanı ile ödüllendirilir.

MAKBULE LEMAN (1865 – 1898)

Makbule Leman'ın tahsili hakkında kesin bir bilgi yoktur. İbtidai (ilkokul) Mektebi'nde okuduğunu, İnas Kız Rüştüyesi'nde (ortaokul) eğitim gördüğünü, Rüştüye hocasından ders aldığını yazan farklı görüşler bulunur. Eserlerinden ve hakkında yazılanlardan anladığımız kadarıyla, Batı kültürünü içeren bir formasyon almadığını, ancak Farsça bilip, Divan Edebiyatı'na vakıf olduğunu anlıyoruz.

1881 yılında aynı zamanda şair de olan Dahiliye Müsteşarı Mehmed Fuad'la evlenir. Beşiktaş'daki konaklarının selamlık kısmını kız öğrenciler için düzenler; kendisi de Osmanlıca dilbilgisi ve Farsça dersleri verir. Asıl adı Fatma Makbule olan yazarın mahlası ise Leman'dır; 1891 yılından sonra Makbule Leman adını kullanır.

Bu dönemde en uzun süreli yayımlanan ve yazarlarının çoğunluğu kadın olan Hanımlara Mahsus Gazetesi'nde çalışmaya başlayan Makbule Hanım, Hazine-yi Fünûn Dergisi'nde ve Hanımlara Mahsus Gazetesi'nde çıkan manzum-mensur eserleri ile yayımlanmamış yazılarını derlediği Ma'kes-i Hayâl adlı tek eserini 1897 yılında yayımlar. Tevfik Fikret, Makbule Leman'ın Ma'kes-i Hayal kitabı için övgü dolu bir yazı yazar.

Ma'kes-i Hayâl'de sekiz şiir, üç öykü ve bir de okuyucuya yazılan mektup vardır. Şiirlerinde lirik söylemi tercih eden ve özellikle de fiziksel rahatsızlığının duygusal atmosferinden kurtulamayan Makbule Leman, öykülerinde ise feminal söylemi metnine dahil ederek, toplumun kabulleri doğrultusunda yenilikler sunan, modernleşmeye açık bir kadın yazar kimliği ile karşımıza çıkar. Düz yazılarını, kadına, kadın-yazar perspektifinden bakarak, erkekleri de sadece eleştirmek amacıyla değil, hem kadın hem de erkeği bilinçlendirmeyi hedefleyen feminal bir söylem çerçevesinde oluşturur.

Makbule Leman'ın şiirlerinin dili, hikayelerinin dilinden daha ağırdır. Aruz vezni ile yazması, dini şiirlerinde geleneği devam ettirmeye çalışması, bazen dile fazla önem vermemesi, onun şiirini biraz ağırlaştırır.

Makbule Hanım'ın çocukluğunda başlayan hastalığı, sonraları daha da ilerler; on yedi sene süren evliliğinin ilk üç yılında sağlığı yerindedir. Son on dört yılında ise hastalıkla boğuşmuştur. Hastalığının ne olduğuna dair elimizde tam bilgi bulunmaz. Çocukluğundan itibaren gözlerinde görme bozukluğu olduğunu, diz kapaklarında problem olduğunu ve 4 kez ameliyat olduğunu biliyoruz. Makbule Leman, 1898 yılında henüz 33 yaşında yaşama veda eder.

İHSAN RAİF (1877 – 1926)

İhsan Raif Hanım, yaşadığı döneme göre ekonomik ve sosyal açıdan şanslı sayılabilecek bir ailenin çocuğu olarak Beyrut'ta dünyaya gelir. Babası, Ayan meclisi üyelerinden Köse Raif (Mehmed) Paşa'dır. İhsan Hanım, evde özel dersler ile dönemine göre oldukça donanımlı ve ileri düzeyde eğitim alır. Fransızca'yı, Batı ve Türk musikisini ve çok iyi derecede piyano çalmayı öğrenir. Rıza Tevfik'ten edebiyat dersi alır.

İhsan Hanım'ın ikinci evliliği kısa sürer. Eşinin zorla kendisine elini öptürmek istemesi üzerine ondan ayrılır. İhsan Raif Hanım üçüncü evliliğini ise yazar Şahabettin Süleyman ile yapar. Kendisinin şiire ve edebiyata olan merakı ile eşi sayesinde içinde bulunduğu edebiyat çevresine kendisini kabul ettirir ve bu zümreye dahil olmayı başarır. 1916 yılında doktorlarının sağlıklarına iyi geleceğini söylemesi üzerine Davos'a giderler, ancak eşi orada İspanyol gribinden hayatını kaybeder.

Üzüntü içindeki İhsan Hanım, Davos'tan dönerken arkadaşları Bell, onunla birlikte İstanbul'a gelir. Bir süre sonra evlenirler; Bell Müslüman olarak Hüsrev adını alır. Bu evlilikten 7 sene sonra İhsan Hanım rahatsızlanır ve 1926 yılında 49 yaşında hayatını kaybeder.

Hece vezniyle yazan ilk kadın şair olan İhsan Raif'in lirik şiirlerinde, hocası Rıza Tevfik'in etkisini açıkça görmek mümkündür. İhsan Hanım'ın bir diğer eleştirildiği konu da Millî edebiyat akımını benimsemesine rağmen, Arapça ve Farsça terkipleri şiirlerinde kullanmasıdır. Şiirlerinde millî konuları, askerlik, şehitlik, vatan, ülkenin karşı karşıya kaldığı saldırılar ve verilecek tepkiler, ince ve melankolik aşk duyguları gibi konu ve kavramları işlemiştir.

İhsan Hanım, özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında, vatan ve milleti ilgilendiren konulara yönelir. Bu duruma, 1911-1915 yılları arasında oluşan Milli Edebiyat topluluğu etkili olmuştur. Onun şiirlerine genel itibari ile baktığımızda kadınsı, aşk dolu ve yoğun duygu içerikli şiirler olduğunu görürüz. Yayınlanmış tek şiir kitabı Gözyaşları'dır.

İhsan Raif Hanım'ın birçok şiiri bestelenmiştir. "Kimseye etmem şikâyet, ağlarım ben halime", "Seni görmek seni sevmek emeliyle yaşarım" en bilinen güfteleridir. Erol Büyükburç'un Ağlarım adlı şarkısı İhsan Raif'in şiirinden bestelemiştir.

NEZİHE MUHİDDİN TEPEDELENGİL (1889, İstanbul – 10 Şubat 1958, İstanbul)

Türk gazeteci, yazar, kadın hakları savunucusudur. 20. yüzyıl'da Osmanlı Devleti'nde kadını toplum yaşamına dahil etme, cumhuriyet rejiminin ilanından sonra kadınların siyasal haklarının tanınmasını sağlama için mücadele etmiş bir kadın hareketi öncüsüdür. Henüz Cumhuriyet Halk Fırkası bile kurulmadan Kadınlar Halk Fırkası (KHF) adlı siyasi partinin kuruluş çalışmalarını tamamlayarak Türkiye'deki ilk siyasal partinin kurucusu olmuş ve *Türk Kadın Yolu* adlı derginin kurulmasına öncülük etmiştir. Yirmi roman, üç yüz kadar öykü, piyes, senaryo, operet kaleme almış bir yazardır.

Yaşamı:

1889 yılında İstanbul'da Kandilli'de Zehra Hanım ile savcı ve ceza hâkimi Muhiddin Bey'in kızı olarak dünyaya geldi.[1] Evde özel öğrenim gördü. Farsça, Arapça, Almanca, Fransızca öğrendi. İlk gençlik yıllarından itibaren siyasi ve sosyal konulara, kadınlık durumuna duyarlı birisi olarak yetişti.[2] Dayısının kızı Nakiye Hanım ile annesinin edebiyat ve toplumsal sorunlar üzerine yaptıkları tartışmalar, Nakiye Hanım'ın evde düzenlediği toplantılar, ilerideki düşüncelerinin ilk tohumlarını atmıştır.[3]

1909 yılında Maarif Nezareti'nin sınavının kazanıp Kız İdadi Mektebi'nde fen dersi öğretmeni olarak çalışmaya başladı.[4] Aynı okulda ders veren Halide Edib'le, Muallim Nakiye Hanım ve bir okulda müdürlük yapan Şükûfe Nihal ile bu ortamda tanıştı.[5] İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'ne müdürlük yaptı; jimnastik, lisan, piyano, biçki-dikiş derslerinin öğretmenliğini üstlendi. Daha sonra Selçuk Hatun Sultanisi, Kız Hayat Mektebi ve İzmir Hilal Sultanisi müdürlüklerinde bulundu. Savaş zamanı okulunu dikimevine dönüştürdü. İlk Tedavi Hastanesi'nde öğrencileriyle birlikte hastabakıcılık yaptı.[6]

Okul dışında, kadın hakları için yürüttüğü faaliyetlere ara vermeden devam etti. Çalışma hayatına başladığı yıl Sabah, İkdam gibi gazetelerde sosyoloji, pedagoji, psikoloji konularında ilk makaleleri yayımlanmaya başladı.

İlk evliliğini Muhlis Bey ile yaptı. Kısa süren bu evliliğin ardından belediye şirketler komiseri Memduh Tepedelengil ile yaptığı ikinci evliliğinden ise Malik adında bir oğlu oldu. Edebi yaşamı boyunca ikinci evliliğinin soyadını değil, babasının soyadı olan Muhiddin'i kullandı.[3]

Bu sırada kendini edebiyata veren Nezihe Muhiddin, kadınların sorunlarını işleyen, evliliklerde erkeklerin tutumlarını eleştiren romanlar yazdı.[4] İlk romanı "*Şebâb-ı Tebah*" (Kaybolan Gençlik) 1911 yılında yayımlanmıştı. Hayatı boyunca 20 roman, 300 kadar öykü, piyes, operet, senaryo kaleme aldı. Goethe ve Edgar Allen Poe gibi dünya yazarlarından çeviriler yaptı.

1913'te bir hayır kurumu olan "*Türk Hanımları Esirgeme Derneği*"nin kuruluşunda yer aldı ve ilk yıllarda derneğin sekreterliğini üstlendi. Aynı dönemde Osmanlı donanmasını desteklemek için kurulan Donanma Cemiyeti'nin Kadınlar Şubesinin de kurucuları arasında yer aldı.[4] Ancak hayır işleri ile uğraşırken bir yandan da kafasındaki esas mesele, kadınların siyasi hayata katılması ve birliği idi.

İstanbul'un işgalinin ardından toplanan Milli Kongre'nin delegeleri arasında yer aldı.[4]

Kadınlar Halk Fırkası

1923 yılında henüz cumhuriyet ilan edilmemişken Nezihe Muhiddin ve on üç kadın arkadaşı, kadınların siyasi hakları için bir kadın şurası toplamaya karar verdiklerini açıkladı.[4] Hazırlıkları Nezihe Muhiddin'in evinde süren şura, 15 Haziran 1923'te Darülfünun Konferans Salonu'nda gerçekleşti. Şura'da Kadınlar Halk Fırkası adıyla siyasi bir parti kurma kararı alındı. Partinin programı basında yer aldı. Nezihe Hanım'ın kuruluşuna önderlik ettiği parti, henüz Cumhuriyet Halk Fırkası bile kurulmadan kuruluş çalışmalarını tamamlayıp kuruluş dilekçesini vererek Cumhuriyet tarihinin ilk siyasal partisi oldu. Ne var ki kuruluş dilekçesine sekiz ay sonra ret yanıtı geldi. "*1909 tarihli seçim kanuna göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı*" gerekçesiyle parti kuruluşu için valilik tarafından faaliyet izni verilmemişti. Kadınlar Halk Fırkası, "*Türk Kadınlar Birliği*" adlı derneğe dönüştü.

Türk Kadınlar Birliği

Kurucuları arasında Nezihe Muhiddin'in de bulunduğu Türk Kadınlar Birliği, 7 Şubat 1924 tarihinde kuruldu.[7] Amacı "kadınlığı düşünsel ve sosyal alanlarda yükselterek modern ve olgun bir düzeye erdirmek" olan[8] Türk Kadınlar Birliği'nin başkanlığını Nezihe Muhiddin üstlendi. 1925'te "*Türk Kadın Yolu*" dergisini kurdu. Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni olduğu dergi 30 sayı çıktı; kadınların siyasal taleplerinin duyurulması için yayın yaptı.[9]

1925 yılında henüz kadınların siyasal haklarının tanınmamış olmasına rağmen Türk Kadınlar Birliği tarafından Nezihe Muhiddin, Halide Edip ile birlikte milletvekilliği için aday gösterildi. Amaç, seçimler sırasında konuyu gündeme getirerek kamuoyunu ve Büyük Millet Meclisi'ni kadınlara oy verme hakkı için etkilemekti.[10] Fakat

adaylıkları Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından reddedildi.[11] O sırada devam eden Şeyh Said İsyanı kadınların siyasi taleplerine kulak tıkamak için yeni bir bahane oldu.[12]

1927 seçimleri

25 Mart 1927 günü Türk Kadınlar Birliği'nin merkezinde toplanan kongrede Nezihe Muhiddin'e karşı bir muhalefet başlamıştı. Üyelerden birkaçı basına, CHF'ye, Valiliğe ve Emniyet'e mektup yazarak Nezihe Muhiddin'in yolsuzluk yaptığını, kongrede seçimlerde yapılan usulsüzlükler nedeniyle Kadınlar Birliği'nin gayrikanuni ilan edilmesi gerektiğini iddia ettiler. Ancak Nezihe Muhiddin hemen bir basın toplantısı düzenleyerek bütün iddiaları reddetti. Yeni program valilikçe onaylandı, yolsuzluk iddiaları da asılsız çıktı. 1927 seçimleri için çalışma başladı.

Nezihe Muhiddin'in Kadınlar Birliği tarafından kamuoyuna adaylığı açıklanan dört adaydan birisi oldu. Alınan olumsuz tepkiler üzerine Birlik, temmuz ayında aday göstermekten vazgeçtiklerini açıkladı ancak seçme ve seçilme hakkı için kampanya temmuz ayı boyunca sürdürüldü.

Ağustos ayında valilik, cemiyet merkezinin polis tarafından aranması için emir çıkardı ve vilayetin suçlamasına cemiyetin içinde muhaliflerin de katılmasıyla Nezihe Muhiddin için yolsuzluk iddiaları yeniden gündeme geldi. 26 Eylül 1927 tarihli Kongre'de Saime Hanım birliğin yeni başkanı olarak seçildi ve Nezihe Muhiddin, birlikten ihraç edildi.

Sonraki Yılları

Valilik ve Türk Kadınlar Birliği tarafından birbiri ardına açılan yolsuzluk, sahtekârlık davalarından 1929 yılındaki Af Kanunu ile kurtulabildi.[10] Kişisel itibarı zedelenen Muhiddin, bir suskunluk dönemine girdi. Evinde yakın dostlarıyla aylık çay toplantıları yapmayı sürdürdü. Geçimini öğretmenlik yaparak, roman yazarak kazandı. 1929'da Gazi Osmanpaşa Erkek Orta Mektebi'ne tayin edildi ve bu okuldan emekliye ayrıldı.[1]

5 Aralık 1934 günü Meclis kadınlara seçme ve seçilme hakkını veren kanun değişikliğini kabul edildiğinde Nezihe Muhiddin, seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonra 1935'teki ilk seçimde İstanbul'dan bağımsız aday oldu.[4]

10 Şubat 1958 tarihinde İstanbul'da bir akıl hastanesinde hayatı kaybetti. 12 Şubat günü Şişli Camii'nde kılınan cenaze namazı sonrası Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.[13][14]

Eserleri

• Şebab-i Tebah (1911)	• Bir Yaz Gecesi (1943)
• Benliğim Benimdir (1929)	• Çingiraklı Yılan (1943)
• Türk Kadını (1931)	• Çıplak Model (1943)
• Güzellik Kraliçesi (1933)	• İzmir Çocuğu (1943)
• İstanbul'da Bir Landru (1934)	• Kalbim Senindir (1943)
• Bozkurt (1934)	• Gene Geleceksin (1944)
• Ateş Böcekleri (1936)	• Sabah Oluyor (1944)
• Bir Aşk Böyle Bitti (1939)	• Sus Kalbim Sus (1944)
• Avere Kadın (1943)	

Kaynakça

- [^] **a b** "Ayşe Durukan, **Nezihe Muhiddin Külliyyatının İlk Cildi Çıktı**, *Bia Haber Merkezi*, 20 Mayıs 2006". 25 Eylül 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Ağustos 2011.
- [^] "Bahar Çuhadar, **Geç de Olsa Tanıştık**, *Radikal Gazetesi*, 15.09.2006". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Ağustos 2011.
- [^] **a b** "Ayşe Kardaş, **Kadın haklarına adanmış bir ömür: Nezihe Muhiddin**, *Laciverd dergisi Sayı: 09*, Tarih: Ocak 2015". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Mart 2015.

4. ^ **a b c d e f** "Yıldıray Oğur, **Tatava yapınca üzerine basılıp geçilmiş bir kadının hikâyesi...**, Türkiye gazetesi 30.03.2011". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Mart 2015.
5. ^ "Nilüfer Yeşil, **Nezihe Muhiddin, Kadın Gotiği ve Gotik Kahramanlar**, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Mayıs 2009" (PDF). 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 9 Mart 2015.
6. ^ "Atacan Atakan, **Unutturulmuş Bir Öncü, Nezihe Muhiddin**, Agos gazetesi Şapgir eki, 09.11.2013". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Mart 2015.
7. ^ "Tarihçe". www.turkkadinlاربirligi.org. 15 Mart 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 19 Eylül 2020.
8. ^ "Erişim İptekli Yapının Talepkar Talihsiz Kadını: Nezihe Muhittin". 2 Nisan 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Mart 2015.
9. ^ Koç, Duygu (2020). "Öcü Geçmiş, Yüceltilen Bugün Ve Umutlu Gelecek: Türk Kadın Yolu Dergisinde Siyasi Söylem". *Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*. **39** (67). s. 585-609. 10 Nisan 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Nisan 2020.
10. ^ **a b** "Yaprak Zihinoğlu, **"Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği" başlıklı konuşma**, 21.02.2009, Osmanlı Bankası Arşive ve Araştırma Merkezi" (PDF). 26 Haziran 2016 tarihinde kaynağından (PDF) arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Ağustos 2011.
11. ^ "**Nezihe Muhiddin**, Kızılıcak Sosyalist Siyasi Kültür Dergisi, Sayı 49". 10 Haziran 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Mart 2015.
12. ^ "Ayşe Hür, **Kadınlar mebus olmak istiyor!**, Taraf gazetesi, 02.12.2007". 22 Nisan 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Mart 2015.
13. ^ "Nezihe Muhiddin (1889-1958)". *Atatürk Ansiklopedisi*. 9 Temmuz 2021. 13 Ocak 2024 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 13 Ocak 2024.
14. ^ "Nezihe Muhiddin 1889-1958Kurucu Genel Başkanımız". www.turkkadinlاربirligi.org. 13 Ocak 2024 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 13 Ocak 2024.

YAŞAR NEZİHE (1881 – 1971)

Silivrikapı'nın fakir bir sokağında, fırtınanın çatıları titrettiği bir kış gecesinde doğmuşum. Doğduğum gece evimizde damla gaz yokmuş! Annemi altı yaşında kaybettim. Dört kızı ölmüş bir ailenin tek kızı idim. Yoksulluk içerisinde büyüdüm. Ailemiz, belediyede kantar memuru olan babam sarhoş Kadir Efendi, kötürüm ve yaşlı bir amca ile zalim bir teyzeden oluşuyordu.

ŞÜKUFİ NİHAL BAŞAR (1986-1973)

Liseyi bitirdikten sonra, 1914 yılında sadece kız öğrencilere eğitim veren İnas Darülfünunu kazanır. Ancak istemediği halde 16 yaşında Mithat Sadullah ile evlendirilmiştir. Bu nedenle okula alınmaz Ancak okumayı çok ister, intihar girişiminde bulunur (evlenmek istemediği için daha önce de böyle bir girişimi olur), ardından bir oğlunun dünyaya geldiği eşinden ayrılır.

1918 yılına kadar aynı okulda devam eden sanatçı daha sonra Darülfunun'a (erkeklerin devam ettiği üniversite) nakledilir. 1919 yılında Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünü bitirir; böylece ilk kadın üniversite mezunu olur.

Şükufe Nihal, birçok kadın derneğinde aktif görev almış, gazete ve dergilerde kadın haklarıyla ilgili yazılar yazmış, hikaye ve romanlarında kadın kahramanları öne çıkarmış ve şiirlerinde kadının sesini duyurmaya çalışmıştır. Şükufe Nihal'in ilk kitabından son kitabına kadar bütün şiirlerinde ağırlık olarak Tevfik Fikret'in, yer yer de beş hececilerin etkisi hissedilse de, her şiir kitabında daha da gürleşecek olan kadın sesini duyurmayı başarır.

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA (1901 – 1984)

Babasının ölümüyle eğitimini yarıda bırakarak ailesinin geçimini sağlamak için çalışma hayatına atılır. 1919 yılında Darülmualimat'ta girdiği öğretmenlik sınavını kazanarak özeş Aşiyân İdadisi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanır. Öğretmenliğin ardından Posta-Telgraf Kalem-i Mahsusu'ndaki kısa süreli çalışma hayatı da olur. 1921 yılında öğrenimine kaldığı yerden devam ederek İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitirir. Hece ölçüsünde yazılmış şiirleri yanında romanları da bulunur.

Millî Mücadele'nin ardından Anadolu, edebiyatçı ve entelektüellerin ilgi odağı haline gelir. Halide Nusret, bu dönemde gelişmeleri yakından takip eder. Bu sırada Millî Mücadele taraftarı olan Türk Ocağı gibi bazı kurumlarda da aktif rol oynasa da, ailesinin geçimi ile yükümlü oluşu Anadolu'da aktif rol almasını engeller. İlk eserinden son eserine kadar yazdıkları gerek dil ve üslup gerek şekil ve teknik, gerek muhteva bakımından Millî Edebiyat akımının ideallerine bağlıdır.

Kadının modernleşmesi ile ilgili önemli adımların atıldığı bir dönemde kadın haklarını savunan Halide Nusret, feminist hareketin içinde yer almamakla birlikte kadınların erkeklerle eşit haklar elde etmesi gerektiğini savunmuştur.

KERİME NADİR

1917'de İstanbul'da doğan Kerime Nadir, Saint Joseph Fransız Kız Lisesi'ni bitirdi. Şiir yazmaya başlamasının ardından ilk öyküleri Servet-i Fünun, Uyanış, Yarımay gibi dergilerde yayımlandı. Düz yazı türündeki çalışmaları Aydıbir, Yedigün, Hayat dergilerinde çıktı. Kırktan fazla roman yazan Nadir'in konuları, genellikle kırık aşklar üzerine oldu. Hıçkırık adlı romanında Mustafa Tosun'u ve eşi Üftade Hanım'ın yaşamöykülerini konu edindiği sanılmaktadır.

30 civarında eseri senaryolaştırılarak sinema filmi çevrildi. "Yazarlığını topluma ve gerçeklere sırt çevirerek kendi dünyasında sürdürmekle" eleştirilmesinin yanı sıra; okuma sevgisi aşıladığı yönünde olumlu yorumlara da hedef olan yazar; uzun yıllar Maçka Palas'ta kalmıştır. Bazı romanları yabancı dillere de çevrilen Nadir'in romanları 5 milyondan fazla satış yapmıştır.

Kerime Nadir'e ait Özel Arşiv, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'ndadır.

1935 yılında İstanbul Bebek Saint Joseph Sörler Okulu'nu başarıyla tamamladı. Ayrıca özel eğitim aldı. İlk şiirleri ve öyküleri 1937 yılında Servet-i Fünun, Uyanış ve Yarımay dergilerinde yayınlandı. Yeşil Işıklar adlı ilk romanı ise 1937 yılında okurla buluştu. Kerime Nadir, genellikle kadın kahramanlar üzerine kurduğu duygusal aşk ve serüven romanlarıyla 1940-1970 arasında çok okunan ve sevilen bir yazar haline geldi. Bu romanlarından bazıları sinemaya da uyarlandı.

Kerime Nadir, edebiyat dünyasında klasikleşmiş eserler arasında yer almasa da, dönemin popüler aşk romanları yazarlarından biridir. Onun eserleri, özellikle duygusal temaları ve kadın karakterlerin yaşadığı serüvenleriyle okurların ilgisini çekti.

1. Kadın Kahramanları ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası:

- Kerime Nadir'in kadın kahramanları, öğrenilmiş toplumsal rollerin dışına çıkan, özgür eğitilmiş, ekonomik gücü olan, duygularını rahatça ifade edebilen, kadın-erkek eşitliğine inanan kişilerdir.
- Erkek kahramanları ise daha duygusal ve hassastır, tipik ataerkil erkek modeline uymazlar².

2. Öykülerinde Kadın-Erkek İlişkileri ve Toplumsal Temalar:

- Kerime Nadir, öykülerinde kadın-erkek ilişkilerini, kadınların sosyal yaşamını, eğitimini, modernleşmeyi, aşkı, kıskançlığı, özlemi, ayrılığı, ihaneti, ölümü, fedakârlığı, aileyi, arkadaşlığı, sanatı ve ilmi akıcı ve sade bir dille ele almıştır.

KERİMA NADİR'İN ESERLERİ

Aşka Tövbe, Balayı, Dehşet Gecesi, Funda, Hıçkırık, Hıçkırık Cep Boy, Kalp Yarası, Posta Güvercini, Romancının Dünyası, Ruh Gurbetinde, Samanyolu, Solan Ümit, Yeşil Işıklar, Gelinlik kız, Kaderin Sırrı, Aşk Bekliyor, Bir Çatı Altında, Gönül Hırsızı.

Kaynakça:

- (1) Kerime Nadir - Türk Dili ve Edebiyatı. <https://www.turkedebiyati.org/kerime-nadir/>.
 - (2) Kerime Nadir Kimdir? - Türk Dili ve Edebiyatı. <https://www.turkedebiyati.org/etiket/kerime-nadir-kimdir/>.
 - (3) Kerime Nadir - Vikipedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kerime_Nadir.
 - (4) Kerime NADİR - hatirlatalimdedik.com. <https://www.hatirlatalimdedik.com/kerime-nadir>.
 - (5) tr.wikipedia.org. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kerime_Nadir.
- (1) İstanbul Kadın Müzesi - Kerime Nadir'in romanlarında toplumsal cinsiyet
http://istanbulkadınmuzesi.com/web/53-1812-1-1/tr/konu_dizini/edebiyat/kerime_nadirin_romanlarinda_toplumsal_cinsiyet_rollerinin_insasi_
 - (2) Ulusal Tez Merkezi | Anasayfa - yok.gov.tr.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=pXwpuZq0LYXmET1-fKACYA&no=1TED87MSf3xkmB6qD6UIPg>.
 - (3) “Kadın Haklarını Savunmak Feminizme Has Değildir” - KADEM. <https://kadem.org.tr/kadin-haklarini-savunmak-feminizme-has-degildir/>.
- ^ "kimkimdir". 2 Şubat 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 18 Mart 2010.
- ^ "Doğan kitap". 18 Temmuz 2004 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 18 Mart 2010.
- ^ "Özel Arşivler". Kadın eserleri Kütüphanesi web sitesi. 16 Eylül 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Mart 2020.
- ^ "bkm kitap". Erişim tarihi: 22 Mayıs 2022

EMİNE SEMİYE HANIM

Tanzimat'ın önde gelen devlet adamlarından Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı, ilk kadın romancımız olarak kabul edilen Fatma Aliye Hanım'ın kız kardeşidir. Yazar, siyasetçi, gazeteci, öğretmen ve hemşire olarak oldukça renkli bir kimliğe sahiptir. Emine Semiye Hanım 1864-1944 arasında yaşamıştır. Batı'da eğitim gören ilk Türk kadınlarından. Fransa ve İsviçre'de 7 yıl psikoloji ve sosyoloji eğitimi almıştır.

Türk Edebiyatındaki Yeri

Emine Semiye Türk edebiyatının ilk kadın yazarlarından. Emine Semiye roman, hikâye, deneme, hatırat, şiir gibi edebiyatın hemen her türünde eser vermiş bir yazardır. Emine Semiye de edebî eserlerinde kadınlıkla ilgili sorunları çözüme kavuşturmayı istediği için kaleminin gücü hedeflediklerinin gerisinde kalmıştır.

Murat Uraz ise Emine Semiye'nin sanat gücünün yetersizliği konusunda hem içinde bulunduğu dönemin sosyal şartları hem de roman ve hikâye gibi yeni edebî türlerin henüz gelişmemiş olmasının etkin olduğunu söyler:

Roman ve hikâyelerinde bir hususiyet, san'at ve kıymet bakımından fazla bir varlık gösterememiştir. Bundan fazlasını o devrin birçok içtimaî kayıt ve şarta uymak mecburiyetinde bulunan kadın muharrirlerden beklemek de haksızlık olurdu. Zaten Emine Semiye ve ablası Fatma Aliye'nin yetiştiği sıralarda roman ve hikâye bizde henüz başlamış, Ahmet Mithat, Namık Kemal ilk romanlarını vermiş bulunuyorlardı.

Dönem içerisinde Türk hikâye ve romanının başlangıç evresinde olması ve kadın yazarların karşılaştıkları sorunlar göz önünde bulundurulduğunda Emine Semiye'nin yazar olarak konumu daha iyi anlaşılabilir.

Emine Semiye, Ahmet Mithat'ın toplumsal faydaya yönelik romancılığını takip etmiş ve eserlerini kaleme alırken bu prensibi hedeflemiştir.

Emine Semiye'nin hikâye ve romanlarında ele aldığı kadın meseleleri dışındaki diğer konulardan bazıları yanlış çocuk terbiyesi, sınıf çatışması, yanlış batılılaşma ve batıl inançlar olarak sayılabilir.

Emine Semiye bütün eserlerini yayımlamak ister. Ancak onun basılmış sadece iki eseri vardır. Sefalet (1325) isimli romanıyla okullarda okutulmak üzere ders kitabı niteliğinde hazırladığı Hülasa-i İlmi Hesap'tır.

Beş romanı, dört hikâye kitabı, üç makale kitabı, bir gezi kitabı, bir matematik kitabı, çok sayıda makale ve mektupları şu ana kadar tespit edebildiğimiz eserleridir. Yazarın romanları Muallime, Bikes, Sefalet, Mükâfat-ı İlahiye ve Gayya Kuyusu'dur. Hikâye kitapları; Terbiye-i Etfâle Ait Üç Hikâye ve Hissi Rekabet, Emir Çoban Kızları, Dilşad Hatun, makalekitapları; Selanik Hatıraları, Hürriyet Kokuları ve Hanımlara Mahsus Gazete' de çıkan yazılarını içeren İktitaf ve gezi kitabı Kalem Tecrübeleri'dir. Ayrıca çocuk eğitimi, feminizm ve diğer konularda kaleme aldığı yayımlanmış makaleleriyle mektupları da vardır.Emine Semiye'nin bir kısmı çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış, bir kısmı da el yazması olarak duran 14 hikâyesi vardır.

Emine Semiye'nin yazma süreci takip edildiğinde kaleminin gittikçe geliştiği görülmektedir. Emine Semiye'nin bu sözlerinden Servet-i Fünûn edebiyatından etkilendiği anlaşılmaktadır. Yazarın eserlerine Servet-i Fünûn'un üslubu yansıdığı gibi temaları da yansımıştır.

Yaptığımız araştırmalarda bu hikâyenin öncesinde hikâye türünde yazılar kaleme alan ve külliyat oluşturan kadın yazarlar tespit edilememiştir. Dolayısıyla öncesinde başka bir kadın hikâyecinin olmaması Emine Semiye'nin ilk kadın hikâyeci olduğunu düşündürmektedir.

Siyasi Hayatı

Emine Semiye edebî alanda eserler verirken bir yandan da siyasi faaliyetlerde bulunan ilk Türk kadınlarından biridir. Emine Semiye de aktif olarak siyasi hayat içerisinde yer almıştır. Osmanlı Demokrat Fırkası ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faal üyeleri arasındadır. Halide Edip hatıratında 1906'da Selanik'te açılan İttihat ve Terakki Partisi'nin tek kadın üyesinin Emine Semiye olduğunu söyler.

Türk Kadın Hareketi

Öncelikle, kadınlar sorunlarını çeşitli yayın organlarında dile getirerek bu sorunlara yönelik çözüm arayışlarına girdiler. Böylece aydın Osmanlı kadınları, ortak bir kadınlık bilinci ve mefkûresi geliştirdiler. Bu dönem Osmanlı feminizminin de temellerinin atıldığı bir dönemdir. Kadın yazarlar bu dönemde gerek eserleriyle gerekse gazetecilik ve dergicilik faaliyetleriyle bir kadın hareketi oluşturmuşlardır. Emine Semiye de kadın hareketi içerisinde etkin bir şekilde yer almıştır. O hem edebî eserlerinde hem de çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı makalelerinde kadın sorunlarını ve bu sorunların çözüm yollarını dile getirmiştir. Yüzyıllardır kadınlığın değersizleştirildiği fikrine inanan Emine Semiye, ideolojik mücadelede keskin söylemler taşımaktadır.

Emine Semiye de tüm bunların farkındadır. O, Osmanlı kadınlarının toplumun en yüksek mevkilerinde bulunduğunu ve insanîyet hazinesine sahip olduğuna inanır ve onlara, kadınlık gururu aşılacak ister.

Emine Semiye devrine göre oldukça farklı bir söylemle kadınların erkeklerle eşit hatta onlardan zekâ, maneviyat ve şefkat yönünden daha yüksekte olduklarına inanır. Kadınları erkeğin gölgesi hâline getirmek isteyenlere meydan okuyan bir tavırla hakları olanı almak için çağdaş Türk kadınının elinden geleni yapacağını belirtir.

Emine Semiye Kadın gazetesinde yayımlanan “Muhterem Biraderimiz Cavid Beyefendi’ye” isimli bir diğer yazısında ise kadınlar için sosyal hayatta bir takım iyileştirmeler ister. EmineSemiye’nin istekleri şöyledir:

Öncelikle kadınlara eğitim hakkı tanınmalıdır. Vapurlarda kadınları havasız, kötü mevkilere hapsetmektense onlara havadar yerler ayrılmalıdır. Sabahtan yola çıkan kadınların karınlarını akşama kadar simit ve peynirle doyurmaları yerine çalışanları kadınlardan oluşan lokantalar açılmalıdır. Tarihî ve ahlakî oyunları seyrebilmeleri için tiyatrolarda kadınlara da yer ayrılmalıdır. Millet bahçelerinde kadınların da oturabileceği seyrek kafeslerle bölünmüş yerler olmalıdır. Vapura binerken ve tramvaydan inerken kadınlara öncelik tanınmalıdır. Yoksul kadınlar şurada burada sürünmek yerine hayırsever kadınların kurdukları cemiyetler aracılığıyla ticarete atılarak hayatlarını kazanabilmelidirler (1324: 2-5).

Emine Semiye “Kadınlık” isimli makalesinde de kadının aile ve toplum içerisindeki kimliğiyle ilgili fikirlerini söyler. Ona göre kadın denilince çamaşır yıkamak, tahta silmek, yemek pişirmek gibi ev işlerinin akla geldiğini ancak bunların kadınların teferruat işleri olduğunu, kadının asıl işi olmadığını söyler. Ona göre kadının asıl işi erkeğe iyi bir eş olmaktır (1325b: 3).

Kadın hareketi içerisinde öncülük yapmışsa da henüz devrin gereği olarak bütünüyle bağımsız bir kadın kimliğini kurgulayamaz.

Emine Semiye kadınların hak ettiği yere ulaşabilmesinin ancak iyi bir eğitimle mümkün olacağına inanır.

Kadın’ lafz-ı muhteremine izafe edilecek terbiye-i fikriye maatteessüf mekteplerimizde istihsal edilemediği için, tenevvür etmiş hanımlarla birleştikçe teati-i efkârımızda hasıl olacak nafi neticelerle zavallı nisvan-ı İslam’ın yüzlerindeki kalın ve siyah peçeler gibi manada büründükleri cehalet örtüsünü delip geçerek hissiyatlarını uyandırmak, bahusus ilim ve tahsilin kadrini onlara anlatmak, bilir misiniz ki ne büyük hizmettir ve ne mukaddes vazifedir!” (tarihsiz a: 7).

O, kadının eğitiminin yanı sıra kadının çalışması, devrin önemli problemlerinden biri olan evlilik ve evlenme biçimleri, boşanma gibi kadınlıkla ilgili problemleri de işler. Emine Semiye kadınlıkla ilgili problemleri yazdıklarıyla dile getirirken sosyal hayat içerisinde de kadın dernekleri kurarak aktif olarak yer alır.

Dernek Faaliyetleri

Derneklerde kadınlar özellikle savaş yıllarında askerlere ve asker ailelerine yardım ederler. Her ne kadar bu dernek faaliyetleri, kadınlığı çağrıştıran bir işlevsellikte ise de derneklerin bir kısmı kadınları eğitmek ve onların düşünce dünyalarını geliştirmek için faaliyette bulunmuşlardır.

Kadın cemiyetleri genellikle İstanbul’un tanınmış ailelerinin kızları tarafından kurulmuştur. Ahmet Cevdet Paşa’nın kızları da bu faaliyetlerde yer almışlardır. Fatma Aliye 1908’de cephedeki askerlere yardım amacıyla Cemiyet-i İmdâdiye’yi, Emine Semiye de 1908’de Selanik’te Şefkat-i Nisvan ile Edirne’de Hizmet-i Nisvan derneğini kurmuştur. Şefkat-i Nisvan cemiyeti ilk kadın derneği olarak kabul edilmektedir. Bu derneğin faaliyetleri kadınların eğitime destek vermek,onları küçük iş yerleri açmaya ve üretime katılmaya teşvik etmektedir.

Gazetecilik Faaliyetleri

Bu dönemdeki

Kadın gazeteleri ve dergileri, kadınlığın değişim sürecini izlemek açısından önemlidir. Özellikle Emine Semiye’nin çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıları bu süreç konusunda bize önemli açılımlar getirmektedir. Emine Semiye gazete ve dergilerin kadınlık bilincini geliştirmekteki önemini fark edebilmiş ve

aktif bir şekilde kullanmış yazarlarımızdandır. Emine Semiye çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarında fikrî ve ahlakî gelişimi sağlayan öğretici konuları kaleme alır.

Eğitim Faaliyetleri

Emine Semiye gençlik ve olgunluk çağlarında sosyal ve siyasî hayatta etkin olarak yer alırken ilerleyen yaşlarında Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde öğretmenlik yapar. Kadınların eğitimi meselesi Tanzimat döneminden itibaren önem kazanmış ve ancak bu tarihten sonra kadınlara yönelik eğitim kurumlarının açılması hızlanmıştır. Asıl hedef, Osmanlı toplum yapısı içerisinde kadının üstlendiği rolleri iyileştirmek ve geliştirmektir.

evini adeta bir okul gibi kullanmaya başlar. Naciye Neyyal hatıratında onun evinin adeta bir okul gibi olduğunu ve tanıdıklarının çocuklarına ders verdiğini söyler (Hürmen 2004: 259). 1920 sonrasında, idealist genç Cumhuriyet öğretmenlerini yetiştirmek üzere Halide Edip'le birlikte Beyrut'a gider. Daha sonraki yıllarda Anadolu'nun çeşitli illerinde Edirne, Sivas, Ordu, Adana Kız Öğretmen Okullarında edebiyat ve Türkçe öğretmenliği yapar.

Emine Semiye yazarlık, kadın hakları savunuculuğu, politik faaliyetleri, gazeteciliği, öğretmenliği ve dernek faaliyetlerinin yanı sıra hemşirelik de yapmıştır. Balkan Savaşları esnasında Emine Semiye Etfal Hastanesindeki yaralılara bakmak istemiş ve burada çalışmıştır. Çanakkale Savaşında gönüllü hemşire olarak tıp tarihimizin önemli hekimlerinden Besim Ömer Paşa'nın yönetiminde Çanakkale gazilerini tedavi etmiştir. Daha sonraki yıllarda Şişli Etfal Hastanesinde de gönüllü hemşire olarak çalışmıştır.

Sonuç

Emine Semiye öncelikli olarak kadının eğitimi meselesini önemser. Ona göre kadın eğitimle ataerkil yapı içerisindeki edilgen kimliğini özgür kadın kimliğine dönüştürecektir. Böylece eğitimle farkındalıkları artan kadın bağımsız kimliğini kurabilmek için çalışabilecek ve eş seçimini yapabilecektir. Emine Semiye kadınlıkla ilgili meselelere duyarlılığını kurduğu kadın dernekleriyle sosyal hayatta da devam ettirmiştir. Ayrıca aydın bir Osmanlı kadını olarak kadınlıkla ilgili fikirlerini fiiliyata da dökerek ilerleyen yaşlarında İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde öğretmenlik yapmıştır. O hem edebî eserlerinde hem de gazete ve dergilerde yayımladığı kadınlıkla ilgili meselelere dair keskin söylemleriyle Türk kadınlığının hak mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Ancak o birçok aydın Osmanlı kadını gibi unutulmuşluğun pençesindedir. Onun şimdiye kadar üzerinde durulmayan faaliyetlerini günümüze taşıyarak kadın tarihi içerisinde görünür kılmak ruhunu şad edecektir.

Akay, Hasan (1998). *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*. İstanbul: Kitabevi Yay.

Caporal, Bernard (1999). *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I (1919- 1970)*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Coşar, Ömer Sami (1974). "Türk Kadınının Hak ve Hürriyeti Konusunda Tar- tışmalar". Atatürk Ansiklopedisi. C.2. İstanbul: İstanbul Reklam Ltd. Şti. 59-60.

Çakır, Serpil (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yay.

Ekmekçioğlu Lerna ve Melissa Bilal (2006). *Bir Adalet Feryadı Osmanlı'dan Türkiye'ye*

Beş Feminist Yazar 1862-1933. İstanbul: Aras Yay. Emine Semiye (tarihsiz a). *Hürriyet Kokuları*. Milli Ktp, Yz. A 2693. _____ (tarihsiz b). *Kalem Tecrübeleri*. Milli Ktp, Yz. A.2685.

_____ (tarihsiz c). *İktifat*. Millî Kütüphane, 06 MK. Yz. A 458106, MK. Yz. A 4582, MK. Yz. A 2693. (İktifat'ın Millî Kütüphanede 3 nüshası mevcuttur.).

_____ (tarihsiz d). "İslamiyet'te Feminizm". Halil Hamid. *İslamiyet'te Feminizm Yahut Âlem-i Nisvanda Musavat-ı Tamme*. İstanbul: Kiteum Matbaası. 3-8.

_____ (1324). "Muhterem Cavid Beyefendiye". *Kadın* 6 (8): 2-5.

_____ (1325a). "Terakkiyat-ı Nisvaniyyeyi Kimden Bekleyelim?". Mehasin 10 (Eylül): 733-736.

_____ (1325b). "Kadınlık". Yeni Gazete 437 (13): 3.

_____ (1325c). "Anadolulu Kız Kardeşlerime: İbadullah Hakkı". İnkılab 17 (31): 259

. _____ (1911). "İtiraf-ı Hakikat". Teârûf-i Müslimin 2 (31): 99.

_____ (1919). "Hayatta Kadının Hisse-i İştiraki". İleri 642: 5.

Hürmen, Fatma Rezan (2004). Ressam Naciye Neyyal'ın Mutlakiyet Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları. İstanbul: Pınar Yay.

İmzasız (1324). Sabah 6779 (27 Temmuz): 3. Karaca, Şahika (2010). Emine Semiye Hayatı-Fikir Dünyası-Sanatı-Eserleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi. Kaymaz, Kadriye (2009). Gölgedeki Kalem Emine Semiye. İstanbul: Küre Yay.

Kaygusuz, Bezmi Nusret (1955). Bir Roman Gibi. İzmir: İhsan Gümüşayak Matbaası. Kurnaz, Şefika (2008). Osmanlı Kadın Hareketinde Bir Öncü Emine Semiye. İstanbul: Timaş Yay.

_____ (2009). Emine Semiye'nin Gözüyle Yüzyıl Önce Serez Yaylası'nda Kültür Hayatı. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi <http://www.hbektas.gazi.edu.tr> (11.12.2009).

Tunaya, Tarık Zafer (1998). Türkiye'de Siyasi Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi. C.2. İstanbul: İletişim Yay.

Uraz, Murat (1941). "Emine Semiye". Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.

Emine Semiye'nin Sefalet Kitabı

Güzel günlerinde, kötü günlerinde sonsuza kadar sürmeyeceği, ikisinde geçici olduğu felsefesi üzerine kurulu bir kitap.

Çocuğu olmayan zengin adam karısının onayı ile Bihter'in adlı cariye Sabite adlı kız çocuğu sahibi olur, şatafatlı ve zengin çocukluktan sonra anne baba ölür. Akrabaların entrikaları ile Sabite evden kovulur ve sefalet başlar. Yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen ilkelerinden ödün vermeyen genç kadın, dostlarıyla beraber uzun ve zorlu bir hak arama mücadelesi başlatır.

Yayımlandığı dönemde büyük yankı uyandıran Sefalet, çaresizliğin olduğu kadar sağlam bir kadın dayanışmasının da romanıdır. Paranın kararttığı aşklar, yıkılan hayaller, çekilen çileler, entrikalar ve vicdan

işlenmiştir. Sırpçaya da çevrilen roman Saint Sava ödülüne layık görülmüştür. Başta eserin kendisine ithaf edildiği Şair Nigâr Hanım olmak üzere, devrin yazarları tarafından büyük bir beğeni ve övgüyle karşılanmıştır.

"İyilerle herkes geçinir, hüner kötülerini adam etmektir." (sayfa 85)*

"Seni ezen şu felaketin geçici olduğuna yürekten inan ki kaybettiğin nimetlere tekrar kavuşasın!" (sayfa 4)**

"Gayya Kuyusu" Kitabı

Emine Semiye, son romanı Gayya Kuyusu'nda 1910'lar İstanbul'unu, Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı arasındaki o çalkantılı dönemi anlatıyor.

Bir tarafta Batılılaşanlar, diğer tarafta ise dinlerine, göreneklerine sıkı sıkıya sarılanlar. Adlarına karar verilen kadınlar; büyükanneler, anneler, kızlar, gelinler, torunlar. Üsküdar'dan Şemsipaşa'ya uzanan çapraşık ilişkiler, iş çevirmeler, dayanışmalar. Tüm bunların ortasında ise kendini bulmaya çalışan Yekta, Eltaf ve Rezin. Eltaf, zengin bir ailenin kızıdır. Yekta, bu ailenin sahip çıktığı, Eltaf'ın kız kardeşi kadar kendine yakın görüp sevdiği ve Eltaf'ın babası tarafından tacize uğrayan bir kızıdır. Rezin, ailesini kaybetmesi üzerine on üç yaşında akrabasıyla evlendirilen, hem eşi hem kayınvalidesi tarafından sevilmeyen, eziyet edilen bir kız. Romandaki kuyu, tüm kadınların bu dünyada yaşatıldığı Gayya Kuyusu'dur.

Kitap kısa olsa da verdiği mesajlar düşündürücüdür. Emine Semiye'den Gayya Kuyusu, ataerkil bir toplumda kadın olmaya dair son derece gerçekçi bir bakış açısı sunuyor. Aynı zamanda kitapta isimlerin anlamlarını bilmek farklı bir anlam kazandırıyor.

Eltaf : Lütuflar, iyi duygular, latif, hoş.

Yekta : Bir eşi daha olmayan, eşi olmayan, eşi bulunmayan, eşsiz, biricik, tek.

Rezin : Temkinli, vakarlı, ağırbaşlı, ağır.

Gayya Kuyusu: "Cehennem Çukuru" olarak geçen, rivayetlerde ise en tehlikeli ve can alıcı bölüm olarak ifade edilen yerdir.

"Artık edep ölmüş, namus can çekişiyor!"
(sayfa 18)***

"Ben kaderine boyun eğen bir zavallıyım!"
(sayfa 70)****

Kaynakça

- <https://1000kitap.com/kitap/sefalet--20385/duvar>
- <https://1000kitap.com/kitap/gayya-kuyusu--345207/duvar>
- <https://1000kitap.com/kitap/gayya-kuyusu--345207/alintilar>
- <https://1000kitap.com/kitap/sefalet--20385/alintilar>
- */** : Sefalet kitabı
- ***/**** : Gayya Kuyusu kitabı

Tanzimat döneminin önde gelen isimlerinden Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım Osmanlı kadın hareketinin öncüleri arasındadır. O aydın bir Osmanlı kadını olarak kaleme aldığı makalelerinde, kadınlıkla ilgili kitaplarında ve romanlarında kadınlığa ait sorunları sıklıkla dile getirmiştir. Fatma Aliye babası Ahmet Cevdet Paşa gibi İslamcı-gelenekçi bir anlayışla kadınların eğitimi, evlenme şekilleri, çok eşlilik, boşanma, kadının sosyal hayatta görünür olması, çalışması ve İslamiyet'te kadının yeri gibi kadınlığı ilgilendiren sorunlar üzerinde durmuştur.

Fatma Aliye Hanım (1862-1936) Tanzimat döneminin önde gelen isimlerinden tarihçi, hukukçu, devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. O ailesinin tüm imkânlarından yararlanarak kendisini yetiştirmiş aydın bir Osmanlı kadınıdır. Osmanlı kadın hareketi içerisinde önemli bir yere sahip olan Fatma Aliye, küçük yaşlarından itibaren okuma ve yazmaya meraklıdır. Fransızcaya ilgi duyar ve bu dili kendi kendine öğrenmeye başlar.

Fatma Aliye henüz on yedi yaşındayken kolağası Faik Beyle evlendirilir. Aslında evlenirken bilgi alışverişi yapacakları zannıyla ve kocasının kendisinden daha iyi Fransızca bildiğini düşünerek sevinmiştir. Ancak Faik Bey, Fatma Aliye'den daha iyi Fransızca bilmediği gibi kısa bir süre sonra eşinin okuma ve yazmasını da yasaklar. Faik Bey ancak evliliklerinin ilk on yılından sonra Fatma Aliye Hanım'ın okumasına ve yazmasına izin verir. Fatma Aliye bu izin üzerine George Ohnet'in *Volonte'sini Meram* adıyla ve "Bir Kadın" imzasıyla Türkçeye çevirir. Bu çeviri devrinde çok beğenilmiş ve hem Fransızca'yı iyi anlaması hem de Türkçeyi iyi kullanması sebebiyle müterciminin bir kadın olduğuna kimse inanmak istememiştir.

Devrin önemli yazarlarından ve elinde hatırı sayılır bir okuyucunun takip ettiği bir gazete olan Mithat Efendi, onun yetişmesi ve tanınmasıyla yakından ilgilenmiştir. Ahmet Mithat'la Fatma Aliye arasındaki bu yakınlık *Hayal ve Hakikat'i* (1892) birlikte yazmalarında gerekli zeminin oluşmasına imkân vermiştir. Ahmet Mithat yeteneğini fark ettiği Fatma Aliye'yi edebi dünyaya tanıtmak ister. Onu cesaretlendirmek için sahibi olduğu *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde çocuk terbiyesi ve imla gibi konulardaki makalelerini yayımlar.

Fatma Aliye, ilk romanı *Muhadarat'ı* kendi imzasıyla yayımlar. Diğer romanları *Refet* (1898), *Udi* (1899), *Levayih-i Hayat* (1899) ve *Enin'i* (1910) kaleme alır. Yazar bu romanlarında yarattığı güçlü kadın karakterleri aracılığıyla dönemin kadınlıkla ilgili sorunlarına değinmiş ve kendisinin bu konudaki görüşlerini açıklama fırsatı bulmuştur. Bunlardan başka büyük Türk-İslam kadınlarını anlattığı *Namdarın-ı Zenan-ı İslamiyan* ile İslam dininde ve Osmanlıda kadınlığın durumuyla ilgili bilgi verdiği *Nisvan-ı İslam'ı* kaleme almıştır.

Ayrıca gazete ve dergilerde de kadınlığın durumunu sorguladığı çok sayıda makale kaleme almıştır. Yazar küçük kızı Zübeyde İsmet'in evden kaçıp din değiştirerek Katolik bir rahibe olmasından sonra yazı hayatından çekilir. Emel Aşa onun yazı hayatından uzaklaşmasını şöyle değerlendirir: "1915 yılına kadar düzenli olarak devam eden yazı faaliyeti ile hayatına takip edebildiğimiz Fatma Aliye'nin bu yıldan sonra yavaş yavaş cemiyetten

uzaklaştığı görülür. Özellikle 1885 yılında yakalandığı hastalığın bu yıllarda daha fazlalaşması ve kızı İsmet Hanım'ın tanassur ederek Türkiye'den ayrılması onu yıpratır." Fatma Aliye bundan sonraki hayatının ve servetinin büyük bir kısmını kızı Zübeyde İsmet'i bulmak yolunda harcamıştır. 1936 yılında Pangaltı'da bir apartman dairesinde vefat etmiştir.

Fatma Aliye Hanım edebiyat dünyası içerisinde yer almaya başladığında Osmanlı Devleti'nde birçok değişim ve dönüşüm yaşanmaktaydı. Bilindiği üzere 1836'da Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle Osmanlı Devleti'nde askeri hayatta, eğitim hayatında, sosyal ve kültürel hayatta birçok değişiklikler yaşamaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren kadının da toplumsal konumu ve eğitimi sorgulanmaya başlanır. Kadınlar artık eşitlik ve özgürlük için seslerini dönemin gazete ve dergilerinde kimi zaman belirsiz kimi zaman da müstear isimlerle duyurmaya başlarlar.

Fatma Aliye bir yandan kadınlara yönelik konferanslar vermiş bir yandan da cemiyetlerde çalışmıştır. Ancak o özellikle edebi dünya içerisinde yer almaya başladığı dönemden itibaren kadınlıkla ilgili problemlere sıklıkla değinmiştir. Kadın erkek eşitliği, kadının eğitimi ve çalışması, evlenme şekilleri, çok eşlilik, boşanma, İslam'da kadının yeri, sosyal hatta görünür olma gibi kadınlığı doğrudan ilgilendiren konular onun eserlerinin konusu olmuştur.

Fatma Aliye, Türk modernleşmesinin sembolü haline gelen kadın meselesi üzerinde düşünen, düşündüklerini roman ve çeşitli makalelerinde dile getiren öncü bir isimdir. O tıpkı babası Ahmet Cevdet Paşa gibi geleneklere bağlı, İslamcı bir düşünceyle kadınlık meselelerini sorgular.

Fatma Aliye İslam kadını referans içerisinde kadınlığa ait meseleleri sorgularken kadın-erkek eşitliliği en çok üzerinde durduğu konulardandır. Fatma Aliye feminizmin radikal olarak değerlendirildiği kısmının kadınları giderek mutsuz edeceğine inanır. Ancak kadınları bu mücadele boyunca asıl yaralayan insanlığın yarası olarak gördükleri erkeklerden aldıkları karşı duruştur. Bu mücadelede hak elde etmişlerdir. Ama yara da almışlardır.

MODERNLEŞMEK İÇİN ATILAN İLK ADIM: KADINLARIN EĞİTİMİ

Fatma Aliye Hanım'ın etkin olarak eser verdiği dönemlerde modernleşmenin özneleri görevini yüklenen kadınların eğitimi meselesi çok önemsenmiştir. Bu döneme kadar Osmanlı Devleti ilerleyen ilim ve teknolojiye ayak uydurmak için bazı okullar açmıştır. Fakat bu okullar kadınlara yönelik eğitim kurumları değildir. Buna rağmen kadınların eğitim meselesi Tanzimat döneminden itibaren ciddiye alınmış hatta modernleşmenin asli unsurları arasında sayılmıştır. Fatma Aliye Hanım da aydın bir Osmanlı kadını olarak kadınların eğitimini hem makalelerinde hem de romanlarında dönemin genel temayülüne de uygun olarak "iyi eş, iyi anne" hedefleriyle bağdaştırarak dile getirir.

İYİ EŞ... İYİ ANNE...

Tanzimat döneminde modernleşmenin simgesi haline gelen kadının eğitimi meselesinde amaç, Osmanlı toplum yapısı içerisinde kadını üstlendiği rolleri iyileştirmek ve geliştirmektedir. Bu dönemde kadın eğitimi konusunda iki farklı anlayış söz konusudur: Batıcılar ve gelenekçiler. Tanzimat yıllarında modernleşmeden yana olan Batıcıların ve mevcut durumun korunmasını isteyen gelenekçilerin birleştikleri nokta öncelikle kadının iyi bir anne ve eş olmasının gerekliliğidir. *“Erkek reformcular, kadınların eğitilmesini, her şeyden önce çocukların yetiştirilmesi açısından önemli buluyorlardı. Onlara göre kadınların eğitim görmesi, ikinci olarak sevgiye dayanan bir karı-koca ilişkisi ve huzurlu bir aile hayatı için; üçüncü olarak da toplumun ilerlemesine ve refahına katkıda bulunacağı için önemliydi.”*

Fatma Aliye kadının evlilikte hak ettiği konuma gelebilmesinin ancak eğitimle mümkün olabileceğini vurgular.

Batılılaşma döneminde Avrupa'ya giden aydın erkekler döndüklerinde kendilerini anlayabilecek eşler isterler. Dönemin aydınlarından Şemsettin Sami'de getirdiği önerilerle kadının eğitimi toplum ve toplumun temelini teşkil eden aile açısından önemser. *“Yazara göre kadının eğitimi olması erkeğin ve dolayısıyla da ailenin mutluluğunu temin edecek ailenin mutluluğu ise tüm toplumun mutluluğunu ikame edecektir.”*

Modernleşme döneminde kadının eğitiminde diğer bir hedef iyi anneliktir. Fatma Aliye'de kadının anne olması nedeniyle çocukluğunun ilk eğitiminden sorumlu olduğunu ifade ederek özellikle kız çocuklarının iyi eğitilmesini vurgular. Fatma Aliye erkekleri de yetiştiren kadınlar olduğu için kız çocuklarının eğitimi üzerinde önemle durur. Fatma Aliye'nin kadın eğitimindeki düşünceleri devrin erkek aydınlarının düşünceleriyle benzer özellikler gösterir. Erkek aydınlar faydacı bir yaklaşımla evde kendilerini anlayacak kadını kurgulamaya çalışırlar. Fatma Aliye çocukların eğitiminde etkin rol alan babaların varlığını göz ardı etmez. İyi bir çocuk eğitiminde sadece annenin değil babanın da rolü önemlidir.

Fatma Aliye'nin konferansında çocuk eğitiminde babanın önemini vurgulaması biyografisinden eserlerine yansıyan fikirlerindedir. Onun eğitimiyle babası Ahmet Cevdet Paşa ve babası olarak gördüğü Ahmet Mithat Efendi özel olarak ilgilenmişlerdir. Cevdet Paşa kızıyla saatlerde mantık belagat, fıkıh, tarih gibi konularda konuşup tartışarak fikir alışverişinde bulunur.

GELENEKSEL VE MODERN EĞİTİM İKİLEMİNDE KADINLAR

Batılılaşma döneminde kadının eğitimi meselesi çok önemsenmekle birlikte bu eğitim niteliği yanlış anlaşılmıştır. Fatma Aliye'de kadının fikir dünyasını zenginleştirecek eğitim yerine dış görüntüsünü Avrupalı kadın kimliğine dönüştürmeye çalışan eğitim anlayışını eleştirir. Fatma Aliye'nin kız kardeşi Emine Semiye Hanım da kadınlara verilen eğitiminin niteliğinden rahatsızdır.

Fatma Aliye bize yakışanın Türklük ve Osmanlılık terbiyesiyle kızlarımızı yetiştirmek olduğunu söyler: *“Bizde ise Fransız muallimesi ile terbiye edilen kıza Fransız terbiyesi veriliyor. İngiliz muallimesinden tedris edilen kıza İngiliz terbiyesi veriliyor. Alman veya sair muallimeler ile terbiye edilenler de o terbiyeyi alıyor. Suret-i terbiyedeki bu tenevvü ve karışıklık nisvan-ı Osmaniye için hoş görülemez.*

Bu suretle Türklük ve Osmanlılık terbiyesi nerede kalıyor? Evet her halkın kendi ahlak ve âdâtına ve ahvaline münasip bir terbiyesi de halan ve tab'an bize yakışan bir terbiye değil midir?”

Fatma Aliye kadınların eğitimi meselesine çeşitli makaleleri ve kadınlara verdiği konferansların yanı sıra romanlarında da değinir. Onun kadın kahramanları devre de uygun olarak eğitilmiş genç kızlardır. *Muhadarat'ta* Fazıla iyi derecede Fransızca bilir. Fatma Aliye *Udi* ve *Refet'te* kadınlarını para kazanacak özelliklerle donatır. Burada Refet çok dikkat çekicidir. Bütün imkânsız hayat şartlarına rağmen öğretmenlik eğitimini tamamlaması iyi bir örnektir. *Udi'de* ise Bedia babasından müzik eğitimi almıştır. *Levayih-i Hayat'ın* kahramanlarından Vedat da kendisini edip ve sanatkâr olarak yetiştirir.

Batılılaşmayla birlikte toplum yapısı içerisinde evlilik ve evlenme şekilleri aydınların eserlerinde temel problemlerden biri olarak işlenir. Şemsettin Sami, Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi devrin önde gelen aydınları evlilik kurumunu yazdıklarıyla sorgulamaya başlarlar. Dönemin erkek yazarları, toplumsal hayatın ve bunun bir parçası olarak aile hayatının batılılaşma temayülümüne uygun ama geleneksellikten de uzaklaşmadan yeniden düzenlenmesi taraftarıdır. Fatma Aliye de romanlarında alttan alta evlilik kurumumuzu eleştirir. O, kadın yazar olarak sadece kadınlığın değil sosyal hayatın da bu önemli problemini roman ve hikâyelerinde güçlü kadın tipleri etrafında anlatmış ve evlilikle ilgili çeşitli meselelere dönemine göre oldukça ileri sayılabilecek öneriler getirmiştir. Fatma Aliye'nin öncelikle üzerinde durduğu konu eşlerin birbirlerini tanıyarak evlenmeleridir. Onun romanlarında kahramanlar birbirlerini tanıyarak evlenirler. Fatma Aliye'nin romanlarında kahramanların evlilikte kendi seçimlerini yapabilme özgürlüğüne sahip olması çok sık işlenen konulardandır. Fatma Aliye'nin romanlarında dikkat çeken bir başka unsur ise onun kadın kahramanlarının evlilik öncesinde geleneksellikten uzaklaşmalarıdır. Ona göre bir kadın aşkını kocasına saklamalıdır.

Fatma Aliye romanlarında Osmanlı toplum yapısı içerisindeki mevcut evlilik şekillerine doğrudan doğruya karşıt bir söylem geliştirmemiştir. Ancak kadın kahramanların kendi seçimlerini yapabilmeleri ve kendileri için bilindik kişilerle evlenmeleri metnin derinliklerinde gizli olan karşıt bir söylemin varlığını hissettirmektedir.

ÇOK EŞLİLİK

Batılılaşmayla birlikte ortaya çıkan bir başka tartışma da taaddüd-i zevcat/çokeşlilik. Fatma Aliye *Nisvan-ı İslam'da* da çok eşlilik konusunda Avrupalı seyyah kadınlara bilgiler verir. İslamiyet'in çok eşliliğe izin vermesine rağmen bunun birçok şartlarla zorlaştırıldığını belirtir. Avrupalı seyyah kadınların İslamiyet'te çok eşlilikle ilgili sorularına İslamiyet'te çok eşliliğin zorunluluk olmadığını ancak hastalık durumunda kadının çocuğunun olmaması, savaş gibi olağanüstü hallerde, eşini kaybetmiş kadınların geçimini temin etmek gibi durumlarda izin verildiğini ve erkeğin eşleri arasında denge sağlamak olduğunu da belirtir.

Hayatında olduğu gibi metinlerde de isyan etmekle boyun eğmek arasında sıkışmış gibidir. Sanki gerçekte de iki farklı Fatma Aliye vardır: Biri karşı çıkan, diğeri boyun eğen Fatma Aliye. Fatma Aliye *Muhadarat'ta* çok eşlilik konusunda da tartışır. Fazıla çocuğu olmadığı için kocası Remzi'nin evdeki cariyelerden biriyle evlenmesiyle doğumdan sonra bu cariyeye çırak edilmek şartıyla izin verir. Remzi üç ayrı cariyeye evlenmesine rağmen

cariyelerin hiçbirinin çocuğu olmaz. Fazıla, Remzi'ye çocuk sahibi olmak için başka bir cariyeyle ikinci evliliğini yapmasına izin verirken sonrasında Remzi'nin metresini eve getirmesiyle ondan ayrılmak ister. Görüldüğü üzere Fatma Aliye çok eşliliği sadece çocuğun olmaması gibi zaruri hallerde kullanılabilir olarak görür. Ancak yazarın bu durumu gönül rahatlığıyla kabul etmediği de anlaşılmaktadır.

ÇOK EŞLİLİĞE KARŞILIK BOŞANMA

Modernleşme döneminde çok eşliliğe karşı tepki geliştiren kadınlar zaman zaman boşanma hakkını da talep ederler. Fatma Aliye Hanım da eserlerinde kadınlığın bu önemli sorununu dile getirir. Örneğin İslam'da taaddüt-i zevcata karşılık talak da/boşanma da bulunduğu bahsederek çok eşliliğin kadınlara yapılmış bir zulüm olamayacağını ve kadınların ortak istemedikleri durumlarda eşleriyle evli kalmayıp başka birisiyle evlenebileceklerini söyler. Avrupa'da boşanmanın imkânsızlığından, hatta ömür boyu süren bir çile haline dönüşmesinden söz ederek İslam'da boşanmadaki kolaylığın bu anlamda sağlıklı bir sonuç oluşturduğundan söz eder. Fatma Aliye her ne kadar makale ve kitaplarında çok eşliliği kabul etse de romanlarında bunun tam tersi bir tavır sergiler.

KADINLARA ÇALIŞMA HAKKI VERİLMESİ

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kadının toplumsal hayatta görünür olabilmesini sağlayacak taleplerinden biri de kamusal alanda çalışabilmektir. Kadınlar bu döneme kadar kendileri için ataerkil sistem tarafından öngörülmüş olan ev içi mekânlarda erkeklere ekonomik anlamda bağlı olarak yaşamaktaydılar.

Fatma Aliye "Terbiye-i İçtimaiye" başlıklı makalesinde kadınların zamanlarını boş işlerle geçirmek yerine tüketici konumdan üretici konuma geçmelerini önerir.

Fatma Aliye kadınların üretici konuma geçerken yapabilecekleri işleri de sıralar. Onun önerisi yine kadınlığın uzantısı niteliğindeki işlerdir. Bu da geçiş dönemi olması sebebiyle kamusal alana henüz kadının birdenbire çıkmasının getirdiği endişelerden kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere kadın bedeni ataerkil sistem içerisinde fitne çıkarıcı bir nesne olarak değerlendirilmektedir. Sistemin işleyişini sekteye uğratmamak için kadın bedeni denetim altında tutulmaya çalışılır. Bu sebeple kadınların kamusal alana çıkışı da kontrollü olarak gerçekleştirilmiş ve öncelikle hemşirelik, terzi, öğretmenlik gibi kadınlığın ev içi alandan kamusal alana uzantısı niteliğindeki meslekler uygun görülmüştür. Fatma Aliye de eğitimsiz kadınların yapabileceği işlerden olan fabrikalarda işçiliği önerirken yine dantel, kumaş gibi kadınlığı çağrıştıran işleri önerir.

Fatih Kerimi'ye verdiği röportajda ise milletin yarısını oluşturan kadınların çalışmamaları halinde erkeklere yük olacaklarını ve bunun da ülkenin iktisadi yapısının zayıflayacağını söyler.

Fatma Aliye konferanslarında kadının kocasına karşı var olan konumunun da toplumsal hayatta çalışarak elde edeceği sosyal mevkiyle dönüşüme uğrayacağını düşünür. Kadının çalışmaması toplumsal hayattan dışlanmasını ve ev içi hayatla sınırlandırılmasını beraberinde getirir. Ev içi hayatla sınırlanan kadın ise hayatını devam ettirmek için gerekli olan ihtiyaçlarını temin etmek noktasında kocasına bağımlıdır. Bu konuda erkinin farkında olan erkek bunu kadına karşı kullanmak hakkını da zaman zaman kendisinde görür. Fatma Aliye toplumun diğer yarısını oluşturan kadının çalışmasının refah seviyesini arttıracığını ancak kadının toplumsal hayattan dışlanmasıyla Osmanlı Devleti'nin ilerlemesinin yavaşladığını dile getirir. Kadının toplumsal hayattan dışlanarak niteliksiz işlerde düşük ücretlerle çalışmasının da geçimini sağlamasına yetmeyeceğini ifade eder.

Fatma Aliye sadece makalelerinde değil romanlarında da kadının çalışmasını vurgular. *Muhadarat*'ta Fazıla boşanmış bir kadın olarak kendisine toplumda yer açılmayacağını düşünerek kendisini cariye olarak sattırır ve hayatını babasının ve kocasının desteği olmadan sürdürür. *Refet*'te babası ölünce annesiyle bir başına kalan Refet, okuyup öğretmen olarak annesinin gündeliğeve çamaşıra gitmeyeceği günleri hayal eder. Refet'in annesi Binnaz da çalışan bir kadındır. Binnaz eğitimsiz bir kadın olarak yapabileceği çamaşır, temizlik ve dikiş gibi

işlerle kendi ayakları üzerinde durur ve çocuğunu büyütür. Refet onun bir adım ötesidir. Fatma Aliye diğer bir romanı olan *Udi*'de de önce kocasından ayrılan sonra da ağabeyini kaybeden Bedia, hayatta yapayalnız kalır ve önce zevk için çaldığı udunu artık geçimini temin etmek için çalmaya başlar.

KADINLARIN SOSYAL HAYATTA GÖRÜNÜR OLMA TALEBİ

II. Meşrutiyet'in ilanına kadar olan süreçte kadın, özellikle kent kadını toplumsal hayatta çok silik olarak yer almıştır. Meşrutiyet'in ilanıyla kadınlar artık kendilerine geleneksel düzen tarafından biçilmiş ev içi mekânlardan çıkıp erkeklerle eşit haklara sahip olabilecekleri kamusal mekânlarda görünür olmak isterler.

Fatma Aliye de kadın-erkek eşitliğinin toplumsal hayatta yansımalarını görmek ister. O kadınların sosyal hayatta görünür kılınmasını ister ve kadına kamusal alanda ayrılan sınırlı alandan memnuniyetsizliğini "Terbiye-i İçtimaiye" isimli makalesinde dile getirir. Kadınların mahremi olan babası, kardeşi, ve oğluyla arabalara binmemesini, açık tramvaylara binmesinin yasak edilmesini, kupa ya da kapalı tramvay için saatlerce kaldırım üstünde beklemelerini eleştirir. Ayrıca kışın ihtiyaçları olan açık hava ve güneşi alabilmeleri için bahçelere çıkmaları yasak olan kadınların sokak kenarlarına örtülerini sererek sebilhane bardağı gibi dizilmelerini de ironik bir anlatımla dile getirir.

Fatma Aliye'nin Fatih Kerimi'ye verdiği röportajda henüz yazım aşamasında olduğu ve Türkçe basımını istemediği *Namdar-ı Zenan* hakkında söylediklerinden de tesettür meselesine dair çarpıcı düşüncelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu röportajda kadınlıkla ilgili kaleme aldığı yazılardan dolayı tehdit mektupları aldığını söyleyen Fatma Aliye kadınların toplumsal hayat içerisinde hak ettiği yeri alabilmesi için aydın erkeklerin geleneksel temayüllerden sıyrılıp modern bir zihniyete bürünmelerini teklif eder.

Tüm bunlardan da anlaşıldığı üzere Fatma Aliye, Türk kadınlığının ilerlemesini Türk erkekliğinin ilerlemesiyle ilişkilendirmektedir. Bunun için de erkeğin zihnindeki geleneksel kadın modelinin değişmesini gerekli görür. Aliye aslında kadınların örtünmesi ve yabancı erkeklerle görüşmeme meselesini erkeğin kadını algılayışındaki yanlış zihniyetiyle bağlandırır. Hatta kendisi de yabancı erkeklerle hiç görüşmediğini söyler. Aslında Fatma Aliye tesettürü ve dış dünyadan tecrit edilmiş bir hayatı benimsemiş gibi görünse de bu hayatı alttan alta eleştirdiği dikkatleri çekmektedir. Çünkü kadınların tecrit edilmiş kendilerine ait mekânlarda yaşamalarının nedeni; erkeklerin iradelerine hâkim olamamalarından kaynaklanmaktadır.

Fatma Aliye, etkin olarak eser verdiği 1890'lı yıllardan 1922'ye kadarki süreçte İslami çevrede modern Osmanlı kadın kimliğini öncü bir anlayışla kurarken aslında Cumhuriyet kadınının modernleşme sürecinin sağlam temeller üzerine kurulmasına yardımcı olmuştur. O, kadının hak ettiği konuma gelebilmesi için verdiği mücadelede hem evi için hem de kamusal alandaki var olan yaşam biçimlerini yeniden kurgulamaya çalışmıştır. Fatma Aliye bir yandan yaratmış olduğu "İslam kadını" imajıyla modern kadının kimliğini kurarken bir yandan da etkili bir biçimde edebi hayat içerisinde yer alarak Osmanlı Devleti'nin son döneminde bir sonraki aşamada ortaya çıkacak olan Cumhuriyet kadınının medeniyet yolunda ilerleme sürecinin sağlam bir zemin üzerine oturmasına yardımcı olmuştur. O gelenekçi-İslamcı çizgisiyle kadın eğitimi, evlenme şekilleri, çok eşlilik, boşanma, kadının çalışma hayatına girmesi, sosyal hatta kadınlara yönelik yeni düzenlemeler, İslamiyet'te kadının mevkii gibi toplum ve aile hayatını etkileyen önemli konularda düşüncelerini ortaya koymaktan çekinmemiştir. Bütün bunları kimi zaman kitap ya da makale, kimi zaman kadınlara yönelik konferanslar, kimi zaman da edebi eserin etkileme gücünden yararlanarak dile getirmiştir.

Fatma Aliye Hanım'ın edebiyat dışındaki uğraş alanlarından bir başkası ise yardım cemiyetleri idi. 1897 yılında 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda yaralanan askerlerin ailelerine yardım amacıyla *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazılar yazdı, "Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyeti" adlı bir dernek kurdu. Bu dernek, ülkedeki ilk resmî kadın derneklerinden biri oldu. Fatma Aliye Hanım, Hilal-i Ahmer Cemiyetinin de ilk kadın üyesidir.

İlk Türk kadın romancı olma özelliği ile Avrupa ve Amerika basınında kendisinden söz edilen Fatma Aliye Hanım'ın "*Nisvan-ı İslâm*" adlı eseri Fransızca ve Arapçaya, "*Udi*" adlı romanı Fransızcaya çevrilmiştir. Émile Julliard adlı bir Fransız yazarın *Doğu ve Batı Kadınları* adlı kitabını Fransız gazetelerine yazdığı bir mektupla eleştirmesi Paris'te büyük yankı uyandırmıştı. Eserleri 1893 yılında Chicago'da *Dünya Kadın Kütüphanesi Kataloğu*'nda sergilenmiştir. Fatma Aliye Hanım'ın II. Meşrutiyet yıllarına kadar yaygın bir ünü olmasına rağmen zamanla unutulmuştur.

Fatma Aliye, edebi eserleri ve kadın hakları üzerine yaptığı çalışmalarla tarihe geçmiş bir isimdir. Onun etkisi günümüzde hala yaşamaktadır ve toplumsal değişim için bir ilham kaynağı olmaya devam edecektir.

Fatma Aliye, 13 Temmuz 1936 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Cenazesi Feriköy Mezarlığı'na gömüldü.

KAYNAKÇA:

Ahmet Mithat Efendi (1311). *Fatma Aliye Hanım Yahud Bir Muharrir-i Osmaniye'nin Neşeti*, İstanbul: Kırkambar.

ARGUNŞAH, Hülya (2007). "Osmanlı Kadınının Avrupa'ya Takdim ve Müdafaası: Nisvan-ı İslam", Kadın-Edebiyat İlişkileri ve Fatma Aliye Hanım Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Bildiri. Kayseri.

AŞA, Emel (1993). *Fatma Aliye Hanım, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul.

CANBAZ, Firdevs (2007). *Çok Eşlilik Taaddüt-i Zevcat Fatma Aliye Mahmut Esad*, Ankara: Hece Yayınları

DURAKBAŞA, Ayşe (2002). *Halide Edip (Türk Modernleşmesi ve Feminizm)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Emine Semiye (tarihsiz). *Hürriyet Kokuları*, Milli Ktp. Yz. A. 4664.

ESEN, Nüket (2006). "Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu: Fatma Aliye", *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Fatih Kerimi (2001). *İstanbul Mektupları*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Fatma Aliye (1309). *Nisvan-ı İslam*, İstanbul.

Fatma Aliye (1311). "Talim ve Terbiye-i Benat-ı Osmaniye", *Hanımlara Mahsus Gazete*, S. 37, 25 Kânunuevvel 1311/6 Ocak 1896, s.1-2.

Fatma Aliye (1325 a). "İlim ile Cehl", *İnkılab*, S.7, 18 Şaban 1327, 22 Ağustos 1325, s.97-98.

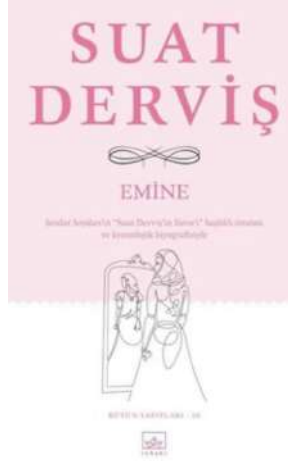
Fatma Aliye (1325 b). "Terbiye-i İçtimaiye", *Mehasin*, S. 10, Eylül 1325, s.738-742.

Fatma Aliye (1326). *Muhadarat, Dersaadet (İstanbul): Kasbar Matbaası*.

Fatma Aliye (1328). *Enin*, İstanbul: Karabet Matbaası.

KARACA, Şahika (2010). "Şemsettin Sami ve Kadınlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Kadın Araştırmaları Özel Sayısı, c.3, S.10, 2010, s.136-146.

SUAT DERVİŞ

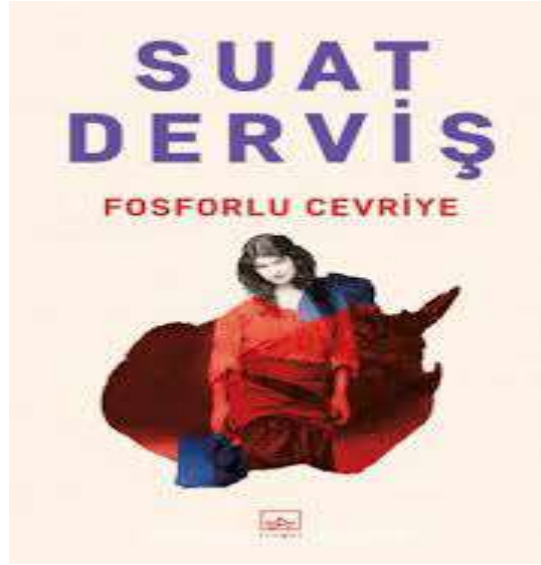
1905'te İstanbul'un Moda semtinde doğdu. Babası, Darülfünûn'un kurucularından kimyager Müşir Derviş Paşa'nın oğlu tıp profesörü İsmail Derviş Bey, annesi Abdülmecid'in mabeyncilerinden Kamil Bey'in kızı Hesna Hanım'dır. Ailesi ona Hatice Suat adını koydu ancak Suat erkek ismi olduğundan kayıtlara Hatice Saadet olarak geçti.

Annesi Hesna Hanım ve babası İsmail Derviş aslında kızlarına Suat ismini vermek istemiştir. Tam da o yılların popüler romanı, Mehmet Rauf'un bugün de bilinen, okunan Eylül'ünde ana kadın karakterin ismi de Suat'tır. Hatice Saadet'in ebeveyni de belki bu moda uyuş romanın etkisinde kalarak kızlarına bu ismi vermek istemiş ancak nüfus memurunun itirazıyla karşılaşmışlardır. Nüfus memuru onlara Suat'ın erkek ismi olduğunu, kızlarına Saadet ismi vermelerinin daha doğru olduğunu söylemiş, ikna edici de olmuştur.

Başlangıçta ablasıyla birlikte evde özel eğitim aldı, Fransızca ve Almanca öğrendi. Kadıköy Numune Rüştiyesi ve Bilgi Yurdu'nda ortaöğrenimini tamamladıktan sonra Darülfünûn'a girdi, ardından da Sternisches Konservatuvarı'nda piyano ve şan dersi almak üzere Berlin'e gönderildi. Konservatuvarda bir süre okuduktan sonra edebiyata duyduğu ilgi nedeniyle Edebiyat Fakültesi'ne geçen Suat Derviş bu süreçte çeşitli, gazete ve dergilerde öyküler ve fıkralar yayımlamaya başladı ve bir süre sonra dönemin gazete ve dergilerinde çalışmayı yeğleyerek fakülteden ayrıldı. Son Posta, Vatan, Cumhuriyet, Gece Postası gibi gazetelerde röportajları ve romanları yayımlandı. Reşat Fuat Baraner ile birlikte Türkiye'de toplumsal gerçekçi akımın ilk yayın organlarından sayılan "Yeni Edebiyat Dergisi"ni 15 Ekim 1940-15 Kasım 1941 arasında yayınladı. Bu dergide kısa öyküler, fıkra ve eleştiriler yazdı. 1944 tutuklamaları sırasında eşi Reşat Fuat Baraner'i sakladığı ve yasadışı Türkiye Komünist Partisi'ne katıldığı gerekçesiyle yargılandı, bir yıl hapse mahkûm oldu. Paris'e gitti. 1953-1963 yılları arasında Fransa'da kaldı. 1963'te Türkiye'ye döndükten sonra romanlarının yazımı ve yayınıyla uğraştı, Devrimci Kadınlar Birliği'nin kuruluşunda görev aldı. Edebiyata şiirle girdi. Gerçekçi ve toplumsal edebiyatın yerleşip gelişmesine öncülük eden yazarlardan biri olarak ünlendi.

Suat Derviş'in ilk romanı olan Kara Kitap 1921 yılında basıldı. Edebiyat dünyasında hayret ve şaşkınlıkla karşılanan bu eserde ölüme mahkûm güzel ve hassas bir genç kızın son nefesine kadarki yaşama arzusunu belirten iç seslerini ve duygularını anlattı. 1923'te yazdığı Hiç Biri romanını, Ne Ses Ne bir Nefes (1923), Bir Buhran Gecesi (1924), Fatma'nın Günahı (1924), Gönül Gibi (1928) ve Latin harfleri ile yazdığı ilk eser olan Emine (1931) romanları izledi. Bu romanlarında İstanbul'un üst düzey yaşamından kesitler sundu; ilişkileri anlattı; kadının toplumsal konumunu özgürlük talebini irdeledi. Ne Bir Ses Ne Bir Nefes romanı Ahmet Haşim ve Mehmet Rauf'tan büyük övgüler aldı. 1925'te ilk hikâyeleri Almanca 'ya çevrildi. 23 Temmuz 1972'de Kasımpaşa Askeri Deniz Hastanesi'nde 69 yaşında hayatını kaybetti. Cenazesi İstanbul Feriköy Mezarlığı'na defnedildi.

Suat Derviş'in Eserleri

Kara Kitap (1921), Ne Bir Ses Ne Bir Nefes (1923), Hiçbiri (1923), Ahmed Ferdi (1923), Behire'nin Talibleri (1923), Fatma'nın Günahı (1924), Ben mi ?(1924), Buhran Gecesi (1924), Gönül Gibi (1928), Emine (1931), Hiç (1939), Çılgın Gibi (1934), Fosforlu Cevriye (1968), Ankara Mahpusu (1968, ilk olarak 1957'de Paris'te Fransızca)

Kaynakça

- <https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/suat-dervis.html>
- ^ a b c d "Yeliz Kızıllarlan, Münevver Bir Osmanlı Kadını:Suat Derviş ve Kara Kitap, Bianet 01.03.2008". 14 Mart 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ a b c d "Çimen Günay, Toplumcu Gerçekçi Türk Edebiyatında Suat Derviş'in Yeri, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2001, Ankara" (PDF). 2 Kasım 2013 tarihinde kaynağından (PDF) arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ feminisite (19 Mayıs 2023). "Kadının Sokaktaki İzi: Suat Derviş". feminisite. 26 Haziran 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Haziran 2023.
- ^ Behçet Necatigil (1977). Dünya Kadın Yılında Suat Derviş Üzerine Notlar. Tekin Yayınları. ss. 593-630.

- ^ a b c d e f "Atacan Atakan, Unutulmuş Bir Portre:Suat Derviş, Agos gazetesi, 23.03.2013". 1 Mart 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ a b "Nazım Hikmet'in Suat Derviş İçin Yazdığı "Gölgesi" Şiiri ve Kavganın Kadın Yazarı "Suat Derviş" (Liz Behmoaras/Suat Derviş/ efsane bir kadın ve dönemi/ adlı kitabından), Timurca.com sitesi, Erişim tarihi:28.09.2013". 29 Eylül 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ "A'dan Z'ye Suat Derviş, Sabah gazetesi, 15.10.2013". 6 Mart 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ a b c d Malçok, Erol (4 Mart 2019). "Suat Derviş kadındır!". Gazete Duvar. 6 Nisan 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Ağustos 2022.
- ^ "Mediha Olgun, Komşu oğlu Nazım'ın Küstürdüğü Kadın, Sabah Gazetesi 01.01.2010". 27 Ocak 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ a b c "Başını Eğmeyen Kadın: Suat Derviş, Milliyet Blog, 24.07.2008". 13 Ocak 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ "Ali Şahin, Suat Derviş'i Anarken, Erişim tarihi:28.09.2013". 4 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ Dinçer, Yeşim (22 Temmuz 2022). "23 Temmuz 1972: Hayatta en çok kalemine güvendi - Suat Derviş". Çatlak Zemin. 23 Temmuz 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Ekim 2022.
- ^ a b c d Çekin Işık, Emin Seda (2021). "Suat Derviş'in Gazete Yazılarında Siyaset, Toplum ve Kadın" (PDF). İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- ^ a b "Bir Haremağasının Hatıraları'ndan - K24". T24. 8 Şubat 2021. 11 Kasım 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Kasım 2023.
- ^ Kartal, Cemile Burcu (1 Kasım 2016). "Türkiye'de Kadınların İlk Defa Oy Kullandığı 1930 Belediye Seçimlerinde Türk Kadınlar Birliği'nin Faaliyetleri". Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (3): 165-197. ISSN 2459-0223. 25 Mart 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Ağustos 2022.
- ^ "Serpil Çakır Anlatıyor: "Belgesel Tadında Sokak Röportajları"". Sanatkritik.com sitesi. 13 Ağustos 2022. 14 Ağustos 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Ağustos 2022.
- ^ "Suat Derviş, Türkiyeli Kadın Yazarlar veritabanı, Erişim tarihi:01.03.2014". 19 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 1 Mart 2014.
- ^ "Suat Derviş ölümünün 50. yılında mezarı başında anıldı". Evrensel. 23 Temmuz 2022. 26 Temmuz 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Şubat 2023.

Yazar, siyasetçi, akademisyen ve öğretmen. **Halide Onbaşı** olarak da bilinir.

Halide Edip Adıvar, 1884 yılında İstanbul'da doğmuş, 1964 yılında yine İstanbul'da ölmüştür¹. Hayatı boyunca çok sayıda roman, hikaye, anı ve tiyatro eseri yazmış, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olmuştur. Ayrıca siyasi alanda da etkinlik göstermiş, Kurtuluş Savaşı'na katılmış, Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı muhalefet yapmış, Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiştir. Akademik kariyeri de olan Halide Edip, İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü Başkanlığı yapmış, birçok ülkede konferanslar vermiştir. Öğretmenlik de yapan Halide Edip, kadın hakları savunuculuğu da yapmıştır.

Halide Onbaşı olarak da bilinir:

Halide Edip Adıvar, Kurtuluş Savaşı'nda cephede Mustafa Kemal'in yanında görev yapmış bir sivil olmasına rağmen rütbe alarak savaş kahramanı sayılmıştır. 1919 yılında İstanbul'un işgal edilmesine karşı düzenlenen Sultanahmet Mitingi'nde yaptığı coşkulu konuşma ile halkı milli mücadeleye çağırmıştır. Bu konuşma sonrasında Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal'in yanında savaşa katılmış, kendisine onbaşı rütbesi verilmiştir. Bu nedenle Halide Onbaşı olarak da anılmıştır³.

1919 yılında İstanbul halkını ülkenin işgaline karşı harekete geçirmek için yaptığı konuşmaları ile zihinlerde yer etmiş hatiptir. Halide Edip Adıvar, 1919 yılında İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgal edilmesini protesto etmek için Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen bir mitingde halka hitap etmiştir. Bu konuşmada, Türk halkına milli birlik ve direniş çağrısı yapmış, işgalcilere karşı savaşmak için Anadolu'ya geçeceğini ilan etmiştir. Konuşması, halkta büyük bir heyecan ve coşku uyandırmış, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında önemli bir rol oynamıştır.

Halide Edip Adıvar Savaş yıllarında Anadolu Ajansının kurulmasında rol alarak gazetecilik de yapmıştır.

Ajansın ilk yazıhanesi Kurtuluş Savaşı'nın ilk karargâhı olan Ankara'daki Ziraat Mektebi (şimdi Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü) binasında ayrılan bir bölüm olmuştur.

İlk haberlerini servis etmeye 12 Nisan 1920'de başladı. Hem yurt içinden hem de yurt dışından haberler yer alır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yazarlığa başlayan Halide Edib; yazdığı yirmi bir roman, dört hikâye kitabı, iki tiyatro eseri ve çeşitli incelemeleriyle Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleri Türk edebiyatının en çok eser veren yazarlarından. *Sinekli Bakkal* adlı romanı, en bilinen eseridir.

Eserlerinde kadının eğitilmesine ve toplum içindeki konumuna özellikle yer vermiş, yazıları ile kadın hakları savunuculuğu yapmıştır. Eserde verilen mesajlardan biri hiç kuşkusuz ideal kadının nasıl olması gerektiği konusudur. "Türk kadınının yaşamda mutlu ve kişilik sahibi olabilmesi için kuşkusuz eğitim görmesi zorunludur. Ama ulusal kültürün, Batı kültürüyle desteklenmesi zorunludur. Yeter ki kadının kalbi hoşgörü ve insan sevgisiyle oldu olsun.". Birçok kitabı sinemaya ve televizyon dizilerine uyarlanmıştır.

İstanbul Üniversitesinde edebiyat profesörü olan Halide Edib, İngiliz Filoloji Kürsüsü Başkanlığı yapmış bir akademisyen; 1950'de girdiği TBMM'de ise milletvekilliği yapmış bir siyasetçidir. I. TBMM Hükûmetinde sağlık bakanı olan Adnan Adıvar'ın eşidir.

Türkiye'de kadın hakları konusunda adı en çok anılan isimlerden biri kuşkusuz Halide Edip'tir. Sanatçı, hemen bütün eserlerinde, yaşamı boyunca içerisinde bulunduğu faaliyetlerin bir kısmında "kadın"ı merkeze oturtmuş ve kadınlarla ilgili pek çok meseleyi gündeme getirmiştir. Bilhassa ideal kadının nasıl olması gerektiği, eğitimi, aile içinde ve sosyal hayattaki rolü gibi meseleler üzerinde ısrarla durmuştur. Kadınların, erkeklerle eşit seviyede olmalarının önemine vurgu yapmıştır. Kadını "dişi" değil, "insan" olarak tanımlamıştır.

I. HALİDE EDİP'İN YAŞAMINDAN İZLER

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Halide Edip, ilklerin kadınıdır: "İlk Amerikan Koleji mezunu genç kız olduğu gibi, ilk kadın hatibimizdir. Cumhuriyet devrimizin ilk kadın romancısıdır, ilk kadın profesörümüzdür. Her halde, cepheden cepheye koşan entelektüel ilk Türk kadınıdır. Belki, sürgün acısını iki defa yaşamış ilk Türk kadını da odur."

Küçük yaşta annesini kaybeden Halide Edip, çocukluğunda çok eşli bir yaşam süren babasının hayatına şahit olmuş ve böyle bir yaşamın izlerini hafızasına yerleştirmiştir. Babasının ikinci eşinden Nilüfer ve Nigâr, üçüncü eşinden ise Belkıs ve Said adlarında dört kardeşi olur. Annesinin ilk evliliğinden olan Mahmure adlı bir de ablası vardır. Böylece sanatçı, çok kadınlı ve çok çocuklu geniş bir aile ortamında büyür. Halide Edip, "bir erkeğin iki

eşle birlikte olmasının, bir metresle ilişkisinden daha katlanılmaz olduğunu, bu durumun çocukları ve birlikte yaşayan insanları da etkilediğini”

Edip Bey, çocukların İngiliz terbiyesine uygun olarak yetiştirilmesi gerektiği fikrindedir. Hususi hayatında İslamî anlayışa uygun olarak çok eşli bir yaşam sürerken, etraftan gelen tepkilere karşı koyarak, kendi kızlarının batılı eğitim alması konusunda ısrarcı davranır. Diğer kardeşler Nigar ve Belkıs gibi Halide Edip de öğrenimini Amerikan Kız Koleji’nde tamamlamıştır. Okulda fizik, geometri ve cebir gibi fen dersleri yanında, psikoloji ve tarih dersleri akademik düzeyde verilmekte, bunların yanı sıra, dinî tolerans, kadın-erkek eşitliği, enternasyonalizmin ilkeleri gibi değişik konularda dersler okutulmaktadır.

1871 yılında kurulan bu kolej, kadınların eğitimi için uzun vadeli projelerle işe başlamış feminist eğilimli bir okuldur. Halide Edip’e göre okul adeta “Yakın Şark milletlerinin bir fikir merkezi”dir

Halide Edip, okulu bitirdikten sonra kendisine matematik dersi veren ve yaşça kendisinden hayli büyük olan Salih Zeki ile evlenir. Evliliği süresince hatıralarından anlaşıldığı kadarıyla eşinin gölgesi ve tahakkümü altında bir hayat sürer. Eşinin ufak tefek kaçamaklarına da göz yumar. Bu durum, Salih Zeki Bey’in bir başka kadınla daha evlenmek istediğini söylemesine değin devam eder. Ancak, Halide Edip, çok eşli evlilik hayatını kabullenebilecek mizaçta bir kadın değildir. Ve çift, Halide Edip’in isteği ile 1909’da boşanır

Yazarın bu dönemdeki fikirlerini yansıtmaya bakımından, İngiliz TheNation adlı dergide yayımlanan “Türk Kadınının İstikbali” adlı yazısı önemlidir. Halide Edip burada şöyle demektedir: “Meşrutiyetten önce kadınlar hiç önemsenmezdi. Diğer edilen şeyler gibi nitelikleri de görmezden gelinir; kendi ayakları üzerinde durma hakkı yok sayılırdı. Buna ilaveten genellikle kendi başına konuşabilecek hiçbir kadın bulunmadığı veya varsa bile sayılarının biri ikiyi geçmediği düşünülürdü. Ama bugün bunun tam aksi ortaya çıktı...”

Yazının devamında Halide Edip, hali hazırdaki kadın neslinin henüz eğitim almış küçük bir grup olduğunu belirttiikten sonra, kadınların çarşaflarını atmak gibi bir düşünceleri olmadığını, kocalarına refakat etmek ve gelecek nesillerin eğiticisi olabilmek için eğitim ve çalışma hakkı talep ettiklerini anlatır. Yazar, cehaletin köleliğinden kurtulmak için dünya kadınlarından destek istediğini de belirtir. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde aktif rol alan, günlük Tanin gazetesinde yazdığı yazılarla ve romanlarıyla ciddi bir üne kavuşan Halide Edip, değişim yanlıları tarafından bir kadın önderi olarak teşvik edilirken, muhalifler tarafından da ciddi tehditler almaktadır. 31 Mart olayından sonra İstanbul’dan uzaklaşmak zorunda kalır ve İngiltere’ye gider. Burası onun için farklı bir deneyimdir. İngiliz kadınlarının hak ve özgürlükleriyle ilgili gözlemlerini Akşam’da “İngiltere ve İngilizler” adlı seri yazılarıyla okuyucularıyla paylaşır. Bu noktada, Halide Edip’in kadınların “Avrupa taklidi” feminizmine sıcak bakmadığı yönünde fikirler vardır.

Halide Edip’in Meşrutiyet devrindeki yazılarında, kadınlarla ilgili fikirleri açıkça görülmektedir. İnci Enginün, yazarın bu dönem yazılarını şöyle değerlendirir: “Kadınlarda artık bir uyanma vardır.”, (...) kadın çocuğunu yetiştireceği için kuvvetli olmak zorundadır. Kadın ve erkek için ayrı tahsil düşünülemez...”

28 Nisan 1913’te kurulan ve Halide Edip’in de başkanlığını üstlendiği Teâlî-i Nisvan Cemiyeti adlı dernek, Osmanlı’da kurulan ilk feminist örgüt kabul edilmektedir. Bu dernek etrafında kadınların eğitimi ile ilgili pek çok faaliyet söz konusudur. Halide Edip kadınlarla ilgili faaliyetlere devam ederken, kız öğrencilerin eğitimi konusundaki yazıları üzerine Maarif Nezareti Müsteşarı Sait Bey’den bir davet alır. Böylece önce Darülmüallimat’ta ve sonrasında kızlara eğitim vermek için kurulan bir idadi’de beş yıl süre ile öğretmen olarak görev yapar

Halide Edip, Balkan Savaşı günlerinde Teâlî-i Nisvan Cemiyeti’nin yardım ve hastabakıcı kolunu örgütleyerek, dernek üyesi Mihri Hanım’ın hizmete açtığı evi 30 yataklı bir hastaneye dönüştürmüş ve kadınların hastabakıcılığa başlamasına ön ayak olmuştur. Böylece, kadınların sosyal hayat içinde görev almasının da yolu açılmıştır.

Savaşın hareketli günlerinde Darülfünun’da düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmada Halide Edip şu sözlere yer verir: “Kadınların büyük işlere karışmaz anlayışı artık geride kalmıştır. Milletın kadınları ilk defa milletin hakiki anası ve efradı gibi bu felakete çare bulmak için bir araya toplanıyor.”

Yazar, konuşmasında Sultan Abdülhamit'e "Padişahım bir an önce savaşa katıl. Padişahlarını bekleyen askerın yanına koş. Hiç olmazsa kadınların namusu için git padişahım." diye seslenmektedir. Bu ifade o dönem için ciddi bir çıkış niteliğindedir.

Türk Ocağı'nda da faaliyetler üstelenen sanatçı, burada 1913'te sahneye konulan Yeni Turan adlı eseri münasebetiyle sahneye çıkarak, o dönemde kadınların sahneye çıkması yasağını da delmiş olur. Eser, İttihatçıların Turan ülküsünü yücelten ilk roman olması bakımından önemlidir. Yazar, burada dönemin politik anlayışına uygun olarak, kadın-erkek eşitliği meselesini gündeme getirir. İslamcılık politikası benimseyen ve dolayısıyla muhafazakâr bir yapısı olan Yeni Osmanlı Partisi'ne karşılık Halide Edip, feminist bir söylemle kişilik sahibi, toplumda yer edinmiş kadını savunan Yeni Turan Partisi modelini sunar. 1912 yılında artık Türk kadınları öğretmenlik yapmakta, orduda hastabakıcı olarak çalışmakta, İstanbul'da ordu için elbise dikmektedir. Böylece yazar, toplum içinde kadının üretime katılması meselesine değinir. Bir başka deyişle, Yeni Turan, kadın meselesine yaklaşım açısından da çok radikal bir eserdir. Mayıs 1913'te yapılan Türk Ocağı genel kongresinde, dönemin önemli entelektüelleri ile birlikte yönetime seçilir ve kadınların ocağa üye olmasının da gündeme gelmesine vesile olur.

I. Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu hakkındaki bazı faaliyetlerde doğal olarak Halide Edip de yer almıştır. Hatta "Osmanlı İmparatorluğu'nun görünmez kadınları artık, erkekler tarafından eylemlere gönderilecek kadar sokağın parçası" haline gelmiştir.

O günlerde Amerikan Elçiliği'nde bir yemeğe katılan Halide Edip, AccociatedPress Ajansı muhabiri George Schreiner'le yaptığı konuşmada Türk kadını hakkında şunları söyler:

"Türkiye'de hali hazırda yaşanan feminist hareket nihayetinde yeni bir olay değil... Bu hareket yalnızca bir Rönesans, bir zamanlar mevcut olan bir durumun yeniden hayata geçirilmesinden ibaret. Bir zamanlar Türk kadınları kocalarının ve erkek kardeşlerinin sahip oldukları tüm haklara sahiptiler."

Türk kadınının konumu konusunda, eski Türk tarihine yönelmek o günlerdeki genel siyasi anlayışın bir gereği gibidir. Ayrıca Halide Edip, Cumhuriyet'ten sonra kadın hakları ile ilgili iyileştirmelerden söz ederken, kadın hakları faaliyetlerinin uzun bir geçmişi olduğunu ve Cumhuriyet'ten sonra gelinen noktanın bu sürecin doğal bir sonucu olduğunu söyleyecektir.

İnci Enginün, bu dönemde Halide Edip'in kadınları dört grupta değerlendirdiğini ifade eder:

1. Kendi hayatını kendi kazanan kadınlar.
2. Aile kadını.
3. Zevk için dernek v.s. çalışmalara katılanlar.

4. Moda kadınları ki zaman bunları tasfiye etmektedir.”

Millî Mücadele'nin hemen öncesinde toplumsal örgütlenme faaliyetleri hızlanmış ve Halide Edip bu faaliyetlerin de aktif bir üyesi olmuştur.

15 Mayıs 1919'da, İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'da mitingler düzenlenir ki Halide Edip'in bu mitinglerdeki konuşmaları tarihi noktada önem arz eder. Aydın bir kadın olarak, memleket meseleleri karşısındaki tavrı oldukça nettir. Türk kadını, bilhassa milli menfaatler söz konusu olduğunda, gerektiği yerde üzerine düşen vazifeleri yerine getirecek beceri ve donanıma sahiptir mesajını sık sık vurgular. Hatta, 1919 seçimleri öncesinde Halide Edip, 20 yaşındaki tüm kadınların milletvekili adayı olabileceğini, Meclis-i Mebusan'ın bu amaçla sonraki seçimlerde yasal değişiklik gerçekleştirmesi gerektiğini belirtir.

1917'de çıkartılan ve daha sonra yürürlükten kaldırılan Aile Hukuku Kararnamesi, Aralık 1923'te yeniden Meclis'e getirilir. Bu münasebetle yapılan tartışmalara Halide Edip de, Akşam gazetesinde yazdığı bir yazı ile katılır. Burada tam bir feminist üslup kullanmaktadır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın (17 Kasım 1924) da isim annesi olan Halide Edip, -ki tıpkı Yeni Turan romanının Kaya'sı gibi siyaseti arkadan yönettiği anlaşılmaktadır- parti ile münasebeti konusunda; "Kadınlaraintihab (seçim) hakkı vermeyen partilerin hiçbirine bağlı olmadığı" nı açıklayacaktır.

Sanatçı, "Halide Edib Hanım'ın Bir Mütalaası" adıyla 25 Kanunusani 1925 tarihli bir yazıda, siyaset hakkı için mücadele veren Türk Kadınlar Birliği'ni överken şöyle demektedir:

"Türk kadınları peçelerini atmakla kalmayıp erkeklerin yerini de tutmuşlardır. Ailelerini doyurmak için çalışmışlar ve boş yerleri işgal etmişlerdir. Türk kadınları bankalara, mağazalara, nezaretlere girdiler. Bu suretle Türk kadınları öyle bir hürriyet kazanmışlardı ki harpten avdet eden kocaları buna nihayet verememişlerdir. Evvelce Türk kadınları lokantalarda yemek yiyemezler; sinema ve tiyatrolarda erkekler ile beraber gidemezlerdi. Evvela bunlara hususi yerler tahsis edilmiş; sonradan istedikleri yerde oturmalarına müsaade olunmuştur. Evvelce Türk kadınları korkak ve küçük gölgelerdi. Şimdi "Kadınlar Birliği" gibi kendilerine mahsus bir cemiyet sahibi bulunuyorlar."

Mustafa Kemal'le düştükleri fikir ayrılıklarından dolayı Halide Edip ve eşi, Mart 1925'te Türkiye'den ayrılırlar.

Halide Edip ve eşi Adnan Adıvar, Mustafa Kemal ile siyasi fikir ayrılıkları yaşadıkları için Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldılar. Bu fikir ayrılıklarının nedenleri şunlardır:

- **Cumhuriyetin ilanı:** Halide Edip, cumhuriyetin ilanından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası ve Mustafa Kemal'in politikalarını eleştiren yazılar yazdı. Cumhuriyetin saltanatı yıkmakla kalmayıp, din ve kültürü de değiştirmeye çalıştığını savundu.
- **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası:** Halide Edip'in eşi Adnan Adıvar, 1924 yılında kurulan muhalif parti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. Bu parti, Mustafa Kemal'in tek adam yönetimine karşı çıktı ve daha demokratik bir sistem istedi.
- **Şeyh Said İsyanı:** 1925 yılında Şeyh Said liderliğinde Doğu Anadolu'da başlayan isyan, Mustafa Kemal'in hükümetini zor durumda bıraktı. Mustafa Kemal, isyanı bastırmak için sıkıyönetim ilan etti ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kapattı. Halide Edip ve eşi, isyanın bastırılmasını desteklemedikleri için hükümetin baskısı altında kaldılar.

Halide Edip ve eşi, Mustafa Kemal ile cumhuriyetin ilanı, muhalefet partisi ve Şeyh Said isyanı gibi konularda fikir ayrılıkları yaşadıkları için Türkiye'den ayrılmışlardır.

. Halide Edip, yurt dışında yaşadığı dönemlerde, çeşitli konferanslara katılır ve Türkiye'de yaşanan değişimleri anlatır. Bunlar arasında kadın konusu da yer almaktadır.

İnci Engünün, Halide Edip'in 1935'ten sonraki dönemde kadınları belli gruplara ayırdığını ifade etmektedir. Buna göre:

“Romanlarında saygıya değer bulduğu, sorumluluk duygusuna sahip, evine bakan, kazanan, evini idare eden kadın için yazdıklarından birinde, “o benim en çok hürmet ettiğim bir tip” diye fikrini açıklar. İkinci tip okumamış, “sade cinsiyetinin kudretine güvenerek koca avına girişen” ve kocasının parasını ve başını yiyen “tufeyli kadın” tipidir ki ona hiç hürmet etmez. Birçok yazısında bu tipten bahsetmekle beraber onu en çağırıcı olarak “Bir Hayatın Üç Perdesi” adlı hikâyesinde ortaya koyar. Üçüncü tip ve nesil ise, “yeni dünyanın yeni ve sade genci”dir. Okuyan, meslek seçen, evlendiğinde kocasını “hayatının arkadaşı, kafasının, gönlünün eşi diye sevecek” tiptir. Halide Edip bu tipi çok sever, onun yaratacağı yarına güvenle bakar. “Ve asıl bunun n çocukları, bilerek, sıhhat, temizlik ve doğruluk içinde büyüteceği çocuklar, yarının sahibi olacaklar”dır.”

Atatürk’ün ölümünden sonra memlekete dönen Halide Edip İstanbul Üniversitesi’nde hocalık yapmaya başlar. 1950 seçimlerinde de İzmir milletvekili olarak Meclis’e girer. Böylece, yıllar önce giremediği meclisin bir parçası olmaya, yıllar sonra hak kazanır.

Ayşe Durakbaşa, Halide Edip’in “aynı anda hem hayranlık hem de rahatsızlık yaratan bir kadın” olarak nitelendirilmiş olduğunu söyler. Buna örnek olarak da, Yunanlıların sivil halka yaptığı zulümleri rapor etmek maksadıyla kurulan Tedkik-i Mezalim Komisyonu’nda Halide Edip’le birlikte görev alan Yusuf Akçura’nın ondan olumsuz ifadelerle bahsetmesini gösterir.

Karakteri hakkındaki yorumlardan biri de Hicran Göze’ye aittir:

İnatçıdır, zor affeder, küskünlükleri devamlıdır, geriye nadiren bakar. İnkâra lüzum yok... İhtiraslıdır da. Sahip olduğu büyük zekâ, kültür, terkip kabiliyeti, ataklık ve cesaret, güç ve zor karakterinin bariz vasıflarıdır. O vasıflara bir erkek tavrını ve mantığını da ilâve etmek her halde doğru olur.”

II. HALİDE EDİP’İN ROMANLARINDAKİ KADINLAR

Halide Edip ve Amerika adlı çalışmasında Frances Kazan, sanatçının kendi cinsi konusunda çelişkili bir tavır içinde olduğunu söyler. Örneğin yazılarında,

“..Türk tarihine ilişkin çözümlemesi erkek egemen iktidar hiyerarşisini olumlayan ataerkil (patriarchal) bir bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Söz konusu çözümlemede kadınların yeri ancak erkeklere bağlı olarak resmedilmiştir. Edip’in tanımladığı tarihsel süreçte belirleyici olan padişahların ve bunların ordularının eylemleridir: kadınlar – kendilerinden bahsedildiği ölçüde- eş ve anne olarak ikinci rollerde gösterilmiştir. (...) Romanlarında ise daha tutarlıdır. Öyküleri ve romanları geleneksel kadın rollerine karşı koyan güçlü, kararlı kadınları resmeder.”

Yazarın romanlarında kadınlarla ilgili konuları; kadın erkek eşitliği, kadının eğitimi, kadının dişliliğini öne çıkarması, kadında millî duyarlılık, kadın erkek ilişkileri, ideal kadın, kadın ve cinsellik, kadının sosyal statüsü, kadın ve çalışma hayatı, kadın ve kıyafet, kadın ve annelik, kadın ve evlilik, kadın ve kültür, kadına karşı hoşgörü, kadının toplumsal yaşamdaki rolü, kadının öncülük rolü şeklinde tasnif etmek mümkündür.

Halide Edip romanlarında öncelikle aşk, ardından Türkçülük, milliyetçilik gibi temalara değinir. Ayrıca romanlarında kendi hayatının izlerine rastlandığı gibi memleketin içinde bulunduğu şartlara değindiği de göze çarpar. Bu açıdan bakıldığında onun romanlarını değerli kılan hususlardan biri de ‘tarihe sözcülük etmiş olmasıdır’ denilebilir. Halide Edip, eserlerinde hem batı hem doğu kültüründen söz ederken “aydın kadın”, “ideal kadın”, “cahil kadın”, “dişi kadın”, “taklitçi kadın” gibi tiplerle kadın meselesini ele almış, bunu yaparken olumlu tiplerden yana tavır aldığını da gizlememiştir. İlk dönem romanlarının otobiyografik özellikler taşıdığı gözlenen yazarın, “otobiyografisinde üzerinde durmadığı ruhsal ve fiziksel dönüşümleri romanlarında” ifade etmektedir.

Yaşamı neredeyse tamamen ‘erkek dünyası’ içinde geçen Halide Edip, karşımıza şöyle bir kadın tipi çıkarmaktadır: Devlette en üst düzeyde görev alabilecek donanıma sahip, halkının sağlığı, eğitimi ve gelişmesi için çalışan, her türlü sosyal kurumda görev alan, fikir hareketlerinde öncü olarak kendine yer bulan, ideoloji sahibi, “girişimci, sosyal, aydın kadın”. Bu özelliklerin çoğuna sahip olan yazarın, satır aralarında yazarın kendisini öne çıkarma çabası da hissedilmektedir.

Çocukluk ve öğrencilik yıllar

1884 yılında Beşiktaş, İstanbul'da doğdu. Babası, II. Abdülhamit devrinde Ceyb-i Hümayun (Padişah Hazinesi) kâtipliği, Yanya ve Bursa Reji Müdürlüğü yapan^[2] Mehmet Edip Bey,^[1] annesi Bedirferm Hanım'dır.^[3] Annesini küçük yaşta veremden kaybetti.^[4] Evde özel dersler alarak ilköğrenimini tamamladı. Yedi yaşında iken yaşını büyüterek girdiği Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nden bir öğrencinin jurnali üzerine bir sene sonra padişah II. Abdülhamit'in iradesi ile uzaklaştırıldı^[5] ve evde özel ders görmeye başladı. İngilizce öğrenirken çevirdiği kitap 1897'de basıldı. Bu, Amerikalı çocuk kitapları yazarı Jacob Abbott'un "Ana" adlı eseri idi.^[6] 1899 yılında bu çeviri nedeniyle II. Abdülhamit tarafından Şefkat Nişanı ile ödüllendirildi. Daha sonra kolejin yüksek sınıfına geri dönerek İngilizce ve Fransızca öğrenmeye başlayan Halide Edib, Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nden lisans derecesi alan ilk Müslüman kadın olmuştur.^[5]

İlk evliliği ve çocukları

Halide Edib, kolejin son sınıfında iken matematik öğretmeni olan Salih Zeki Bey ile okuldan mezun olduğu yıl evlendi. Eşi rasathane müdürü olduğu için evleri hep rasathane içinde oldu ve bu yaşam ona sıkıcı geldi.^[7] Evliliğinin ilk yıllarında eşine Kamus-ı Riyaziyat adlı eserini yazmada yardımcı oldu, ünlü İngiliz matematikçilerin yaşam öykülerini Türkçeye çevirdi. Birkaç Sherlock Holmes hikâyesinin de çevirisini yaptı. Fransız yazar Emile Zola'nın yapıtlarına büyük ilgi duymaya başladı. Daha sonra ilgisi Shakespeare'e yöneldi ve Hamlet adlı yapıtının çevirisini yaptı. 1903 yılında ilk oğlu Ayetullah, bundan on altı ay sonra da ikinci oğlu Hasan Hikmetullah dünyaya geldi.

Yazım alanına girişi

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılı Halide Edib'in hayatında bir dönüm noktası oldu. 1908'de gazetelerde kadın haklarıyla ilgili yazılar yazmaya başladı. İlk yazısı Tefik Fikret'in çıkardığı Tanin'de yayımlandı. Başlangıçta, -eşinin isminden ötürü- yazılarında Halide Salih imzasını kullandı. Yazıları, Osmanlı içerisindeki muhafazakâr çevrelerin tepkisini çekti. 31 Mart Ayaklanması sırasında öldürülme endişesiyle kısa süre için iki oğluyla Mısır'a gitti. Oradan İngiltere'ye giderek kadın hakları konusundaki yazıları nedeniyle kendisini tanıyan İngiliz gazeteci Isabelle Fry'nin evinde konuk oldu. İngiltere'ye gidişi o dönemde kadın-erkek eşitliği konusunda sürüp giden tartışmalara tanık olmasına, Bertrand Russell gibi fikir adamlarıyla tanışmasına vesile oldu.^[8]

1909'da İstanbul'a geri döndü, siyasi içerikli yazıların yanı sıra edebi yazılar da yayınlamaya başladı. *Heyyula* ve *Raik'in Annesi* adlı romanları basıldı. Bu arada kız öğretmen okullarında öğretmenlik ile vakıf okullarında müfettişlik görevlerinde bulundu. İleride yazacağı Sinekli Bakkal adlı ünlü romanı, bu görevler gereği İstanbul'un eski ve arka mahallelerini tanıması sayesinde ortaya çıkmıştı.

Eşi Salih Zeki Bey'in ikinci bir kadınla evlenmek istemesi üzerine ondan 1910 yılında boşandı ve artık yazılarında Halide Salih yerine Halide Edib adını kullanmaya başladı. Aynı yıl *Seviyye Talip* romanını yayımladı. Bu roman, bir kadının kocasını terk ederek sevdiği erkekle yaşayışını anlatır ve feminist bir eser olarak değerlendirilir. Basıldığı dönemde birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Halide Edib, 1911 yılında ikinci kez İngiltere'ye gidip kısa bir süre orada bulundu. Yurda döndüğünde Balkan Savaşı başlamıştı.

Balkan Savaşı yılları

Balkan Savaş yıllarında kadınlar toplum yaşamında daha aktif rol almaya başlamışlardı. Halide Edib de bu yıllarda Teali-i Nisvan Cemiyeti'nin (Kadınları Yükseltme Derneği) kurucuları arasında yer aldı ve yardım işlerinde çalıştı. Bu dönemde genç yaşta ölen arkadaşı ressam Müfide Kadri'nin hayatından esinlenerek *Son Eseri* adlı aşk romanını kaleme aldı.^[9] Öğretmenlik mesleğinin içinde olduğundan eğitim ile ilgili bir kitap yazmaya yöneldi ve Amerikalı düşünür ve eğitimci Herman Harrell Horne'un "The Psychological Principle of Education" (Eğitimin Psikolojik Temeli) adlı eserinden yararlanarak *Talim ve Edebiyat* adlı kitabı yazdı.^[2] Aynı dönemde Türk Ocağı içinde Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hamdullah Suphi gibi yazarlarla tanıştı.

Bu kişilerle dostluğu sonucu Turancılık fikrini benimseyen Halide Edib, bu düşüncenin etkisiyle *Yeni Turan* adlı eserini yazdı. 1911'de *Harap Mabetler* ve *Handan* isimli romanları yayımlandı.

I. Dünya Savaşı yılları

Balkan Savaşları 1913'te sona ermişti. Öğretmenlikten istifa eden Halide Edib, Kız Mektepleri Umumi Müfettişliği görevine getirildi. I. Dünya Savaşı başladığında bu görevdeydi. 1916'da Cemal Paşa'nın daveti üzerine okul açmak üzere Lübnan ve Suriye'ye gitti. Arap eyaletlerinde iki kız okulu ve bir yetimhane açtı. Orada bulunduğu sırada babasına verdiği vekâlet ile Bursa'da, aile doktorları Adnan Adıvar ile nikâhları kıyıldı. Lübnan'da iken *Kenan Çobanları* adlı 3 perdelik operanın librettosunu yayımladı, eseri Vedit Sebra besteledi.^[10] Yusuf Peygamber ve kardeşlerini konu alan bu eser, o yıllarda savaş koşullarına rağmen yetimhane öğrencileri tarafından 13 defa sahneye kondu.^[11] Türk ordularının Lübnan ve Suriye'yi boşaltması üzerine 4 Mart 1918'de İstanbul'a döndü. Yazar, hayatının buraya kadar olan bölümünü Mor Salkımlı Ev adlı kitabında anlatmıştır.

Millî Mücadele yılları ve ABD mandası tezi

Halide Edib, İstanbul'a döndükten sonra Darülfünun'da Batı edebiyatı okutmaya başladı. Türk Ocakları'nda çalıştı. Rusya'daki Narodnikler (Halka Doğru) hareketinden esinlendi^[12] ve Türk Ocakları içindeki küçük bir grubun *Anadolu'ya uygarlık götürmek* amacıyla kurduğu Köycüler Cemiyeti'nin reisi oldu. İzmir'in işgalinden sonra "millî mücadele" en önemli işi hâline geldi. Karakoladlı gizli örgüte girerek Anadolu'ya silah kaçırma işinde rol aldı. Vakit Gazetesi'nin sürekli yazarı, M. Zekeriya ve eşi Sabiha Hanım'ın çıkarttıkları Büyük Mecmua'nın başyazarı oldu.

Millî Mücadele taraftarı aydınların bir kısmı işgalcilere karşı ABD ile işbirliği yapma düşüncesindeydi. Halide Edib bu düşüncedeki Refik Halit, Ahmet Emin, Yunus Nadi, Ali Kemal, Celal Nuri gibi aydınlarla 14 Ocak 1919'da Wilson Prensipleri Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı.^[13] Cemiyet, iki ay sonra kapandı. Halide Hanım, Amerikan mandası tezini Sivas Kongresi hazırlıklarını sürdürmekte olan Millî Mücadele'nin önderi Mustafa Kemal'e yazdığı 10 Ağustos 1919 tarihli bir mektupla açıkladı.^[14] Ancak bu tez kongrede uzun uzun tartışılacak ve reddedilecekti. Yıllar sonra Mustafa Kemal Nutuk adlı eserinde "Amerikan Mandası için Propagandalar" başlığı altında Arif Bey, Selahattin Bey, Ali Fuat Paşa ile telgraf görüşmeleri yanında Halide Edib'in mektubuna da^[15] yer vermiş ve mandacılığı eleştirmiştir.

Yıllar sonra Halide Edib'in Türkiye'ye geri döndüğünde Millî Mücadele için "*Mustafa Kemal Paşa haklıymış!*" dediğini Prof. Dr. Yıldız Sertel aktarır.^[16]

İstanbul mitingleri ve idam kararı[değiştir | kaynağı değiştir]

15 Mayıs 1919 günü İzmir'i Yunanların işgal etmesi üzerine İstanbul'da ardı ardına protesto mitingleri düzenlenmekteydi. İyi bir hatip olan Halide Edib, 19 Mayıs 1919 günü Asri Kadınlar Birliği'nin düzenlediği ve kadın hatiplerin de konuşmacı olduğu ilk açık hava mitingi olan Fatih Mitinginde kürsüye çıkan ilk konuşmacıydı, attığı nutuk ile belleklerde büyük iz bıraktı. 20 Mayıs'ta Üsküdar mitingi, 22 Mayıs'ta Kadıköy mitingine katıldı. Bunları Halide Edib'in başkahramanı haline geldiği Sultanahmet mitingi izledi. Önceden hazırlanmadan ve yazmadan yaptığı konuşmada sarf ettiği "*Milletler dostumuz, hükûmetler düşmanımızdır.*" cümlesi bir vecize halini aldı.

İngilizler İstanbul'u 16 Mart 1920'de işgal ettiler. Hakkında idam emri çıkardıkları ilk kişiler arasında Halide Edib ve eşi Dr. Adnan da vardı. 24 Mayıs'ta padişah tarafından onaylanan kararda idama mahkûm edilen ilk 6 kişi Mustafa Kemal, Kara Vasıf, Ali Fuat Paşa, Ahmet Rüstem, Dr. Adnan ve Halide Edib idi.

Anadolu'da mücadele

Haklarında idam kararı çıkmadan önce Halide Edib, eşi ile birlikte İstanbul'dan ayrılıp Ankara'daki Millî Mücadele'ye katılmıştı. Çocuklarını İstanbul'da yatılı okulda bırakarak 19 Mart 1920 günü Adnan Bey ile at sırtında yola çıkan Halide Hanım, Geyve'ye ulaştıktan sonra buluştukları Yunus Nadi Bey ile birlikte trene binip Ankara'ya gitmiş ve 2 Nisan 1920 günü Ankara'ya varmıştı.

Halide Edib, Ankara'da Kalaba'daki (Keçiören) karargâhta görev aldı. Ankara yolunda iken Akhisar İstasyonu'nda Yunus Nadi Bey ile birlikte kararlaştırdıkları gibi Anadolu Ajansı isimli bir haber ajansının kurulması Mustafa Kemal Paşa'dan onay görünce ajans için çalışmaya başladı. Ajansın muhabiri, yazarı, yöneticisi, ayak işlerine bakanı olarak çalışıyordu. Haber derleyip Millî Mücadele'ye ilişkin bilgileri telgrafı olan yerlere telgrafla iletme, olmayan yerlerde cami avlusuna afiş olarak yapıştırılmalarını sağlamak, Avrupa basınına takip edip Batılı gazetecilerle iletişim kurmak, Mustafa Kemal'in yabancı gazetecilerle görüşmesini sağlamak, bu görüşmelerde tercümanlık yapmak, Yunus Nadi Bey'in çıkardığı Hâkimiyet-i Milliye gazetesine yardımcı olmak ve Mustafa Kemal'in diğer yazı işleri ile ilgilenmek Halide Edib'in yürüttüğü işlerdi.^[18]

1921'de Ankara Kızılay başkanı oldu. Aynı yılın Haziran ayında Eskişehir Kızılay'da hasta bakıcılık yaptı. Ağustos'ta orduya katılma isteğini Mustafa Kemal'e telgrafla ilette ve cephe karargâhında görevlendirildi. Sakarya Savaşısirasında onbaşı oldu. Yunanların halka verdiği zararları incelemek ve raporlamakla sorumlu Tetkik-i Mezalim Komisyonu'nda görevlendirildi. *Vurun Kahpeye* adlı romanının konusu bu dönemde oluştu.

Konusu Kurtuluş Savaşı sırasında geçen *Ateşten Gömlek* romanı, 1922'de savaş henüz devam ederken İktidam gazetesinde tefrika edildi ve "Kurtuluş Savaşı anlatıları" türünün kurucu metni kabul edildi.^[19]1923'te kitap olarak yayımlanan *Ateşten Gömlek*'te ve *Kalp Ağrısı* (1924), *Zeyno'nun Oğlu* (1928) adlı romanlarında Kurtuluş Savaşı'nın değişik yönlerini gerçekçi biçimde dile getirebilmesini savaşdaki deneyimlerine borçludur.

Savaş boyunca cephe karargâhında görev yapan Halide Edib, Dumlupınar Meydan Muharebesi'nden sonra ordu ile İzmir'e gitti. İzmir'e yürüyüş sırasında rütbesi başçavuşluğa yükseldi. Savaşdaki yararlılıklarından ötürü İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

Kurtuluş Savaşı Sonrası

Kurtuluş Savaşı, Türk ordusunun zaferiyle sonuçlandıktan sonra Ankara'ya döndü. Eşi, Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul temsilciliği ile görevlendirilince birlikte İstanbul'a gittiler. Anılarının buraya kadar olan kısmını *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adlı eserinde anlatmıştır.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılıp Takrir-i Sükun kanununun kabul edilmesiyle tek parti dönemi başlayınca, kocası Adnan Adıvar ile birlikte Türkiye'den ayrılmak zorunda kalarak İngiltere'ye gitti. 1939 yılına kadar 14 yıl boyunca yurt dışında yaşadı. Bu sürenin 4 yılı İngiltere'de, 10 yılı da Fransa'da geçti.

Halide Edib, yurt dışında yaşadığı dönemde kitap yazmayı sürdürdüğü gibi Türk kültürünü dünya kamuoyuna tanıtmak amacıyla pek çok yerde konferanslar verdi. İngiltere'de Cambridge, Oxford; Fransa'da Sorbonne üniversitelerinde konuşmacı oldu. İki defa Amerika Birleşik Devletleri'ne, bir defa da Hindistan'a davet edilerek gitti. 1928 yılında ABD'ye ilk gidişinde Williamstown Siyaset Enstitüsü'nde yuvarlak masa konferansına başkanlık yapan ilk kadın olarak büyük ilgi çekti. Artık ABD'de yaşamakta olan oğullarını, Anadolu'da Millî

Mücadele'ye katılmak için onlardan ayrılışından 9 yıl sonra ilk defa bu gezi sırasında tekrar görebildi. 1932 yılında Columbia Üniversitesi College Of Barnard'dan gelen çağrı üzerine ikinci kez ABD'ye gitti ve ilk gidişindeki gibi seri konferanslarla ülkeyi dolaştı. Yale, Illinois, Michigan üniversitelerinde konferanslar verdi. Bu konferansların sonucu olarak *Türkiye Batıya Bakıyor* adlı eseri ortaya çıktı.^[2]

1936 yılında en ünlü eseri olan *Sinekli Bakkal*'ın İngilizce orijinali "The Daughter of the Clown" yayımlandı. Roman aynı yıl Türkçe olarak *Haber* gazetesinde tefrika edildi. Bu eser 1943 yılında CHP Ödülü'nü aldı ve Türkiye'de en çok baskı yapan roman oldu.

1939'da İstanbul'a döndü ve 1940 yılında İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi kürsüsünü kurmakla görevlendirildi, kürsünün 10 yıl başkanlığını yürüttü. Shakespeare hakkında verdiği açılış dersi büyük yankı uyandırdı.

1950 yılında Demokrat Parti listesinden İzmir milletvekili olarak TBMM'ye girdi ve bağımsız milletvekili olarak görev aldı. 5 Ocak 1954 günü Cumhuriyet Gazetesi'nde *Siyasi Vedaname* başlıklı bir yazı yayımlayarak bu görevinden ayrıldı ve tekrar üniversitede görev aldı. 1955'te eşi Adnan Bey'in kaybı ile sarsıldı.

Ölümü

Halide Edib Adivar, 9 Ocak 1964 tarihinde^[20] İstanbul'da 80 yaşındayken böbrek yetmezliği sebebiyle hayatını kaybetti. Merkezefendi Mezarlığı'na, eşi Adnan Adivar'ın yanına defnedildi.^[21]

Halide Edip Adivar kaynakça:

1. ^{^ab}"TBMM Albümü 1. Cilt (1920-1950)"(PDF). TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. 6 Şubat 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi(PDF).
2. ^{^abc}Süvari, Serdar. "Halide Edib Adivar". *serdarsuvari.com*. 28 Eylül 2011 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Temmuz 2009.
3. [^]Kâzım Öztürk. TÜRK PARLAMENTO TARİHİ TBMM - IX. DÖNEM 1950 - 1954 VII. CİLT(PDF). s. 555.^[ölü/kırık bağlantı]
4. [^]"Mor Salkımlı Ev Özeti". *edebiyet.tc*. 28 Ekim 2010 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Şubat 2009.
5. ^{^ab}Erdoğan, Teyfur. "Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nin Kısa Tarihi"(PDF). *ktp.isam.org.tr*. Üsküdar Belediyesi Üsküdar Sempozyumu (23-25 Mayıs 2003) Bildiri Kitapçığı. 30 Haziran 2016 tarihinde kaynağından(PDF) arşivlendi. Erişim tarihi: 29 Nisan 2016.
6. [^]"Halide Edip Adivar". *absoluteastronomy.com* (İngilizce). 7 Eylül 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Kasım 2010.
7. [^]"Halide Edib Hayatı ve Resimleri". *tarihduragi.com*. 30 Aralık 2016. 30 Aralık 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 30 Aralık 2016.
8. [^]Aytemiz, Beyhan Uygun. "Halide Edib-Adivar ve Feminist Yazın"(PDF). Bilkent Üniversitesi. 28 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi(PDF). Erişim tarihi: 2 Kasım 2010.
9. [^]Yalçın Çelik, Dilek (2016). "Halide Edip Adivar'ın Son Eseri'nde Müfide Kadri'nin Adını Yaşatmak". **1** (1). *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 26 Mart 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 30 Haziran 2021.
10. [^]"Mor Salkımlı Ev - Halide Edip Adivar". *edebiyatekibi.com*. 30 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Kasım 2010.
11. [^]Derindusunce.org, 08 Eylül 2008, Tuncay Yılmaz, **Bir Milliyetçinin Otobiyografisi - Mor salkımlı Ev**

12. ^"Ayşe Hür, Türkiye yerine Anadolu Cumhuriyeti Olsaydı Ne Olurdu, Radikal gazetesi, 13.01.2013". 10 Eylül 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Ekim 2013.
13. ^"İsmail Eyyüpoğlu, Erzurum Kongresi ve Manda Meselesi, Atatürk Dergisi, Cilt 2 Sayı 1, 1997". 22 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 24 Aralık 2014.
14. ^"Bir Amerikan Mandacı: Halide Edib Adıvar, Kurtuluş Cephesi, Sayı 73, Mayıs-Haziran 2003". 29 Nisan 2012 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 10 Ekim 2013.
15. ^"Kemal Atatürk, Nutuk (1919 - 1927), Bugünkü dille yayına hazırlayan:Zeynep Korkmaz". 17 Mart 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 10 Ekim 2013.
16. ^""Sabiha, Mustafa Kemal Haklıymış!"". Cumhuriyet Gazetesi. 4 Şubat 1997. 11 Nisan 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Kasım 2023.
17. ^"İhanetin Belgesi: "Atatürk ve Arkadaşlarının İdam Kararları"". 11 Mayıs 2020. 12 Mayıs 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Ekim 2020.
18. ^"Arşivlenmiş kopya". 3 Mart 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Kasım 2010.
19. ^"Edebiyat". edebiyat.k12.org.tr. 8 Ocak 2024 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 8 Ocak 2024.
20. ^"Halide Edip Adıvar Kimdir?Hayatı,Edebi Kişiliği,Eserleri". www.turkedebiyati.org. 25 Ekim 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Şubat 2022.
21. ^"ADIVAR, Halide Edip - TDV İslâm Ansiklopedisi". TDV İslam Ansiklopedisi. 23 Eylül 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Şubat 2022.

AYAŞLI, Münevver(2014). İşittiklerim Gördüklerim Bildiklerim, 2. Bs. İstanbul: Timaş Yay.

ÇALIŞLAR, İpek (2010). Halide Edip Biyografisine Sığmayan Kadın, İstanbul: Everest Yay.

DURAKBAŞA, Hicran (2012). Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm, 5. Bs. İstanbul: İletişim Yay.

ENGİNÜN, İnci (2007). Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, 3. Bs. İstanbul: Dergâh Yay.

GÖZE, Hicran (2003). Zor Yılların Kadını Halide Edip Adıvar, 3. Bs. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

KANPOLAT, Yahya (1986). Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Feminizm Sorunu, Ankara: Bayır Yay.

KAZAN, Frances (1995). Halide Edip ve Amerika, (Çev. Bernar Kutluğ), İstanbul: Bağlam Yay

Halide Edip Adıvar - Türk Dili ve Edebiyatı (turkedebiyati.org)

CUMHURİYETİMİZİN İLK OTUZ YILI SONRASINDA DA MODERNLEŞMEYİ SÜRDÜREN YAZAR VE ŞAİRLERİMİZ

Bu bölümden sonraki yazar ve şairlerimiz, doğum tarihleri itibarıyla modernleşme hareketini devam ettiren sanatçılar olarak ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk otuz yılına kadarki modernleşme hareketlerinde kadın yazar ve şairler, modernleşmede ilk ve can alıcı adımları atarak hareketin başlamasını ve temellenmesini sağlamışlardır. Bu bölümdeki sanatçılarımız da modernleşmedeki cumhuriyet değerlerinin katkısını ortaya koymuşlardır.

GÜLTEN AKIN (1933 – 2015)

Toplumsal şiirin enerjisini, İkinci Yeni'nin imgesel zenginliğini ve kadın olmanın duyarlılığını şiirinde buluşturan Gülten Akın'ın ilk şiirleri daha çok ben merkezlidir. Yaşamla doğa, yaşamla çevre arasındaki sonsuz akışa bir ayna tutar. İnsanlara, doğa ve topluma yaklaşabilmek ve onlarla bütünleşebilmek için ilkin kendini tanımaktan yola çıkar. Bu yaklaşım başlangıçta ürkek ve çekingendir. Yavaş yavaş kendinden çevresine, ülkesine, halkına ve dünyaya açılır. Kadın sorunlarına değinir. Ardından kitle ve insanlık sorunlarına eğilir. İlk başlarda Cahit Külebi ve Behçet Necatigil'den etkilenen Gülten Akın, zamanla ürettiği yeni çok boyutlu şiirlerinde engin bir soluk ve ufuk kazanır.

“Pırıl pırıl beş çocuk yetiştirdim. Yetiştirdiğim çocuklara halkınızı, insanları sevin, kimseyi incitmeyin dedim. Onları sosyalist olarak yetiştirmeye çalıştım. Bunun sonunda en büyük acıyı da orada gördüm.” der.

11. Türkan İldeniz (1938 –)

Taşra Kızının Deliceleri, Havva Çıkmazı adlı 2 şiir kitabı bulunan Türkan İldeniz, her zaman sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih eder. Şiirlerinin çıkış noktasını gözlemlediği gerçekçi insan manzaraları oluştururken, özellikle kadının tarihsel gelişimi içinde tüm yaşadıkları üzerinde durur. Sanatında kadın konusunu derinleştirerek özgün bir şekilde işlemesi, şairin takdir edilmesine ve bir dönemin en iyi kadın şairi olarak anılmasına neden olur. İldeniz, yıllarca şiirin nesnesi durumunda olan kadını özne haline getirerek kadın ağzından şiirler kaleme alır. Şiirinde evrensel olarak tüm kadınların sesini duyurması, kadının ağzından cesurca bir söyleyişle şiirler yazması, şairi Türk Edebiyatı'nda önemli bir yere konumlandırır.

Taşra Kızının Deliceleri adlı ilk kitabında, daha çok genç bir kızın duygulanımlarını anlattığı samimi, lirik bir söyleyişe sahipken, ikinci kitabı Havva Çıkmazı'nda çoğunlukla toplumsal konulara ağırlık verirmiş, kadın konusunu da olgunlaştırarak işlemeye devam etmiştir. İlk kitabındaki 14 şiiri ile şiir sergisi açar ve bu sergi o dönem sanat dünyasında çok beğenilir.

İldeniz'in sanat hayatı boyunca etkilendiği tek isim Attila İlhan olmuştur. Zaten İlhan, 1940'larda girdiği edebiyat dünyasında sadece Türkan İldeniz'i değil, pek çok sanatçıyı etkilemiştir.

12. Lale Müldür (1956 –)

Lale Müldür, liseyi Robert Kolej'de bitirdikten sonra şiir bursu alarak Floransa'ya gider. Türkiye'ye döndükten sonra birer yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektronik ve Ekonomi bölümlerine devam eder. 1977 yılında İngiltere'ye giderek Manchester Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden lisans eğitimini tamamlar.

1983-1987 yılları arasında Brüksel'de yaşar. Belçikalı ressam Patrick Clays ile 12 yıl evli kalır.

Lale Müldür eserleri, imgeler üzerine kurulan, soyut, zaman zaman eleştirel, yabancı sözcüklerin, betimlemelerin, renklerin ve varoluş problemini sorgulayan ifadelerin, dini unsur ve kişilerin yer aldığı “ben ve öteki” tarzında yazılarak kendine has üslubu olan şiirlerdir. Lale Müldür, geleneğe ait kavramlara kimi şiirlerinde çokça yer vermiş olsa da daha çok geleneği modern çerçeveye, modern bir bakış açısıyla şiirinde kullanmıştır.

Lale Müldür, şiirlerinin her ne kadar hakkıyla anlaşılmadığı sitemini etse de, şiirlerinin anlaşılması için belli bir kültür ve bilgi birikiminin olmasını gerektirir. Zira şiir de herhangi bir kelimedenden ibaret görünen bir kavramın, kişisel ya da topluma ait birden çok uzantısı olabilmektedir. Bu durum da hem şiirin anlaşılmasını hem de yorumlanmasını güçleştirmektedir.

13. Nilgün Marmara (1958 – 1987)

Nilgün Marmara'nın şiirleri özellikle konu anlamında varoluşçuluk akımından etkilenmiştir. Varoluşçu edebiyat metinlerinde sıkça rastlanan, kendilik, içe dalış, iç neden, hiçlemek gibi özellikler Marmara'nın şiirlerinde açıkça izlenebilir. Ayrıca şiirlerinde varoluşçu edebi metinlerinde karşılaştığımız sıkıntı, yalnızlık, bunalım, umutsuzluk, yabancılaşma, iletişimsizlik, intihar gibi konular yer alır. Marmara'nın seçtiği konuların temelinde onun manik depresif hastalığının ve toplumsal yaşamda kadın olarak karşılaştığı zorlukların etkisi yadsınamaz.

Onun şiirleri dış dünyaya açılan pencere değil, aksine kapanan kapılardır. Belki de bu nedenle ayna ve kendine dönük göz imgeleri şiirlerinde en çok tekrarlanan imgelerdendir.

14. Didem Madak (1970 – 2011)

İzdiham Dergisi'ne verdiği röportaja kulak verelim:

“Uslu, içine kapanık bir çocuktum ben. Ancak nedense birdenbire olmadık şeyler yapardım. İlkokul 1. sınıftayken evden kaçtım mesela. Lisenin bahçesine gidip ayaklarımı kırmızı balıklı havuzun içine soktum. İğde ağaçları vardı bahçede bir de. Beni akşama buldular. O gün annemden yediğim dayak beni epey idare etti.”

“13 yaşımdayken annem öldü. Hani bazı insanlara isimleri çok yakışır ya, işte annem o insanlardandı. İsmi Füsun'du. Annemden bana kalan tek miras bir sihirdir. Onu ne zaman özlesem hep bir şiir yazdım. Sonra 18 yaşımdayken bir daha evden kaçmaya karar verdim. Babama hitaben artık büyüdüğümü ve diğer bazı ehemmiyetli hususları belirten bir mektup yazdım. Sanırım kırmızı balıklı havuzu özlemiştim. Ancak bu kaçışımda bir daha eve dönmedim. Hatta evlenip kaçarak evlenen ilk şehirli kız unvanını aldım.”

“Boşandım. Pek çok işte çalıştım. Sekreterlik, anketörlük, pazarlamacılık, tezgâhtarlık. Hepsinden de istifa ettim. Epeyce göçebe yaşadım, sadece iki valizim oldu. Bir yığın insan tanıdım. Ama hep yalnızdım. Bütün bu karışıklığın üstesinden gelmek için şiir yazıyorum.”

“Benim gibi sağı solu belli olmayan biri için ve bir göçebe için şiir iyi bir yol arkadaşıdır. Yerin yedi kat dibine de gitsen, göğün yedi kat üstüne de çıksan seninle gelir. Şiir imkansız bir şeydir, mümkün değildir, çaresizdir. Bunu hissediyorum ben hep onda kendi umutsuzluğumu buluyorum. Derdimi anlatmaya çalışıyorum ben. Patates baskısı yaparak derdimi anlatmam mümkün olsaydı, kuşkusuz öyle yapardım. Hem eğlenceli olurdu böylesi. Hem daha az zarar verirdim kendime.”

Anne motifi şiirlerinin temel ögesidir, küçük yaşta kaybettiği annesini özlemle, hüznle, acıyla anar. Ama ne acı ki Didem Madak da, kızı Füsün henüz 3 yaşındayken, 2011 yılında henüz 41 yaşında kolon kanserinden hayata gözlerini yumar.

15. Birhan Keskin (1963 –)

İlk şiirini 1984 yılında yayımlayan ve 1995-1998 yılları arasında arkadaşlarıyla birlikte Göçebe Dergisi'ni çıkaran Birhan Keskin, şiirlerinde aşk, yalnızlık ve tabiata odaklanarak dilin kaynağını sorgular. Birhan Keskin, şiirlerindeki dili, söyleyişindeki samimiyeti ve ustalığıyla amacının, okurda duyuşu (his, algı) harekete geçirmek olduğunu söyler. Keskin, şiirlerinin katmanlı yapısıyla çağdaşlarından ayrılır.

Ölüm ve zaman gibi varoluşsal problemlere değinen Keskin, en temel insanlık dertlerinin ayrılık, yoksulluk, ölüm olduğunu, bu zamana kadar ilk ikisi hakkında yazdığını, son bir yılının da en çok ölümlerle geçtiğini düşündüğünde bundan sonra ölüm hakkında yazabileceğini tahmin ettiğini söyler. Ölümle ilgili olarak daha önce hiç yazmamış olmasının sebebini, en büyük korkusunun ölüm olmasına bağlar. Çocukluğunda hep babasının ölecek olmasından korkar; dizelerine ölümle ilgili bir şeyler yazsa bile o dizeleri hep sonradan çıkarırmış.

“Babamın öleceğinden çok korktum ve sonunda öldü, e ben de öleceğim.”

FÜRUZAN

Füruzan doğum adı ile **Feruze Çerçi**, (29 Ekim 1932, İstanbul – 11 Şubat 2024, İstanbul), Türk yazar, senarist ve yönetmen.

Çağdaş Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisidir. Türk öykücülüğünde genellikle "küçük insanlar" diye adlandırılan toplumun ezilmiş, hakkı yenmiş, duyarlıklı iç dünyaları keşfedilmemiş insanlarını yazmıştır.

Öykünün yanı sıra şiirden, romana, gezi yazısından, denemeye ve çocuk edebiyatına kadar edebiyatın farklı türlerinde eserler vermiş, öykülerinin bazıları tiyatro sahnesine ve sinema perdesine taşınmıştır.

1970'li yıllarda en çok dikkat çeken üç kadın yazardan biri olarak Sevgi Soysal ve Adalet Ağaoğlu'yla birlikte anılır.

Yönettiği *Benim Sinemalarım* filmi, Türk sinema tarihinin en başarılı eserleri arasında sayılır. Kızı Aslı Selçuk filmin yardımcı yönetmenliğinde yer almıştır.

İlk öyküsü *Olumsuz Hikâye*, 1956'da Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde yayımlandı. 1956'dan 1958'e dek öykülerini Türk Dili, Yenilik ve Pazar Postası'nda yayımladı.

İlk kitabı *Parasız Yatılı* ile 1972 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanınca ünlendi. Bu ödülü kazanan ilk kadın yazar ünvanını aldı.

Parasız Yatılı'yı Kuşatma (1971) ve *Benim Sinemalarım* (1973) adlı öykü kitapları izledi. Öykülerinde kötü yola düşmüş kadın ve kızların, çöküş sürecindeki burjuva ailelerin, yeni yaşama koşullarından bunalan, yurt özlemi çeken göçmenlerin, yoksulluk içinde yaşama savaşı veren, tek silahları sevgi olan yalnız kalmış kadınların, çocukların dramlarına sevecen bir bakışla eğildi.

Öykü

- *Parasız Yatılı* (1971, Bilgi)
- *Kuşatma* (1972, Bilgi)
- *Benim Sinemalarım* (1973, Bilgi)
- *Gecenin Öteki Yüzü* (1982, Adam)
- *Gül Mevsimidir* (1985, Can)
- *Yedi Öykü* (1992, Gendaş)
- *Sevda Dolu Bir Yaz* (1999, YKY)
- *Toplu Öyküler* (2004, YKY)
- *Haraç* (2008, Notos)
- *Yaz Geldi - Seçme Öyküler* (2009, YKY)

Roman

- *Kırk Yedi'liler* (1974, Bilgi)
- *Berlin'in Nar Çiçeği* (1988, Can)
- *Kırk Yedi'liler 40 Yaşında* (2014, YKY)

KAYNAKÇA

1. ^{a b} "Doğan Hızlan, **Füzûzan Diye Bir Öykü**, *Hürriyet Gazetesi*, 3 Kasım 2008". 27 Eylül 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
2. ^a "Burcu Şafak, **Füzûzan Öykülerinden Anne-Kız İlişkisi**, *Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Mart 2007" (PDF). 14 Aralık 2010 tarihinde kaynağından (PDF) arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
3. ^{a b} "Semiha Şentürk, **Sessizliğe Ses Veren Yazar**, *Milliyet*, 4 Kasım 2008". 4 Ocak 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
4. ^a "Nüfus kütüğü". *Milliyet*. 14 Temmuz 1958. s. 3.
5. ^{a b} "**Füzûzan**, *Türkiyeli Kadın Yazarlar veritabanı*, Erişim tarihi:25.09.2013". 28 Eylül 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
6. ^a *Darüşşafaka cemiyeti* 31 Mayıs 2016 tarihinde Archive.is sitesinde arşivlendi, Erişim tarihi: 31 Mayıs 2016

7. ^ "Gonca Özmen, **Bir Deniz Feneri Olarak Füzuzan**, *Kitap Zamanı*, Sayı 34". 27 Eylül 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
8. ^ "**Füzuzan'a Onur Ödülü**, *Milliyet Gazetesi*, 23.06.2006". 1 Ekim 2013 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
9. ^ "**İstanbul Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı Füzuzan**, *Milliyet Gazetesi*, 21.06.2013". 20 Temmuz 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Eylül 2013.
10. ^ "Füzuzan hayatını kaybetti". *Cumhuriyet*. 15 Şubat 2024 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Şubat 2024.
11. ^ "Usta yazar Füzuzan son yolculuğuna uğurlandı" 16 Şubat 2024 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi. *Milliyet Gazetesi*: 16 Şubat 2023

DUYGU ASENA

(19 Nisan 1946, İstanbul - 30 Temmuz 2006, İstanbul),

Nihal ve Muhtar Asena'nın kızı olarak İstanbul'da doğdu. Babası susam ticaretiyle uğraşıyordu. Dedesi, CHP Gümüşhane milletvekili Ali Şevket Öndersev'dir. Şair İnci Asena da kardeşidir.^[1] Ortaöğrenimini Kadıköy Özel Kız Koleji'nde tamamlamasının ardından İstanbul Üniversitesi Pedagoji bölümünde eğitim gördü. İş hayatına pedagoğ olarak başlayan Asena, Haseki Hastanesi Çocuk Kliniği ve İstanbul Üniversitesi Çocuklar Evi'nde çalıştı. Gazetede ilk yazısı 1972 yılında *Hürriyet* gazetesinin Kelebek ekinde yayımlandı. Bu tarihten itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde gazeteci ve yönetici olarak bulundu. Türkiye'de kadın dergiciliği alanında en önemli dergilerden Kadınca Dergisi'nin 1978-1992 yılları arasında yayın yönetmenliğini yaptı.^[2] TRT-2 televizyon kanalında "Ondan Sonra" isimli bir program hazırlayıp sundu (1992-1997).

Gazeteciliğinin yanında yazarlığını da sürdüren Asena, ilk kitabı *Kadının Adı Yok* ile adını duyurdu. Kitap müstehcen bulunduğundan 1988'de yasaklandı. Uzun süren dava sonucunda tekrar yayımına izin verildi ve ardından aynı yıl yönetmen Atıf Yılmaz tarafından filme alındı. Yazıları ve kitaplarında değindiği temalar nedeniyle Asena, feminist yazar olarak tanındı. Asena, beyin tümörü nedeniyle tedavi görmekte olduğu VKV Amerikan Hastanesi'nde 30 Temmuz 2006 günü öldü. Naaşı Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi. Türkiye P.E.N. Yazarlar Derneği 2006 yılında Türkiye kadın hareketine hizmetleri nedeniyle Duygu Asena adına ödül koydu ve Pen Duygu Asena Ödüllerinin ilkinin Latife Hanım biyografisi nedeniyle İpek Çalışlar'a verdi.^[3]

ESERLERİ:

- 1987: *Kadının Adı Yok*
- 1989: *Aslında Aşk da Yok*
- 1992: *Kahramanlar Hep Erkek*
- 1994: *Değişen Bir Şey Yok*

- 1997: *Aynada Aşk Vardı*
- 2001: *Aslında Özgürsün*
- 2003: *Aşk Gidiyorum Demez*
- 2004: *Paramparça*

ÖDÜLLERİ:

- 1988: Nokta Dergisinden *Doruktakiler* ödülü
- 1988: Boğaziçi Üniversitesi'nden *En İyi Yazar* Ödülü (Kadının Adı Yok ile)
- 1995: Boğaziçi Üniversitesi'nden *En İyi Yazar* Ödülü
- 1998: Mimoza Dergisinden *75. Yılda 75 Başarılı Kadın* Ödülü

1. KAYNAKÇA:

- ^ *Sözlüğü, Türk Edebiyatı İsimler. "Duygu Asena". teis.yesevi.edu.tr. 11 Ağustos 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 29 Mart 2022.*
- ^ *"1 Aralık 1978: Kadınca dergisinin ilk sayısı çıktı!". Filiz Karakuş. Çatlak Zemin. 1 Aralık 2020. 25 Şubat 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Mart 2021.*
- ^ *"İlk Duygu Asena Ödülü İpek Çalışlara". Nilüfer Zengin Kürkçü. BİAMAG. 20 Nisan 2007. 23 Mart 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Mart 2021.*

ADALET AĞAOĞLU

(D. 23 Ekim 1929, Ankara - Ö. 14 Temmuz 2020, İstanbul), Türk yazar.

20. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli romancılarından biri kabul edilir.^[2] Eserlerinde Türkiye'nin değişik dönemlerini ve bu dönemlerin insan hayatlarına etkisini inceledi. İlk romanı *Ölmeye Yatmak*'tan başlayarak yazdığı tüm romanlar Türkiye'de önemli edebiyat ve edebiyat dışı tartışmalara yol açtı.^[3] Romanları dışında hikâye, oyun, deneme ve anı türünde eserler verdi.

23 Ekim 1929'da Nallıhan'da dünyaya geldi. Babası, kumaş tüccarı Hafız Mustafa Sümer'dir. Dört çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu ve tek kızıdır. Kardeşleri Dr. Cazip Sümer (1925-1975), oyun yazarı, oyuncu Güner Sümer (1936-1977) ve iş insanı Ayhan Sümer (1930-2020)'dir.

İlköğrenimini Nallıhan'da tamamladıktan sonra 1938'de ailesi ile birlikte Ankara'ya yerleşti.^[4] Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde tamamladıktan sonra 1950 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu.

Edebiyata ilgisi lise yaşamında şiirlerle başladı, kısa bir süre sonra oyun yazarlığına yöneldi. İlk defa 1946'da Ulus gazetesinde tiyatro eleştirileri yayımlayarak yazarlığa başladı. 1948-50 arasında Kaynak Dergisi'nde şiirleri yayımlandı.

1951-1970 yılları arasında TRT'de çeşitli görevlerde bulundu. Ankara Radyosu'nda göreve başladığı yıl ilk radyo oyunu olan "*Aşk Şarkısı*"'ni yazdı. Radyo'da görev yaparken tiyatro oyuncusu ve yönetmen dört arkadaşı (Kartal Tibet, Üner İlsever, Çetin Köroğlu, Nur Sabuncu) ile birlikte Ankara'nın ilk özel tiyatrosu olan "Ankara Meydan Sahnesi"ni kurdu.^[2] Meydan Sahne Dergisi'ni çıkardı. 1953 yılında tiyatro konusunda görgü ve bilgisini artırmak üzere Paris'e gitti.^[2] 1953'te Sevim Uzungören'le birlikte yazdığı "*Bir Piyes Yazalım*" tiyatro oyunu aynı yıl Ankara'da sahnelendi. 1954 yılında mühendis Halim Ağaoğlu ile evlenen sanatçı, ilk romanını yazana kadar oyun yazarlığını sürdürdü. Üst üste yazdığı oyunlarla altmışlı ve yetmişli yılların önde gelen oyun yazarlarından oldu. *Çatıdaki Çatlak* oyunu 1965 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sahnelendi.^[5] TRT'nin özerkliğine el konulması gerekçesiyle TRT Radyo Dairesi Başkanlığı'ndan 1970'te istifa eden sanatçı o tarihten sonra yazarlıktan başka bir işle uğraşmadı. Edebiyat yaşamının bazı dönemlerinde "*Remüs Tealada*" ve "*Parker Quinck*" gibi takma adlar kullanmıştır.

İlk romanı *Ölmeye Yatmak*, 1973'te yayımlandı. Türkiye toplumunun yakın tarihindeki çalkantı ve değişikliklerini irdeleyen bu ilk romanından itibaren tüm eserleri yoğun tartışmalara konu oldu. *Ölmeye Yatmak*, daha sonra yazdığı *Bir Düğün Gecesi* (1979) ve *Hayır* (1989) adlı romanlarla bir üçleme oluşturdu ve birçok ödül kazandı (Bu üçleme, Yapı Kredi tarafından yapılan yeni basımlarda yazarın isteği doğrultusunda "*Dar Zamanlar*" üst başlığı ile sunulmuştur^[3]). *Bir Düğün Gecesi* ve *Hayır*, *Fikrimin İnce Gülü* romanları dönemin üç önemli roman ödülüne layık görülmüştür.

1983 yılından sonra İstanbul'da yaşamaya başladı. 1985'te anı-roman niteliğindeki *Göç Temizliği*'ni yayımladı. 1991 yılında *Çok Uzak Fazla Yakın*'la oyun yazarlığına döndü. Bu eser, ertesi yıl *Edebiyat* alanı *Tiyatro* dalında Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü'ne layık görüldü.

1996'da ciddi bir trafik kazası geçiren ve iki yıl hastanede yatan Adalet Ağaoğlu için Can Yücel'in söylediği "*Sen Türkiye'nin en güzel kazasının*" sözü, Feridun Andaç'ın Adalet Ağaoğlu ile yaptığı nehir söyleşi tarzında bir kitabın adı oldu. Kitap, 2006'da basıldı. Adalet Ağaoğlu ile ilgili yazıları bir araya getiren arşiv eşi Halim Ağaoğlu tarafından hazırlandı ve 2003'te Adalet Ağaoğlu'nun yazarlığının 55. yılı anısına *Herkes Kendi Kitabının İçini Tanır* adı ile basıldı.

Eşi Halim Ağaoğlu'nun 2018 yılında ölümünün ardından yazmayı bıraktığını açıkladı.^[6] Türkçe roman alanındaki özgün ve öncü eserleri ile Türkiye'nin kültürel ve düşünsel dünyasına yaptığı katkılarından dolayı 2018'de Boğaziçi Üniversitesi tarafından kendisine fahri doktora unvanı verildi.^[7]

Yoğun bakım tedavisi gören Ağaoğlu, çoklu organ yetmezliği sebebiyle 14 Temmuz 2020'de öldü.^[8] Cenazesi 15 Temmuz günü Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verildi.^[9]

Tiyatro ve radyo oyunları

- 1953: *Bir Piyes Yazalım* - oynanmış, basılmamış
- 1955: *Yaşamak* - radyo oyunu, yayınlanmış, basılmamış
- 1964: *Evcilik Oyunu*
- 1967: *Tombala*
- 1969: *Çatıdaki Çatlak*
- 1969: *Sınırlarda*
- 1973: *Üç Oyun: Bir Kahramanın Ölümü, Çıkış, Kozalar*
- 1976: *Kendini Yazan Şarkı*
- 1991: *Çok Uzak - Fazla Yakın*
- 1992: *Duvar Öyküsü - Çocuklar ve Büyükler için Müzikli Danslı Oyun*
- 1996: *Fikrimin İnce Gülü*
- 2011: *Çağımızın Tellalı*

Roman

- 1973: Ölmeye Yatmak
- 1976: Fikrimin İnce Gülü
- 1979: Bir Düşün Gecesi
- 1980: Yazsonu
- 1984: Üç Beş Kişi
- 1987: Hayır...
- 1991: Ruh Üşümesi
- 1993: Romantik Bir Viyana Yazı
- 2014: Dert Dinleme Uzmanı

Öykü

- 1974: Yüksek Gerilim
- 1978: Sessizliğin İlk Sesi
- 1982: Hadi Gidelim
- 1997: Hayatı Savunma Biçimleri

Deneme[değiştir | kaynağı değiştir]

- 1986: Geçerken
- 1993: Karşılaşmalar
- 1996: Başka Karşılaşmalar
- 2002: Öyle Kargaşada Böyle Karşılaşmalar
- 2011: Yeni Karşılaşmalar

Mektup

- 2005: Mektuplaşmalar (Memet Baydur ile birlikte)

Anı

- 1985: Göç Temizliği
- 1981: Gece Hayatım

Günce[değiştir | kaynağı değiştir]

- 2004: Damla Damla Günler
- 2007: Damla Damla Günler I-II-III

Seçkiler[değiştir | kaynağı değiştir]

- 10/1993: Seçmeler (Kendi Seçtikleri)
- Ödülleri:
- 1970: Sanat Sevenler Derneği, *Tombala* ile
- 1974: TDK Tiyatro Ödülü
- 1975: Sait Faik Hikâye Armağanı, *Yüksek Gerilim* ile
- 1979: Sedat Simavi Edebiyat Ödülü, *Bir Düşün Gecesi* ile
- 1980: Orhan Kemal Roman Armağanı, *Bir Düşün Gecesi* ile
- 1980: Madaralı Roman Ödülü, *Bir Düşün Gecesi* ile
- 1991: Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü, *Çok Uzak Fazla Yakın* ile
- 1992: Lebon Kültür Merkezi (Lebon Cinema Clup) Edebiyat Ödülü, *Ruh Üşümesi* ile^[10]
- 1995: Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü
- 1997: Aydın Doğan Roman Ödülü, *Romantik Bir Viyana Yazı* ile

1. 2018: Erdal Öz Edebiyat Ödülü^[1]
2. Kaynakça:
 - a. ^ "Arşivlenmiş kopya". 16 Temmuz 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Nisan 2020.
 - b. ^ a b c "Nihat Duğancı, Adalet Ağaoğlu'nun Romanları ve Romancılığı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çanakkale, 2006". 6 Nisan 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 4 Haziran 2011.
 - c. ^ a b "Dar zamanlardan geniş zamanlara Adalet Ağaoğlu" (PDF). Cumhuriyet Kitap eki sayı 245. 20 Mart 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 8 Mart 2021.
 - d. ^ Özge Dikmen, **Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Sosyal Yapı**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tezi, Sivas, 2008 4 Mayıs 2011 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi..
 - e. ^ Akarkan, Serdar. "Adalet Ağaoğlu'nun tiyatrolarında yapısalci eleştiri uygulaması" (PDF). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi, 2013. 14 Temmuz 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020.
 - f. ^ a b Kalçık, Tuba. "Bu kadar uzun yaşamak istemezdim kendimden sıkıldım". Sabah gazetesi Günaydın eki 19 Ağustos 2019. 19 Ağustos 2019 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020.
 - g. ^ "Modern Edebiyatın Büyük Yazarı Adalet Ağaoğlu'na Boğaziçi Üniversitesi'nden Fahri Doktora Unvanı". Boğaziçi Üniversitesi web sitesi, 30 Kasım 2018. 5 Aralık 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020.
 - h. ^ "Adalet Ağaoğlu hayatını kaybetti". sozcu.com.tr. 14 Temmuz 2020. 14 Temmuz 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020.
 - i. ^ "Adalet Ağaoğlu, Ankara'da son yolculuğuna uğurlandı". hurriyet.com.tr. 15 Temmuz 2020. 15 Temmuz 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2020.
 - j. ^ "Lebon Kültür Merkezi, **Yazar Adalet Ağaoğlu ve Oscar'lı senarist Feride Çiçekoğlu LEBON 5.YIL BALOSU'N DA**, Bursa Özel Açık Öğretim Görsel Sanatlar Merkezi-Resmi Sitesi, 03.05.1992". 9 Mayıs 2011 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 12 Şubat 2013.
 - k. ^ "2018 Erdal Öz Edebiyat Ödülü'nün sahibi Adalet Ağaoğlu". 20 Eylül 2018 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 20 Eylül 2018.

SEVGİ SOYSAL

(30 Eylül 1936, Bakırköy, İstanbul - 22 Kasım 1976, İstanbul)

1936 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Selanik göçmeni bir aileden gelen Ali Mithat Yenen, annesi Alman bir hanım olan Anneliese Rup'tur (evlendikten sonra Aliye adını aldı).^[1] Sevgi Soysal, ailenin altı çocuğundan üçüncüsü idi. Ağabeyi Kaya Yenen, ablası Gönül Öney ve kardeşleri Duygu Aykal, İzzet Yenen ve Mine Kazmaoğlu'dur. 1935'te babası Stuttgart Teknik Üniversitesi Mimarî ve Şehircilik Bölümü'nden mezun olduktan sonra ailesi Türkiye'ye yerleşmişti. Çocukluğu Ankara'da Selanik Caddesi ile Yenışehir semtinde geçti.^[1] İki yaşından itibaren yaşamaya başladığı Ankara ve annesinin Alman kimliği onun yazarlık serüveni üzerinde çok büyük etkiler bıraktı.

Liseyi Ankara Kız Lisesinde okudu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Arkeoloji bölümünde okumaya başladı ve DTCF'den mezun olmadan önce burada tanıştığı Özdemir Nutku ile evlendi. Soysal'ın Özdemir Nutku ile evliliğinden Korkut isimli bir oğlu oldu.^[1]

İkinci evliliğini Başar Sabuncu ile; üçüncü ve son evliliğini Anayasa profesörü Mümtaz Soysal ile yaptı. Mümtaz Soysal ile evliliğinden Defne ve Funda isimlerinde iki kızı oldu.

1975 yılında meme kanseri tanısı kondu. 22 Kasım 1976'da öldü.^{[2][3]}

Romanları

- *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*
- *Yürümek*
- *Şafak*
- *Hoş Geldin Ölüm (Ölümünden Sonra)*

Hikâyeleri

- *Tutkulu Perçem*
- *Tante Rosa*
- *Barış Adlı Çocuk*

Anıları

- *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu*
- *Hoş Geldin Ölüm*

Makale

- *Bakmak*

Çevirileri

- *Andorra* - Max Frisch
- *Arturo Ui'nin Önlenebilir Tırmanışı* - Bertolt Brecht
- *Godot Geldi* - Miodrag Bulatovic
- *Dimitrof* - Hedda Zinner
- *Beş Paralık Roman* - Bertolt Brecht^[4]

Ödülleri:

- 1976 - Sanat Sevenler Derneği - En İyi Çeviri, "*Dimitrof*" adlı yapıtın çevirisiyle

Kaynakça:

1. "*Sevgi Soysal*". *iletisim.com.tr*. 9 Nisan 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.
2. "*Milliyet - 14 Temmuz 1971 - MİLLİYET GAZETE ARŞİVİ*". *gazetearsivi.milliyet.com.tr*. 5 Mart 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi.
3. [^] *Sözlüğü, Türk Edebiyatı İsimler*. "*Sevgi Soysal*". *teis.yesevi.edu.tr*. 4 Haziran 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Ocak 2022.
4. [^] ^a ^b *Yüce, Sefa (2007)*. "*Sevgi Soysal'ın hayatı ve edebi eserleri*". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi*. 14 Haziran 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi.

27 Kasım 1944 tarihinde Denizli'de doğdu. Bursa'da ilk ve ortaokulu, Manisa'da Kız İlköğretmen Okulunu okuduktan sonra Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü Resim - İş Bölümünden mezun oldu (1964).

Samsun, Manisa, İzmir ve Ankara'da öğretmenlik yaptıktan sonra 1984'te öğretmenlikten emekli oldu.^[2]

Haziranlarda başlıklı ilk öyküsü 1977'de Türk Dili dergisinde yayımlandıktan sonra yazıları çeşitli dergilerde çıkmaya başladı.^[3]

1979 yılında yayımlanan öykü kitabı *Ağda Zamanı* ile 1980'de Akademi Kitabevi İlk Kitap Öykü Başarı Ödülü aldı. 1978 yılında Kahramanmaraş'ta yaşanan ve yedi gün süren Maraş Katliamı'nı kaleme aldığı, o katliamda yer alan dokuz farklı insanın dokuz farklı öyküsünü anlattığı *Kıran Resimleri* adlı öykü kitabı ile 1983 yılında Nevzat Üstün Öykü Ödülü'nü kazandı. Bu kitabı 1989 yılında Fransızca'ya çevrildi.^[2]

Yazar, 1992 yılında *Ölü Erkek Kuşlar* adlı romanı ile ve 2002'de *Gölgede Kırk Derece* adlı öykü kitabı ile Yunus Nadi Ödülü'nü kazandı, 2002 yılında yayınlanan romanı *Mor* ile Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı.^[3]

1994'te yayımladığı *Yeni Yalan Zamanlar*, 2002'de yayımlanan *Mor* ve 2006'de yayımlanan *Safran Sarı* romanını *Yeni Yalan Zamanlar* başlıklı bir üçleme haline getirdi.^[4]

Roman

- 1991 - Ölü Erkek Kuşlar
- 1994 - Yeni Yalan Zamanlar
- 1997 - Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm
- 1998 - İçimden Kuşlar Göçüyor
- 2002 - Mor
- 2005 - Taş ve Ten
- 2006 - Safran Sarı
- 2010 - Sadakat
- 2011 - Şarkını Söylediğin Zaman

Öykü

- 1979 - Ağda Zamanı
- 1983 - Kıran Resimleri
- 1984 - Uykusuzlar
- 1986 - Sevginin Eşsiz Kışı

- 2000 - Gölgede Kırk Derece
- 2003 - Anlar İzler Tutkular
- 2006 - Ruhumu Öpmeyi Unuttun

Deneme - anı - anlatı

- 2003 - Anlar İzler Tutkular
- 2008 - Unutmak
- 2011 - Yazma Büyüsü
- 2016 - Kan Günleri ve Nar Ağrısı

Senaryo

- 1989 - Kirli Sarı
- 1995 – Buluşma

Ödülleri:

- 1980 - Akademi Kitabevi İlk Kitap Öykü Başarı Ödülü (*Ağda Zamanı* ile)
- 1983 - Nevzat Üstün Öykü Ödülü (*Kıran Resimleri* ile)
- 1992 - Yunus Nadi Ödülleri - Roman Ödülü (*Ölü Erkek Kuşlar* ile) ^[5]
- 2001 - Yunus Nadi Ödülleri - Öykü Ödülü (*Gölgede Kır Derece* ile) ^[6]
- 2002 - Orhan Kemal Roman Armağanı - (*Mor* ile) ^[7]
- 2018 - Beyaz Martı Edebiyat Onur Ödülü ^[8]
- İNCİ ARAL'IN HİKÂYESİ - (Abdullah Dayıoğlu - Yüksek Lisans Tezi - 2007) ^[9]
- İNCİ ARAL'IN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KADIN - (Nezaket Baykal - Yüksek Lisans Tezi - 2011) ^[10]

1. ^ "İnci Aral Hayatı ve Eserleri | YORUMLAR | ESA". *edebiyatvesanatakademisi.com*. 17 Ekim 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Ekim 2022.
2. ^ a b "İnci Aral". *www.biyografya.com* (İngilizce). 21 Ekim 2022 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Ekim 2022.
3. ^ a b *Sözlüğü, Türk Edebiyatı İsimler*. "İnci Aral". *teis.yesevi.edu.tr*. 12 Haziran 2021 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 17 Ekim 2022.
4. ^ "turkedebiyati.org". 26 Ekim 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2020.
5. ^ "ÖLÜ ERKEK KUŞLAR'DA KADIN ve ERKEK DÜNYASI" (PDF). 2 Kasım 2023. 4 Mart 2016 tarihinde kaynağından (PDF) arşivlendi.
6. ^ "Yunus Nadi Ödülleri". *www.hurriyet.com.tr*. 7 Temmuz 2001. 23 Ekim 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Kasım 2023.
7. ^ "İNCİ ARAL'IN ROMANLARINDA KADIN VE KADIN SORUNU" (PDF). 2 Kasım 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 2 Kasım 2023.
8. ^ ODATV (14 Mayıs 2018). "İnci Aral'a ödül". 2 Kasım 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Kasım 2023.
9. ^ "İNCİ ARAL'IN HİKÂYESİ" (PDF). 2 Kasım 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 2 Kasım 2023.
10. ^ "İNCİ ARAL'IN HİKÂYE VE ROMANLARINDA KADIN" (PDF). 2 Kasım 2023 tarihinde kaynağından arşivlendi (PDF). Erişim tarihi: 2 Kasım 2023.

SON SÖZ

Bu çalışma, lise öğrencilerinin gözünden ve akademik bilgiden çok uzaklaşmadan oluşturduğumuz bir dijital, öğretici, tematik dergidir. Araştırmalarımız, geçmişten günümüze kadın sanatçı olmanın zorluklarına ilişkin farkındalığımızın artmasını sağlamış ve bilinç kazanmamıza yardımcı olmuştur. Merak edenler için araştırmalarımızda yararlandığımız kaynakları metinlerin altlarında okurlarımıza sunduk. Uzun incelemeler sonucu elde ettiğimiz bilgilerin bize kattığı en büyük değer, ne olursa olsun üretmekten vazgeçmemek oldu. Kadın yazar ve şairlerimiz, okuyarak, yazarak ayakta kalmayı başarmış ve öğrendiklerini topluma öğretmek için dayanışma bilincini ayakta tutmuşlardır. Çalışmamızın okuyan herkese gelişme ve ilerleme yolunda ilham olmasını dileriz.

DERGİMİZİN HAZIRLAYICILARI

Busenur Demirci

Cemile Yıldız

Güllünur Yeriçer

Nehir Baraklıoğlu

Nevin Özesen

Sıla Kara

Selenay Metin

Tuana Çürük

KADIN KALEMLER

KADIN

KALEMLER

